

Nr 152

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om prästval, m. m.; given Stockholms slott den 29 mars 1957.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om prästval;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

Förslaget till lag om prästval avser tillsättning av domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster.

Kyrkoherdar och komministrar skall alltjämt i flertalet fall utses genom val av pastoratsmenigheten. Nuvarande avvägning mellan menighetens, domkapitlets och Kungl. Maj:ts inflytande vid tillsättningarna förskjutes dock något i syfte att prästernas intresse av rättvis befordran efter tjänst och skicklighet skall bli bättre tillgodosett.

Liksom hittills skall kyrkoherdetjänst var tredje gång den är ledig till sättas av Kungl. Maj:t. Något val skall emellertid därvid icke förrättas; i stället skall församlingskyrkoråden få tillfälle att yttra sig om de sökande.

S. k. tredjegångstillsättning föreslås införd även beträffande komminister-tjänster. Utnämningrätten skall i dessa fall tillkomma domkapitlen. Tillsättningen skall icke föregås av val, men också här skall yttranden inhämtas från församlingskyrkoråden.

Vid tillsättning av kyrkoherdetjänst efter val skall de röstberättigade alltjämt äga rätt att kalla »fjärde provpredikant». Utnämningrätten över-

går då till Kungl. Maj:t, men tjänsten skall icke få sökas direkt hos Kungl. Maj:t.

Beträffande tillsättning av domprosttjänst föreslås inga väsentliga ändringar.

Det s. k. stiftsbandet föreslås bli upphävt. Under de fem första åren efter sitt inträde i prästerlig verksamhet skall präst dock som regel icke få söka sig till annat stift.

Provpredikningarna skall enligt förslaget bibehållas som ett normalt led vid tillsättningar, som föregås av val. Något tvång att fullgöra predikoprov skall emellertid icke finnas. — Provpredikant skall ur kyrkofonden kunna få ersättning för sina kostnader.

Förslaget innebär vidare, att det införes möjlighet att tillsätta ordinarie församlingsprästtjänst genom att dit förflytta präst, som redan innehar sådan tjänst i samma eller högre tjänstegrad. Tillsättning genom förflyttning får emellertid tillgripas endast om åtgärden påkallas av att annan tjänst indrages eller eljest synnerliga skäl föreligger. Förslaget innebär i denna del att i prästvalslagstiftningen införes regler svarande mot prästlönereglementets bestämmelser om prästs förflyttningsskyldighet.

Slutligen föreslås, att de särskilda prästvalsprivilegier som givits åt vissa territoriella pastorat skall upphävas.

Den nya prästvalslagen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1958.

**Förslag
till
Lag
om prästval**

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Tjänst som domprost, kyrkoherde eller komminister i territoriellt pastorat så ock, i den mån Konungen förordnar därom, motsvarande tjänst i icke-territoriellt pastorat tillsättes i den ordning nedan sägs.

Om tillsättning av kyrkoadjunktstjänst är särskilt stadgat.

2 §.

Prästerlig tjänst som avses i denna lag tillsättes efter val, såvitt ej annat följer av 3—5 §§.

Rösträtt vid sådant val tillkommer envar, som äger rösträtt å kyrkostämman i församling inom pastoratet.

Valet sker mellan sökande, som av domkapitlet uppförts på förslag till tjänsten. Före val, som avser domprost- eller kyrkoherdetjänst, äga dock de röstberättigade kalla präst att uppföras på förslaget.

3 §.

I fråga om domprosttjänst skall val äga rum, om ej Konungen till tjänsten förflyttar präst, som innehar annan dylik tjänst.

När val ägt rum, utnämner Konungen till tjänsten antingen präst, som stått under val, eller präst, som sökt tjänsten jämlikt 30 §.

4 §.

Kyrkoherdetjänst tillsättes utan val var tredje gång tjänsten är ledig, genom att Konungen utnämner präst, som sökt tjänsten, eller till tjänsten förflyttar präst, som innehar domprost- eller kyrkoherdetjänst.

Är jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erforderlig, utnämner domkapitlet den präst som skall anses vald.

Har under val jämte annan stått präst, som kallats av de röstberättigade, utnämner Konungen en av dem som stått under val.

Efter val till kyrkoherdetjänst i annat fall än ovan sägs utnämner domkapitlet den som vid valet erhållit de flesta rösterna eller, om flera fått högsta röstetal, den av dem som domkapitlet finner böra erhålla företräde.

5 §.

Var tredje gång komministertjänst är ledig i pastoratet sker tillsättningen utan val, antingen genom att domkapitlet utnämner präst, som sökt tjänsten, eller genom att Konungen till tjänsten förflyttar präst, som innehar annan prästerlig tjänst.

Om tillsättning utan val i visst fall, då präst är ensam behörig sökande, stadgas i 16 § tredje stycket.

Efter val till komministertjänst tillsätter domkapitlet tjänsten enligt vad i 4 § fjärde stycket stadgas om kyrkoherdetjänst.

Behörighet och befordringsgrunder

6 §.

Till prästerlig tjänst må ifrågakomma endast den som äger utöva prästämber och som provas hava den förmåga och de egenskaper, vilka erfordras för tjänstens nöjaktiga bestridande.

7 §.

Särskilda villkor för behörighet äro

a) i fråga om domprost- eller kyrkoherdetjänst: att hava fyllt trettio år och att under minst tre år hava fullgjort prästerlig tjänstgöring inom svenska kyrkan;

b) i fråga om komministertjänst: att under minst aderton månader hava fullgjort tjänstgöring som nyss sagts.

Från dessa behörighetsvillkor må dock Konungen medgiva undantag.

8 §.

Ej må på förslag uppföras

a) den som står på eller vid ansökningstidens utgång stod på förslag till annan prästerlig tjänst eller som över sådant förslag anfört besvär, vilka äro eller vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda;

b) den som är eller vid ansökningstidens utgång var sökande till kyrkoherde- eller komministertjänst, vilken skall tillsättas utan val.

I fråga om präst, som kallats av de röstberättigade, skall första stycket äga motsvarande tillämpning, om prästen, när han kallades, stod på förslag eller anfört besvär som avses under a) eller, när han antog kallelse, var sökande till tjänst som under b) sägs.

När kyrkoherde- eller komministertjänst skall tillsättas utan val och fråga ej är om tillsättning genom förflyttning, må icke ifrågakomma präst,

som vid ansökningstidens utgång stod på förslag till annan prästerlig tjänst eller som över sådant förslag anfört besvär, vilka vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda.

9 §.

Äro tre sökande uppförda på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst, må präst, som kallats av de röstberättigade, ej uppföras därå, om han icke har minst tio tjänstår eller minst samma tjänstålder som någon på förslaget.

10 §.

Har präst ej under minst fem år fullgjort prästerlig tjänstgöring inom det stift, till vilket han efter prästvigningen först knutits, må han endast under villkor, som Konungen föreskriver, på grund av egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift.

11 §.

Domprost eller kyrkoherde, som ej under minst fem år innehaft den tjänst till vilken han senast blivit utnämnd, må ej utan Konungens tillstånd på grund av egen ansökan komma i fråga till annan prästerlig tjänst.

Vad i första stycket sägs skall även gälla komminister, när fråga är om tillsättning av tjänst i annat pastorat. Minsta tiden skall dock vara tre år.

12 §.

På förslag till prästerlig tjänst skola behöriga sökande uppföras efter som de, med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, finnas äga företrede i förtjänst och skicklighet. Därvid böra tagas i betraktande såväl det nit, det allvar och den skicklighet som sökande visat i honom dittills anförtrött kall, jämte hans tjänstålder, som ock den lärdom han ådagalagt genom examina, utgivna skrifter eller annorledes.

Samma befordringsgrunder skola gälla vid avgivande av förord, som i 35 § sägs, och vid utnämning jämlikt 36 §.

Tillsättning efter val

Om ansökan och förslag

13 §.

Prästerlig tjänst som skall tillsättas efter val sökes hos domkapitlet inom förelagd tid.

14 §.

Domkapitlet har att, om så kan ske, uppföra tre behöriga sökande på förslag.

15 §.

Anmäler sig ingen behörig sökande, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

16 §.

Kunna ej flera än två sökande uppföras på förslag, skall likväl med tillsättningen förfaras som om förslaget vore fullständigt.

Vad i första stycket sägs skall även gälla, då på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst kunnat uppföras endast en sökande. Om i dylikt fall präst ej kallas av de röstberättigade eller fråga om kallelse förfaller jämlikt 25 §, skall den som uppförts på förslaget anses vald.

Finnes till komministertjänst endast en behörig sökande och har ej ny ansökningstid redan varit utsatt jämlikt 15 §, skall domkapitlet ånyo utsätta sådan tid. Om efter förnyat ledigförklarande endast en behörig sökande finnes, äger domkapitlet utnämna honom till tjänsten. Komma flera sökande, är den som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet städse berättigad att uppföras på förslag.

17 §.

Präst, som uppförts på förslag, må ej frånträda detta före valet, utan så är att han erhållit annan befattning.

Efter valet må präst, som ej erhållit högsta röstetalet, frånträda förslaget.

18 §.

Har präst, som uppförts på förslag, före valet blivit obehörig till tjänsten, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

19 §.

Har sökande, som uppförts på förslag, före valet avlidit eller jämlikt 17 § frånträtt förslaget eller blivit skild därifrån, skall domkapitlet på förslaget uppföra annan behörig sökande, om sådan finnes. Vad nu sagts skall dock ej gälla, om präst efter kallelse uppförts på förslaget.

Kvarstår på förslag endast präst som kallats, skall han anses vald. Domkapitlet skall genast underrätta de röstberättigade härom.

Finnes efter avgång från förslag ingen behörig sökande och är ej fall, som i andra stycket sägs, skall tjänsten ånyo förklaras ledig. Kommer då ingen behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

I övrigt skall 16 § äga motsvarande tillämpning efter avgång från förslag.

Om prov

20 §.

Prov med predikan och altartjänst skall avläggas av envar på förslaget uppförd sökande, som ej i sin ansökan förklarat sig avstå därifrån. Sådant prov skall äga rum vid högmässogudstjänst inom pastoratet.

Domkapitlet bestämmer, om prov skall avläggas i en eller två kyrkor, samt utsätter dag för prov.

Är sökande, som uppförts på förslag, ej anställd i pastoratet och finnes annan präst att tillgå, må sökanden ej i pastoratet utföra annan prästerlig förrättning än i första stycket sägs.

21 §.

Hindras präst av laga förfall att å utsatt dag fullgöra prov, skall han genast anmäla detta hos domkapitlet. Kan han ej inom fyra veckor efter nämnda dag inställa sig till prov, skall han likväl komma under omröstning. Uteblir präst utan laga förfall, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

22 §.

Ej må präst i annat fall än i 20 § sägs anvisas tjänstgöring inom pastorat, där han söker prästerlig tjänst och icke redan är anställd.

Om kallelse till domprost- eller kyrkoherdetjänst

23 §.

Innan val till domprost- eller kyrkoherdetjänst äger rum, skall frågodag hållas.

24 §.

Väcker röstberättigad å frågodag förslag om att präst skall kallas, skall omröstning företagas sålunda, att den som ej vill att kallelse skall ske röstar nej, och den det vill på sin röstsedel uppför namnet på den präst han anser böra kallas. Därest nejrösterna understiga hälften av de avgivna rösterna samt röstsiffran för den präst som erhållit högsta röstetalet antingen uppgår till minst en femtedel av samtliga i röstlängden upptagna röstberättigade eller utgör minst fyrahundra, är denne kallad. Hava flera präster var för sig erhållit högsta röstetalet och sådan röstsiffra, som nu är sagd, skiljer lotten mellan dem. Uppgå nejrösterna till hälften av de avgivna rösterna eller har ej tillräckligt röstetal tillfallit någon av de präster som varit under omröstning, är frågan om kallelse förfallen.

Beträffande omröstningen skall i övrigt gälla vad i denna lag stadgas om val.

25 §.

Avböjer präst kallelse eller finner domkapitlet genom beslut, som vinner laga kraft, den kallade obehörig att uppföras på förslaget, förfaller frågan om kallelse. Domkapitlet skall genast underrätta de röstberättigade härom.

26 §.

Antager präst kallelse och finnes han behörig, skall domkapitlet uppföra honom på förslaget.

Vill präst som antager kallelse avstå från prov, skall han avgiva förklaring härom vid antagandet av kallelsen. I övrigt skola 20—22 §§ äga motsvarande tillämpning i fråga om honom.

27 §.

Har efter frågodag, varå kallelse ej kommit till stånd, någon avgått från förslaget, skall, efter tillämpning av 19 § första stycket, ny frågodag hållas.

Därest präst, som kallats, före valet avlidit eller förlorat behörighet, som han hade å frågodagen, skall ny frågodag likaledes hållas.

Om val

28 §.

Varje röstberättigad äger vid valet en röst.

Rösträtt må ej utövas av annan än den som personligen infinner sig vid valförrättningen. Make äger dock genom fullmakt överlåta sin rösträtt till andra maken. Fullmakt skall vara ställd till andra maken samt av utställaren egenhändigt underskriven med angivande av den dag underskrivandet skett ävensom bevittnad av en person. Till vittne må ej tagas utställarens make och ej heller barn till utställaren eller hans make. Är fullmakt ej så underskriven och bevittnad som nu angivits, är den ogill.

29 §.

Vid valet skall den röstlängd följas, som gäller för omröstning å kyrkostämman, samt jämväl i övrigt tillämpas vad om sådan röstlängd finnes stadgat.

Valet skall ske med slutna sedlar.

Om särskild ansökan till domprosttjänst m. m.

30 §.

Domprosttjänst må sökas jämväl utom förslag. Ansökan skall ingivas till domkapitlet inom klagotiden för valet eller, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, inom klagotiden för frågodagsförrättningen.

Domkapitlet skall till Konungen avgiva yttrande angående dem som kunna komma i fråga till tjänsten.

31 §.

Har under val till kyrkoherdetjänst jämte annan stått präst, som kallats, skall domkapitlet till Konungen avgiva yttrande i ärendet.

Tillsättning utan val

32 §.

Vid tillsättning av kyrkoherde- eller komministertjänst utan val skall tjänsten, såvitt ej annat följer av 38 §, sökas hos domkapitlet inom förelagd tid.

33 §.

Anmäler sig ingen behörig sökande, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

34 §.

Finnes en eller flera behöriga sökande, skall domkapitlet bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att yttra sig om dem.

Har sökande, efter det kyrkoråd yttrat sig, avlidit eller återkallat sin ansökan eller blivit obehörig, skall domkapitlet, om skäl äro därtill, bereda kyrkorådet nytt tillfälle att yttra sig.

35 §.

Sedan yttranden inkommit eller därför bestämd tid utgått, har domkapitlet i fråga om kyrkoherdetjänst att i yttrande till Konungen angiva, vem av de sökande domkapitlet förordar till tjänsten. Om skäl äro därtill, må domkapitlet jämväl angiva, vilka domkapitlet anser böra komma i fråga i andra och tredje rummen.

36 §.

Är fråga om komministertjänst, äger domkapitlet, sedan yttranden inkommit eller därför bestämd tid utgått, till tjänsten utnämna behörig sökande.

37 §.

Prästerlig tjänst må tillsättas genom förflyttning endast om det påkallas av att annan prästerlig tjänst indrages eller eljest synnerliga skäl äro att innehavare av dylik tjänst förflyttas.

38 §.

Uppkommer fråga om att tillsätta prästerlig tjänst genom förflyttning, förordnar Konungen, att tjänsten ej skall ledigförklaras.

39 §.

Domkapitlet skall bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att yttra sig angående präst, om vars förflyttning är fråga, samt till Konungen avgiva eget yttrande i ärendet.

Besvär

40 §.

Över frågodagsförrättning må, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad.

Besvärerna skola hava inkommit till domkapitlet, därest å frågodagen ej kallats präst att uppföras på förslaget, inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades, samt eljest inom samma tid från det klaganden erhöi del av underrättelse enligt 19 § andra stycket eller 25 §.

I annat fall än i första stycket sägs må klagan över frågodagsförrättning föras endast i sammanhang med besvär över valförrättningen.

41 §.

Över valförrättning må besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad och av präst, som stått under omröstning vid valet.

Besvärerna skola hava inkommit till domkapitlet inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades.

42 §.

I domkapitlets beslut i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst må ändring sökas genom besvär hos Konungen.

Besvärerna skola ingivas till ecklesiastikdepartementet inom tre veckor från den dag, då beslutet tillkännagavs genom anslag i domkapitlets lokal.

Över beslut om förslag så ock över beslut om förord, som i 35 § sägs, eller om utnämning jämlikt 36 § må besvär anföras endast av sökande; dock må besvär över beslut, varigenom präst, som kallats att uppföras på förslag, förklarats obehörig därtill, anföras av den kallade och av röstberättigad.

Särskilda bestämmelser

43 §.

Kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsättes i och med tillsättning av biskopstjänsten i stiftet.

44 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.
2. Genom lagen upphävas lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster, 19 kap. 11 § kyrkolagen samt §§ 6, 7, 8 och 10 reglementet den 31 januari 1896 (nr 3) för Lappmarks ecklesiastikverk.
3. Med tillsättning av prästerlig tjänst, som före denna lags ikraftträdande kungjorts till ansökan ledig, skall förfaras efter hittills gällande lag.
4. Den indelning av kyrkoherdetjänsterna, som gjorts för tillämpning av 41 § 4 mom. i 1934 års lag, skall ligga till grund för tillämpning av 4 §

första stycket i den nya lagen. Beträffande kyrkoherdetjänster, som ej omfattas av nämnda indelning, bestämmer Konungen indelningen.

5. För att bestämma den ordning, i vilken 5 § första stycket i den nya lagen skall tillämpas, skola domkapitlen, vart inom sitt stift, medelst lottning fördela de pastorat inom stiftet, i vilka vid lagens ikraftträdande komministertjänst är inrättad, i tre så långt möjligt jämstora, med A, B och C betecknade grupper; och skall stadgandet första gången tillämpas beträffande pastorat, som hänförts till gruppen A, första gången komministertjänst i pastoratet efter denna lags ikraftträdande blir ledig, beträffande pastorat, som hänförts till gruppen B, andra gången dylik ledighet föreligger samt beträffande pastorat, som hänförts till gruppen C, tredje gången detta inträffar. Inrättas komministertjänst i pastorat, där dylik tjänst ej tidigare funnits, bestämmer Konungen, i vilken ordning 5 § första stycket skall tillämpas beträffande pastoratet.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen
den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel**

Härigenom förordnas, att 7 § 1 mom. lagen den 13 november 1936 om domkapitel skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, att i 13 § samma lag¹ skall införas ett nytt moment, betecknat 6 mom., av nedan angiven lydelse *samt* att nuvarande 6 mom. av sistnämnda paragraf skall betecknas 7 mom. och erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)***7 §.**

1 mom. Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola sist före klockan tolv å tjugonde dagen efter valets avslutande ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälle dock vad särskilt är stadgat.

13 §.*(Föreslagen lydelse)***7 §.**

1 mom. Över val av ledamöter och suppleanter i domkapitel må anföras besvär, vilka, ställda till Konungen, skola inom tre veckor från den dag, då valet avslutades, ingivas till domkapitlet, som efter inhämtande av vederbörandes förklaringar samt efter infordrande av valsedlar och övriga valhandlingar, i den mån de ej äro för domkapitlet tillgängliga, har att med eget yttrande till Konungen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll, valsedlar och övriga handlingar rörande valet. Om besvär över val, som förrättats av teologisk fakultet, gälle dock vad särskilt är stadgat.

13 §.

6 mom. I fråga om innehavare av prästerlig befattning, som ej lyder under domkapitel, och präst utan prästerlig befattning tillkommer befogenhet, som i 4 och 5 mom. sägs, domkapitlet i det stift, inom vilket

¹ Senaste lydelse av 13 § 6 mom., se 1948: 490.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola *hava inkommit* till ecklesiastikdepartementet *inom en månad från det han erhöll del av beslutet*.

prästen har sitt hemvist. Äger han ej hemvist inom riket, tillkommer dylik befogenhet Uppsala domkapitel.

7 mom. Den som icke åtnöjes med domkapitels beslut i något av de i 2—5 mom. angivna hänseenden äger hos Konungen söka ändring genom besvär, vilka skola *ingivas* till ecklesiastikdepartementet.

Beslut som — — — annorlunda förordnas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

I fråga om besvär över beslut, som avses i 13 § 7 mom., skall, om det meddelats före denna lags ikraftträdande, äldre lag gälla.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 15 mars 1957.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, fråga om *en reform av prästvalslagstiftningen m. m.* och anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 3 mars 1950 tillkallade dåvarande statsrådet N. Quensel den 15 april samma år särskilda sakkunniga — *1950 års prästvalskommitté* — för att inom ecklesiastikdepartementet biträda med en översyn av prästvalslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor.¹

Tillkallandet av de sakkunniga får ses mot bakgrunden av det vid 1949 års riksdag fattade principbeslutet om en prästlönereform (prop. 1949: 204; SL¹U 2; Rskr 399). Detta innebar bland annat att för ordinarie församlingspräster skulle införas en *förflyttningsskyldighet* av i princip samma räckvidd som den för civilstatstjänstemän i allmänhet stadgade. Under förarbetena till prästlönereformen hade framhållits, att frågan om förflyttning av ordinarie präster icke kunde regleras endast genom bestämmelser i ett avlöningsreglemente utan för sin lösning förutsatte sådan ändring i gällande prästvalslagstiftning, att ett pastorat förpliktades att — även utöver nu förekommande fall — såsom ordinarie prästman mottaga präst, vilken pas-

¹ De sakkunniga utgjordes av dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, överdirektören i fängvårdsstyrelsen H. Göransson, tillika ordförande, kanslirådet i Kungl. Maj:ts kansli N.-E. Brolin, ledamoten av riksdagens andra kammare E. Gustafsson i Bogla, domkyrkosysslomannen O. Hassler och numera biskopen E. Malmeström. Den 24 mars 1954 blev Brolin på egen framställning entledigad och som sakkunnig i hans ställe tillkallades numera byråchefen i ecklesiastikdepartementet N. Hörjel.

toratsmenigheten icke själv valt. Spörsmålet om en uppmjukning av prästvalsbestämmelserna på denna punkt borde lösas, så snart det hunnit nöjaktigt utredas. I direktiven för de sakkunniga erinrades om dessa uttalanden. Vidare anfördes i direktiven, att principbeslutet om en prästlönereform tvingade fram ett slutligt ställningstagande till ett annat spörsmål på prästvalsområdet — ett spörsmål av ojämförligt större praktisk räckvidd — nämligen det om *stiftsbandet*. Ovedersägligt vore, att avlöningsreformen på flera väsentliga punkter skapat ett nytt läge för denna gamla frågas allsidiga bedömande, och frågan borde därför nu tagas upp till ny prövning. Slutligen framhölls i direktiven, att utredningen erbjöde ett naturligt tillfälle att även undersöka frågan om de s. k. *prästvalsprivilegierna*.

Med anledning av en framställning från Sveriges yngre prästers förbund beslöt Kungl. Maj:t den 24 april 1953 utvidga prästvalskommitténs uppdrag till att omfatta även spörsmålet, huruvida särskilda bestämmelser borde gälla vid tillsättning av komministertjänst var tredje gång den är ledig, ävensom de övriga spörsmål avseende ändringar i gällande prästvalslagstiftning, som kunde uppkomma under utredningsarbetet och icke rörde huvudgrunderna i lagstiftningen.

Prästvalskommitténs arbete har sedermera också inriktats på vissa spörsmål i anslutning till den ifrågasatta *pastoratsindelningsreformen*. Med anledning av remiss — i viss del — av pastoratsindelningssakkunnigas betänkande med förslag till allmänna riktlinjer för den territoriella pastoratsindelningen och församlingsprästerliga organisationen m. m. (SOU 1953: 11) överlämnade kommittén den 17 juni 1953 en promemoria rörande erforderliga övergångsanordningar i avseende å tjänstinnehavarens förflyttning m. m. vid en reform av nyss angivet slag. Denna promemoria har i huvudsak återgivits i Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 12 augusti 1953 (nr 2). Därefter har kommittén den 12 februari 1954 avgivit ett särskilt betänkande med förslag till vissa övergångsanordningar vid en allmän reform av pastoratsindelningen (stencilerat). I detta betänkande har bland annat framlagts förslag till lag med särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster i samband med nyindelning av riket i pastorat. Betänkandet har remissbehandlats i vanlig ordning men har sedan — i avvaktan på ett ställningstagande till hela frågan om pastoratsindelningsreformen — icke föranlett någon åtgärd.

Den 28 juli 1956 har prästvalskommittén avgivit sitt slutbetänkande med förslag till ny lagstiftning om tillsättning av ordinarie församlingsprästtjänster samt till bestämmelser om prästerliga disponibilitetsbefattningar (SOU 1956: 30). Betänkandet innehåller — utom förslag till ny prästvalslag och till kungörelse om prästerliga disponibilitetsbefattningar — även förslag till ny prästvalsstadga och till flera följdändringar i författningar på den kyrkliga lagstiftningens område. — Kommitténs förslag är i huvudsak en-

hälligt. Två reservationer föreligger dock beträffande frågan om stiftsbandet.

Över betänkandet i dess helhet har efter remiss yttranden avgivits av kammarkollegiet, statskontoret, samtliga domkapitel och stiftsnämnder, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs, Värmlands, Örebro och Norrbottens län samt styrelserna för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska pastoratens riksförbund och Svenska prästförbundet.

Domkapitlen har jämväl överlämnat av dem infordrade yttranden från ett trettiotal kontraktsprostar och andra präster samt ett sjuttiototal kyrkoråd i icke-privilegierade församlingar. Vidare har domkapitlen i stift med privilegierade församlingar bifogat från kyrkoråden i dessa församlingar infordrade yttranden beträffande frågan om prästvalsprivilegierna; och länsstyrelsen i Norrbottens län har överlämnat yttranden från drätselkammaren i Kiruna stad samt kommunalfullmäktige i Pajala och Edefors kommuner.

Infordrade yttranden över vissa delar av betänkandet har avgivits av justitiekanslersämbetet (i fråga om prästvalsprivilegierna), chefen för marinen (beträffande tillsättning av prästerliga tjänster i Skeppsholms församling och Karlskrona amiralitetsförsamling) och skolöverstyrelsen (såvitt angår befordringsgrunder och tjänstårsberäkning) samt av riksräkenskapsverket och statens lönenämnd (i fråga om resekostnadsersättning åt provpredikant, tillsättning av tjänst genom förflyttning, prästerliga disponibilitetsbefattningar m. m.).

Chefen för marinen har överlämnat yttranden från kyrkoråden i Skeppsholms församling och Karlskrona amiralitetsförsamling.

Slutligen har en skrift i ärendet inkommit från styrelsen för Skara stifts pastoratsförbund.

Jag anhåller nu att få närmare redogöra för frågan om en reform av den allmänna prästvalslagstiftningen. I senare sammanhang ämnar jag taga upp spörsmålet rörande en lagstiftning med särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster i samband med nyindelning av riket i pastorat samt frågan om inrättandet av prästerliga disponibilitetsbefattningar.

II. Huvudgrunderna för en reform av prästvalslagstiftningen

A. Allmänna synpunkter

1. Översikt över gällande bestämmelser

Prästvalslagstiftningens konstitutionella karaktär av kyrkolag fastslås i § 30 regeringsformen, där det heter.

Om tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna och den rätt, som därvid tillkommer Konungen och församlingarna, stadgas i särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 2 mom. föreskriver.

Den nu gällande huvudförfattningen på prästvalsområdet är lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster (*PVL*). Tillämpningsföreskrifter till lagen och kompletterande stadganden i övrigt finns i ett flertal författningar, bland annat kungörelsen den 7 december 1934 (nr 774) med vissa föreskrifter angående vad som bör iakttagas vid ledighet i prästerlig tjänst samt ansökning till sådan tjänst, stadgan samma dag (nr 575) om prästval, kungörelsen samma dag (nr 577) om insändande i vissa fall till Kungl. Maj:t av ansökningshandlingar till kyrkoherdetjänst m. m. samt kungörelsen samma dag (nr 578) om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster.

PVL:s tillämpningsområde är i huvudsak begränsat till *ordinarie prästerliga tjänster i pastorat*, d. v. s. domprost-, kyrkoherde- och komminister-tjänster. I fråga om tillsättning av »extra ordinarie prästerlig tjänst — — i församling» hänvisas i 47 § 2 mom. till särskilda bestämmelser. Motsvarande hänvisning göres där också beträffande tillsättning av »prästerlig tjänst, som vid sjukhus eller ock vid bruk, fabrik eller annat verk eller vid arbetsföretag av större omfattning må vara inrättad eller med Konungens tillstånd inrättas.» Och enligt 47 § 1 mom. skall om tillsättning av prästerlig tjänst vid krigsmakten, utländsk beskickning, fängelse eller hospital lända till efterrättelse vad Kungl. Maj:t förordnar.

PVL:s bestämmelser är emellertid icke utan vidare tillämpliga på alla ordinarie prästerliga tjänster i pastorat. Om en församling blivit tillförsäkrad någon särskild rätt eller förmån i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst eller om Kungl. Maj:t meddelat särskilda bestämmelser rörande domkapitlets förfarande vid tillsättning av viss kyrkoherde- eller komminister-tjänst, ingriper detta modifierande på PVL:s bestämmelser (46 §). Här åsyftas främst de särskilda bestämmelserna om tillsättning av prästerliga

tjänster i privilegierade församlingar. Dessa bestämmelser skall närmare beröras i det följande. Det må vidare anmärkas, att särskilda regler gäller beträffande prästtillsättning i icke-territoriella församlingar.¹

Prästvalsagstiftningen innehåller ett mycket detaljrikt komplex av regler. Tillsättningsförfarandet är uppdelat i olika — var för sig noggrant reglerade — led och har sedan gammalt krävt avsevärd tid. Här skall till en början endast behandlas vissa huvudprinciper för lagstiftningen och de väsentligaste punkterna i förfarandet.

En huvudprincip för PVL kan sägas ligga i bestämmelserna om stiftsbandet (3 §). Enligt dessa äger präst befodringsrätt endast inom det stift han tillhör. Regeln härom är emellertid försedd med åtskilliga undantag, som närmare behandlas i ett senare sammanhang.

En annan huvudprincip får anses vara den, att pastoratsmedlemmarna skall själva välja innehavare av prästerlig tjänst. Även denna *valprincip* är emellertid underkastad viktiga modifikationer. Valfriheten begränsas under alla omständigheter av bestämmelser om myndighetsinflytande vid upprättande av förslag m. m. Längst är valprincipen genomförd i fråga om komministertjänster. Efter val till sådan tjänst skall den, som vid valet fått de flesta rösterna, av domkapitlet utnämnas till tjänsten. Detsamma gäller visserligen som huvudregel även beträffande kyrkoherdetjänster, men här stadgas flera undantag. Har fjärde provpredikant varit under omröstning eller gäller det en s. k. tredjegångstillsättning, tillkommer utnämningssrätten Kungl. Maj:t, som dessutom alltid har att utnämna innehavare av domprosttjänst. Kungl. Maj:t är därvid icke bunden av valutgången och kan i regel utnämna även präst, vilken direkt hos Kungl. Maj:t anmält sig som sökande till tjänsten (41 § 1—5 mom.).

Huvudleden i själva *tillsättningsförfarandet* är 1) ledigkungörande, ansökningsförfarande och upprättande av förslag, 2) predikoprov samt, vid tillsättning av domprost- och kyrkoherdetjänster, frågodagsförrättning, 3) valförrättning samt 4) utnämning.

Förfarandet inleds med att domkapitlet genom anslag och tillkännagivande i allmänna tidningarna kungör tjänsten till ansökning ledig (1 §). Ansökan skall ingivas till domkapitlet inom 30 dagar från anslagsdagen räknat. Sedan ansökningstiden gått till ända, skall domkapitlet så snart ske kan och senast inom 30 dagar uppgöra förslag till tjänstens besättande (2 §). Beträffande behörighetskrav och befodringsgrunder lämnas i 3—10 §§ ingående föreskrifter. Förslaget skall i princip omfatta tre behöriga sökande. Har ej tre sådana anmält sig, utsättes ny ansökningstid (13 §). Den som uppförts på förslag äger ej före valet återkalla sin ansökan av

¹ Hovförsamlingen, Skeppsholms församling, Karlskrona amiralitetsförsamling, finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg. Karlsborgs församling är blandat territoriell och icke-territoriell.

annan grund än att han blivit befordrad till annan tjänst (14 §). Domkapitlets förslag kan särskilt överklagas hos Kungl. Maj:t.

Sedan förslaget vunnit laga kraft eller däröver anförda besvär blivit avgjorda, börjar nästa led i förfarandet genom att domkapitlet utsätter provdagar att äga rum tre söndagar i följd samt förordnar en ojävig valförrättare (17 §; 22 § 1 mom). Den som uppförts på förslag är i princip skyldig att avlägga predikoprov (18 och 19 §§). Gäller valet domprost- eller kyrkoherdetjänst, skall söndagen efter sista provdagen vara frågodag (23 §). Vid frågodagsförrättning äger församlingen kalla fjärde provpredikant. Kallelseförslag kan väckas av varje röstägande. Har dylikt förslag väckts, vidtar en särskild sluten omröstningsprocedur. Den som motsätter sig kallelse röstar nej, medan den som vill kalla fjärde provpredikant på sin sedel uppför namnet på den han vill kalla. För att kallelseförslag skall anses godkänt fordras, dels att antalet nejstämmor ej uppgår till hälften eller fler av samtliga, dels att kallelseförslaget erhåller minst 300 röster eller, om 1/5 av pastoratets hela röstetal skulle vara mindre, så många röster som svarar mot denna andel (28 § 1 mom). Förklarar sig den kallade villig att efterkomma kallelsen och finnes han vara behörig till tjänsten, uppför domkapitlet honom som fjärde provpredikant på förslaget och utsätter provdag för honom. Över domkapitlets beslut att uppföra den kallade på förslaget kan särskilda besvär anföras.

Härefter följer så själva valförrättningen (31 §). Valet sker med slutna sedlar. Rösträtt vid valet — liksom vid frågodagsförrättning — tillkommer envar som inom församlingen äger att delta i kyrkostämmas överläggningar och beslut (26 §). Även över valförrättningen kan särskilda besvär anföras.

Det sista ledet i tillsättningsförfarandet, utnämningen, har tidigare kortfattat berörts. Här skall endast anmärkas, att vid domprosttillsättningar och i flertalet fall, då kyrkoherdetjänst skall tillsättas av Kungl. Maj:t, ett nytt ansökningsförfarande skall äga rum, efter det att valet vunnit laga kraft.

I *de privilegierade församlingarna* avviker förfarandet vid tillsättning av kyrkoherdetjänst helt från det normala. Något ansökningsförfarande äger icke rum. Församlingsvalet står mellan präster, som församlingen — utan någon begränsning av stiftsband — kallat att avlägga prov. Efter valet uppföres de tre, som fått de flesta rösterna, på förslag till tjänsten; och Kungl. Maj:t äger sedan utnämna en av de på förslaget uppförda. — Beträffande tillsättning av komministertjänst i privilegierad församling föreligger endast de avvikelserna från det normala, att befodringsrätt som regel står öppen för hela rikets prästerskap samt att församlingen äger på frågodag kalla fjärde provpredikant.

2. Grundlinjer i prästvalskommitténs förslag

Såsom framgått av den inledningsvis lämnade redogörelsen för prästvalskommitténs uppdrag har i detta icke ingått att verkställa en förutsättningslös utredning rörande prästvalslagstiftningen i dess helhet.

Kommittén understryker i sitt betänkande, att den icke haft att överväga frågan om ett fullständigt avskaffande av prästvalen. Emellertid berör kommittén i korthet de önskemål om en reform av dylik innebörd, som tid efter annan framkommit, och riktar därvid uppmärksamheten bland annat på en motion till 1951 års kyrkomöte samt ett uttalande av Svenska prästförbundets centralstyrelse i ett remissyttrande den 31 maj 1954. Kommittén anför därefter följande.

Enligt prästvalskommitténs mening har sedan nuvarande prästvalslag tillkom intet skett, som motiverar att man nu skulle frånga den hävdvunna ordningen, att kyrkoherde- och komministertjänst som regel tillsättes genom att församlingen till ny innehavare av tjänsten genom ett allmänt val utser en av dem som sökt tjänsten. Kommittén är även övertygad om att ett förslag om prästvalens avskaffande i nyssberörda utsträckning skulle sakna allmän förankring — detta oavsett huru ett system med myndighets-tillsättning utformades och i vilka nya former än församlingen finge tillfälle att giva sin mening tillkänna. Då kommittén haft att överväga lämpligheten av jämkningar i nuvarande avvägning mellan menighets- och myndighetsinflytande på tillsättningen av ordinarie församlingsprästtjänster och ur dessa överväganden i någon mån måst framgå förslag om en förskjutning emot sistnämnda faktor, är kommitténs förslag icke avsedda såsom ett led i någon tänkt, successiv avveckling av församlingarnas valrätt.

Kommitténs förslag till ny prästvalslag innebär alltså, att kyrkoherdar och komministrar alltjämt i flertalet fall skall utses genom direkta val av pastoratsmenigheten men att den nuvarande avvägningen mellan menighetens, domkapitlets och Kungl. Maj:ts inflytande vid tillsättningarna förskjutes något i syfte att prästernas intresse av rättvis befordran efter förtjänst och skicklighet skall bli bättre tillgodosett. Den största nyheten är här, att tredjegångstillsättning införes även beträffande komministertjänster. Var tredje gång dylik tjänst är ledig i ett pastorat skall tjänsten — enligt förslaget — tillsättas av domkapitlet utan föregånget val. Församlingskyrkoråden i pastoratet skall emellertid beredas tillfälle att yttra sig över de sökande, innan domkapitlet fattar sitt beslut. — I fråga om kyrkoherdetjänsterna föreslår kommittén bland annat, att val ej heller skall äga rum vid tredjegångstillsättning av dylik tjänst utan på motsvarande sätt ersättas med yttranden från församlingskyrkoråden. Utnämningsrätten skall vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst fortfarande ankomma på Kungl. Maj:t; och detsamma skall vara fallet, när »fjärde provpredikant» kallats. Emellertid föreslås här den ändringen, att präst ej vidare skall ha möjlighet att efter valet söka kyrkoherdetjänst direkt hos Kungl. Maj:t.

— Beträffande tillsättning av domprosttjänst innehåller kommittéförslaget inga väsentliga ändringar.

Den viktigaste av de frågor kommittén enligt sina direktiv haft att överväga är den om stiftsbandet. Kommittémajoriteten förordar nu, att stiftsbandet i princip skall avskaffas. Av flera skäl — bland annat för att hindra att det i tider av prästbrist skall inträda markanta ojämnheter stiftens emellan i fråga om tillgång på prästerlig arbetskraft — föreslås dock en viss inskränkning i prästernas rörelsefrihet i form av en tidsbegränsad stiftsbundenhet. Enligt förslaget skall en präst sålunda under de första fem åren efter sitt inträde i prästerlig verksamhet som regel icke äga söka sig till annat stift.

I ett särskilt avsnitt av sitt betänkande behandlar kommittén den sedan länge omdiskuterade frågan om provpredikningarna. Kommittén föreslår, att provpredikningarna skall bibehållas vid sådana tjänstetillsättningar, som föregås av val, men därvid bli frivilliga. Sökande till tjänst skall i sin ansökan uppge, huruvida han önskar avlägga prov. Denna förklaring skall sedan vara bindande, vare sig den har positivt eller negativt innehåll. I detta sammanhang föreslår kommittén också, att provpredikant skall få ersättning ur kyrkofonden för sina kostnader.

Enligt direktiven har kommittén också haft till uppdrag att utreda frågan om sådan ändring i prästvalslagstiftningen som erfordras för att prästlöne-reglementets bestämmelser om prästs förflyttningsskyldighet skall kunna tillämpas. Kommittén föreslår nu, att alla domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster skall kunna tillsättas genom förflyttning av präst. Beträffande kyrkoherde- och komministertjänster skall detta dock kunna ske endast vid »tredjegångsledighet». Beslutanderätten skall i samtliga fall — sålunda även i fråga om komministertjänst — tillkomma Kungl. Maj:t som, då viss tjänst behöver tagas i anspråk för förflyttning, förordnar att tjänsten ej skall ledigförklaras. Tillfälle skall sedan beredas vederbörande församlingskyrkoråd att yttra sig över präst, om vars förflyttning till tjänsten är fråga.

Kommitténs översyn av gällande regler om behörighet till prästerlig tjänst och om befodringsgrunder har resulterat i förslag till ändrade bestämmelser, bland annat rörande tjänstålder och tjänstårsberäkning.

Slutligen föreslår kommittén, att prästvalsprivilegierna skall upphävas och att den nya prästvalslagen alltså skall bli helt tillämplig även på tjänster i de nuvarande privilegierade församlingarna.

Efter denna översikt över huvudpunkterna i kommitténs förslag kan det vara på sin plats att något beröra vissa allmänna strävanden, som präglat kommitténs arbete vid utformningen av förslagets detaljer.

Till en början bör då framhållas, att kommittén sökt förenkla tillsättningsproceduren och minska den nuvarande — enligt kommittén anmärkningsvärt stora — tidsåtgången vid tjänstetillsättningarna. Kommittén på-

visar (betänkandet s. 105 f), att tillsättningen av en komministertjänst för närvarande normalt kräver omkring fem månader och tillsättningen av en kyrkoherdetjänst — allt efter vilka huvudregler som blir tillämpliga — mellan fem och nio månader samt att inträffandet av ett flertal tänkbara omständigheter kan medföra ytterligare utsträckning av proceduren. Långsamheten i tillsättningsordningen medför enligt kommitténs mening påtagliga olägenheter. Kommittén anför i denna del.

Minst kännbart torde förhållandet vara för församlingarna, änskönt det kyrkliga arbetet stundom torde kunna påverkas på ett ofördelaktigt sätt. För domkapitlen uppstå svårigheter med vakanser och med tvång att i många fall förordna vikarier i avbidan på att ny innehavare till ifrågavarande tjänst blir utnämnd. Särskilt besvärande är den långsamma proceduren för de präster, som söka den lediga tjänsten. De få känna en långvarig ovisshet. Men härtill kommer att ett tillsättningsystem, som är fotat på avläggande av prov och på menighetsval ansetts kräva — och även enligt prästvalskommitténs mening kräver — såväl att präst, vilken sökt viss tjänst, i regel kvarstår som sökande ända till dess valet förrättats som att präst ej må samtidigt ha förslagsrum till flera tjänster. Systemet innebär sålunda normalt en långvarig bundenhet för präst som uppförts å förslag till en ledig tjänst.

Kommitténs strävanden efter att förenkla och förkorta tillsättningsordningen avspeglas på flera punkter i förslaget. Sålunda har de nya bestämmelserna om »tredjegangstillsättning» utformats under beaktande av bland annat intresset att få en tämligen enkel och snabb procedur. Vidare kan i detta sammanhang nämnas, att kommittén föreslår förkortning av ansökningstider och begränsning av skyldigheten att på nytt ledigförklara tjänst, till vilken fullständigt förslag på tre präster ej kunnat upprättas. Till ytterligare förslag i nu nämnd riktning finns det anledning att återkomma i det följande.

Ett annat utmärkande drag i kommitténs förslag till ny prästvalslag och ny prästvalsstadga är en strävan att *åstadkomma större systematisk reda, enkelhet och överskådlighet* än som präglar nu gällande författningar i ämnet. Kommittén framhåller, att den nuvarande uppdelningen mellan PVL och administrativt utfärdade författningar kan följas tillbaka ända till 1883 års prästvalslag och att nu gällande lagstiftning i formellt hänseende står i starkt beroende av denna. Här efter anför kommittén.

Ehuru sålunda den en gång tillkomna uppdelningen av komplexet av bestämmelser rörande det prästerliga befordringssystemet fasthållits vid upprepade reformer av lagstiftningen, synes det prästvalskommittén att denna uppdelning är föga lyckad. Prästvalslagen innehåller, utöver bestämmelser av grundläggande karaktär, en mångfald detaljbestämmelser med mer eller mindre perifer innehåll. Detta medför — — — att även den som har lång erfarenhet av att tillämpa denna lagstiftning ofta måste fråga sig om regleringen av ett visst förhållande står att finna i lagen eller i någon av de administrativa författningarna. Hela denna lagstiftning synes kommittén vara präglad av brist på systematisk reda.

Kommittén drar sedan upp riktlinjer för en ny uppdelning mellan lag och stadga och finner det därvid tydligt att den nya prästvalslagen bör innehålla den grundläggande kompetensregleringen mellan Kungl. Maj:t, domkapitlen och församlingarna. För Kungl. Maj:ts och församlingarnas del följer detta av grundlagens ordalydelse. I fråga om församlingarna måste i lagen sålunda angivas i vad mån de har att medverka vid en tjänstetillsättning genom allmänt val, genom kallande av präst att uppföras å förslag till tjänsten eller genom att avge yttrande. Föreskrifter om rösträtt vid prästval, om personlig inställelse av röstberättigad och om tryggande av valhemligheten måste enligt kommitténs mening också finnas. Vidare anser kommittén, att av lagen bör framgå, om tillfälle skall beredas valmenigheten att taga del av prov av dem som söker tjänsten. Domkapitlens befogenhet och skyldighet i fråga om upprättande av förslag, utnämmande ävensom, då utnämningssrätten ligger hos Kungl. Maj:t, avgivande av yttrande bör vara inskrivna i lagen. Slutligen bör lagen enligt kommitténs mening innehålla vissa andra bestämmelser av betydelse, i första hand befodringsgrunder men också i vissa regler minimikompetens vid olika slag av tjänster och om sökandens bundenhet vid gjord ansökning, samt besvärregler.

3. Remissyttranden

Grundtanken att lagstiftningen om tillsättning av ordinarie församlingsprästtjänster alltjämt bör bygga på valprincipen som huvudregel har allmänt godtagits av remissinstanserna. Från flera håll har församlingsvalens betydelse understrukits. Sålunda uttalar *styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund*, att församlingarnas valrätt är en omistlig del i vårt nationella kyrkoskick. *Linköpings domkapitel* anför, att ett fullständigt avskaffande av valrätten skulle innebära ett alltför djupt ingrepp i den kyrkliga ordningen i vårt land.

Valprincipen har emellertid icke lämnats helt utan erinran. *Majoriteten inom domkapitlet i Strängnäs* yttrar, att den — trots de starka betänkligheter som kan resas mot att avskaffa valrätten — finner starka skäl tala för en radikal förändring i detta hänseende, icke minst på grund av att ett val med hänsyn till det ringa valdeltagandet ofta icke kan anses vara uttryck för församlingens vilja. — Liknande synpunkter framföres också av *en skiljaktig ledamot i Skara domkapitel*. Och *länsstyrelsen i Norrbottens län* menar, att frågan om valens fullständiga avskaffande har så avgörande betydelse för de frågekomplex som kommittén haft att utreda, att en framställning om utvidgning av utredningsuppdraget varit befogad.

Huvudpunkterna i kommitténs förslag till ny prästvalslagstiftning har livligt diskuterats vid remissbehandlingen. Särskilt stort intresse har därvid ägnats åt frågan om stiftsbandets avskaffande. Bland

domkapitlen föreligger någon övervikt för den meningen att stiftsbandet bör bibehållas. Åtskilliga röster har dock höjts inom kyrkan för stiftsbandets slopande, och de icke-kyrkliga remissinstanserna har som regel bestämt uttalat sig för denna lösning. I fråga om längden av den föreslagna tidsbegränsade stiftsbundenheten framträder starkt delade meningar. — I övrigt har kommitténs förslag i stort sett vunnit klar anslutning bland flertalet remissinstanser. Så är exempelvis fallet beträffande förslagen om tredje-gångstillsättning av komministertjänster, om tillsättning av prästerliga tjänster genom förflyttning och om upphävande av prästvalsprivilegierna. Även kommitténs förslag i fråga om predikoprovsinstitutet har i huvudsak fått ett gott mottagande; det övervägande antalet remissinstanser önskar sålunda, att provpredikningarna skall bibehållas men därvid bli frivilliga.

Kommitténs strävanden att förenkla tillsättningsproceduren och minska den nuvarande tidsåtgången samt att åstadkomma större systematisk reda har rönt uppskattning bland remissinstanserna. Särskilt har den författningstekniska utformningen av förslagen blivit föremål för flera uppskattande uttalanden. Från ett par håll har emellertid också framförts kritiska synpunkter. Sålunda yttrar *Göteborgs domkapitel*, att vad kommittén föreslagit i fråga om uppdelning mellan lag och stadga visserligen på det hela taget synes innebära en avsevärd förbättring men att på en punkt — hänförandet av bestämmelserna om tjänstårsberäkning till prästvalsstadgan — vägande invändningar kan göras. På liknande sätt uttalar sig *Stockholms domkapitel*, som därvid ifrågasätter, om ej kommittén tagit intryck av en under senare tid rådande tendens att så långt som möjligt inskränka på kyrkolagstiftningen.

4. Departementschefen

Den gällande svenska prästvalslagstiftningen är resultatet av en flerhundraårig, delvis egenartad utveckling. Inflytandet över de prästerliga tjänstetillsättningarna har under skilda tider varit på olika sätt fördelat mellan Kungl. Maj:t, stiftsstyrelsen och församlingarna; länge spelade också adelns patronatsrätt en icke obetydlig roll. Mellan de olika intressenterna har tidvis rått kamp om inflytandet. En faktor som därvid också varit av betydelse är prästerskapets strävanden att få vissa garantier för rättvis befordran efter förtjänst och skicklighet.

Sedan 1910 års prästvalsreform har församlingarnas inflytande framstått som det dominerande. Som förut framhållits får det anses vara en — visserligen av flera undantag genombruten — huvudprincip i prästvalslagstiftningen, att pastoratsmedlemmarna skall själva välja innehavare av prästerlig tjänst. Det nuvarande prästvalssystemet har icke utan skäl betecknats som präglad av demokratiska principer.

När prästvalskommittén tillkallades för att överse gällande prästvalslagstiftning, ingick det — som kommittén själv understrukit — icke i dess uppdrag att överväga frågan om ett fullständigt avskaffande av prästvalen. Kommittén har emellertid kortfattat berört denna fråga och därvid bestämt avvisat tanken på en reform i sådan riktning. Kommitténs förslag innebär på denna grundläggande punkt, att kyrkoherdar och komministrar alltjämt i flertalet fall skall utses genom direkta menighetsval men att den nuvarande avvägningen mellan Kungl. Maj:ts, domkapitlets och menigheternas inflytande vid tillsättningarna förskjutes något i syfte att prästernas intresse av rättvis befordran skall bli bättre tillgodosett.

Grundtanken att lagstiftningen om tillsättning av prästerliga tjänster alltjämt bör bygga på valprincipen som huvudregel har vid ärendets remissbehandling vunnit så gott som enhällig anslutning, och jag vill redan nu uttala, att jag bestämt delar denna uppfattning. Prästvalen innebär enligt min mening en värdefull demokratisk ordning inom den svenska kyrkan — en ordning som det ej finns anledning frånga.

Även om prästvalskommittén sålunda i fråga om valprincipen icke brutit mot grunderna för den nuvarande ordningen, har kommittén — såsom framgått av den tidigare lämnade översikten — föreslagit flera reformer, vilka för kyrkan och dess prästerskap är av stor praktisk betydelse. Också på dessa punkter har kommitténs betänkande i stort sett fått ett gott mottagande vid remissbehandlingen, och jag finner för egen del förslagen i hudsak väl ägnade att läggas till grund för en ny prästvalslagstiftning.

Innan jag går närmare in på dessa förslag vill jag något beröra vissa allmänna strävanden, som präglat kommitténs arbete vid utformningen av förslagets detaljer. Påfallande är att kommittén sökt förenkla tillsättningsproceduren och minska den nuvarande tidsåtgången vid tjänstetillsättningarna. Som jag förut antytt avspeglas detta på flera punkter i förslagen. Ett annat utmärkande drag är att kommittén strävat efter att åstadkomma större systematisk reda, enkelhet och överskådlighet. Därvid har kommittén, som jag också tidigare nämnt, förordat en ny uppdelning mellan prästvalslag och prästvalsstadga på det sättet, att vissa detaljbestämmelser överföres från lag till stadga. Vid remissbehandlingen har dessa kommitténs strävanden mottagits med stor uppskattning. I allt väsentligt kan jag här ansluta mig till kommittén. Till vissa detaljer återkommer jag i det följande.

B. Stiftsbandet

1. Gällande bestämmelser m. m. Reformförslag berörande särskilda stift

Enligt 3 § PVL äger präst befodringsrätt till ordinarie församlingsprästtjänst endast inom det stift han tillhör, d. v. s. i allmänhet endast inom det stift, vari han i samband med prästvigningen vunnit anställning. Följande

undantag från denna huvudregel gäller dock. Ansökningsrätt för hela rikets prästerskap föreligger: 1) vid tillsättande av domprosttjänst och av prästerlig tjänst i Stockholm; 2) vid tillsättande av komministertjänst i flertalet privilegierade församlingar; samt 3) när tjänst på grund av otillräckligt antal sökande ånyo ledigförklarats. Utan hänsyn till stiftsbandet kan tjänst sökas 4) av präst som under minst åtta år tjänstgjort såsom missionär, sjömanspräst, utlandspastor, sekreterare i svenska kyrkans missionsstyrelse, sjömansvårdsstyrelse eller diakonistyrelse, heltidsanställd fängelsepredikant m. m.; 5) av präst, som tillhör Visby stift och där fullgjort prästerlig tjänstgöring under minst tio år. — 6) Kungl. Maj:t äger på grund av stadgande i 42 § 2 mom. i särskilt fall meddela rätt åt präst av framstående förtjänst att utom förslag hos Kungl. Maj:t söka kyrkoherdetjänst inom vilket stift som helst. Denna bestämmelse tillämpas sedan länge icke. Däremot medger Kungl. Maj:t med stöd av 3 § 1 mom. icke sällan präst rätt att söka viss tjänst i annat stift eller att i befodringshänseende övergå till annat stift. Under någon tid kan prästen då ha befodringsrätt inom två stift. — Rätt att mottaga kallelse är medgiven utan hänsyn till stiftsbandet 7) när fråga är om fjärde provpredikant och 8) vid tillsättande av kyrkoherdetjänst i privilegierade pastorat. — 9) Slutligen äger präst, som tillhör Härnösands eller Luleå stift, befodringsrätt inom båda dessa stift.

Den grundsats om inskränkning i prästerskapets ansöknings- och befodringsrätt, som kommit till uttryck i nämnda lagstadgande, är ett för svensk kyrkoförfattning egenartat rättsinstitut. Motsvarighet här till saknas såväl i de andra nordiska länderna som i övriga protestantiska kyrkor.

Stiftsbandet såsom huvudregel för det prästerliga befodringsväsendet utbildades under 1600-talet. De nyssnämnda undantagen har tillkommit under skilda tider. Anmärkas må, att den fria ansökningsrätten till prästtjänster i Stockholm funnits åtminstone sedan år 1687, att den gemensamma befodringsrätten för Härnösands och Luleå stift härrör från delningen år 1904 av Härnösands stift samt att den yngsta undantagsbestämmelsen — avseende präst som tjänstgjort i Visby stift — tillkom år 1941.

Vid tillkomsten av *Stockholms stift* sköts frågan om en reglering av befodringsförhållandena för stiftets prästerskap på framtiden. I Kungl. Maj:ts skrivelse nr 8 till 1941 års kyrkomöte uttalade departementschefen, att frågan i dåvarande läge syntes rätt svårbedömbär och krävde en ingående utredning; utan större olägenheter borde tills vidare kunna anstå med lagstiftningsåtgärder i frågan. I kungörelsen den 15 maj 1942 med vissa bestämmelser i anledning av inrättandet av Stockholms stift reglerades frågan om stiftstillhörighet på det sättet, att församlingspräst, tjänstgörande inom det nya stiftets område, med hänsyn till stiftsband och befodringsrätt övergick till Stockholms stift, såframt han icke inom viss tid anmälde, att han i sagda hänseende önskade kvarstå i det stift, han närmast

före den 1 juli 1942 tillhörde. Den anordning, som sålunda kom till stånd, innebär att prästerna i Stockholms stift själva är underkastade sedvanligt stiftsband utan att, i fråga om kyrkoherde- och komministertjänsterna i Stockholms stad, åtnjuta det skydd mot sökande från andra stift, som stiftsbandet eljest inrymmer. Detta för stiftets prästerskap ur befodrings-synpunkt ogynnsamma förhållande har efter stiftets tillkomst framkallat krav på mer eller mindre vittgående ändring i gällande bestämmelser. Sålunda har 1946 års kyrkomöte anhållit om sådan ändring av 3 § 2 mom. PVL att ansökningsrätten till komministertjänster i de stockholmsförsamlingar, vilka icke åtnjuter särskilda privilegier i fråga om komministerval, skall förbehållas för stiftets präster. Vidare har 1948 års kyrkomöte anhållit om skyndsam utredning rörande förbättring av befodringsförhållandena för prästerskapet i Stockholms stift. Vid detta senare tillfälle hade kyrkolagsutskottet uttalat, att förbättringar i befodringsmöjligheterna icke finge utformas så att de innebure kännbara försämringar för prästerskapet i andra stift. Senast har 1951 års prästmöte i Stockholms stift hemställt om snara åtgärder i saken.

Såsom redan antytts bestämdes vid delningen av Härnösands stift att prästerna i *Härnösands* och *Luleå stift* skulle äga befodringsrätt inom båda stiften. Bestämmelsen härom återfinnes nu i 3 § 3 mom. PVL. Förslag om upphävande av denna gemensamma befodringsrätt har upprepade gånger väckts inom kyrkomötet av företrädare för Härnösands stift. Vid senaste tillfälle, år 1946, vann förslaget kyrkomötets bifall. På hemställan av andra särskilda utskottet, som ifrågasatt en anordning för Luleå stift motsvarande den som år 1941 tillkommit för Visby stift, anhöll kyrkomötet om utredning angående sådan ändring av PVL, att 3 § 3 mom. förklarades upphöra att gälla och ersattes med stadgande om annan förmån för prästerskapet i Luleå stift.

2. Prästvalskommittén

Inledningsvis anför kommittén, att den uppluckring av stiftsbandet, som skett efter hand, resulterat i ett anmärkningsvärt invecklat system.

Kommittén har ansett att anledning saknas att ytterligare uppskjuta lösningen av spörsmålet, på vad sätt de av Stockholms stifts prästerskap framställda anspråken på likaberättigande i befodringshänseende lämpligast bör tillgodoses. Denna lösning kan enligt kommittén icke vinnas genom ett — av kommittén på andra grunder föreslaget — upphävande av de ett antal stockholmsförsamlingar tillförsäkrade valprivilegierna. I vad dessa avser komministertjänster är de enligt kommittén ägnade att snarare öka än minska de icke-ordinarie stockholmsprästernas utsikter att erhålla ordinarie tjänst. Kommittén avvisar — såsom stridande mot en långvarig tendens i utvecklingen av prästvalslagstiftningen — tanken på en skärpning av

stiftsbandsregleringen i fråga om stockholmstjänsterna. Ej heller en åtdragning av stiftsbandet för Härnösands stifts prästerskap bör enligt kommittén komma i fråga. Beträffande i övrigt föreslagna delreformer anför kommittén vidare.

Införande av en friare befodringsrätt för prästerskapet i Luleå och Stockholms stift till tjänster inom hela riket står enligt kommitténs mening i och för sig i god överensstämmelse med en önskvärd utveckling. Genomfört med bevarande i övrigt av stiftsbandet skulle emellertid härigenom i tre av rikets stift komma att gälla helt andra befodringsregler än i övriga tio stift. Olämpligheten av en dylik ordning torde icke kräva närmare utläggning.

Sammanfattningsvis uttalar kommittén, att det nuvarande detaljrika systemet icke låter sig, för tillgodoseende av till särskilda stift lokaliserade intressen, utbygga med ytterligare undantag från huvudregeln om befodringsrätt endast inom hemstiftet.

Vid sin behandling av frågan, om stiftsbandet principiellt bör avskaffas, har prästvalskommittén sammanfattat de synpunkter, som i tidigare meningsutbyten anförts för en sådan åtgärd.

Prästen borde liksom varje annan medborgare få söka utkomst och verksamhetsfält i den del av landet, som han ansåge fördelaktigast. Många präster kände sig hämmade av svårigheten att kunna få tjänstgöra i en annan — kanske större — verkningskrets utanför hemstiftet, där deras särskilda anlag kunde bättre utvecklas. Genom stiftsbandet förtrycktes den likformighet i befodringsförhållandena inom landets olika stift, som måste anses eftersträfvansvärd. Om stiftsbandet hävdes, kunde envar präst vinna befodran på grund av begåvning och lämplighet icke blott i hemstiftet utan även i övriga stift. Detta skulle leda till en utjämning av väntetiden till ordinarie tjänst, som nu ofta varierade mycket mellan olika stift. Härigenom skulle också församlingarna vid prästval erhålla större möjlighet att få välja mellan mera kvalificerade sökande och ej bli beroende av en mer eller mindre tillfällig brist på lämpliga kandidater inom det stift, där församlingen vore belägen. Vidare kunde det vara av stort värde, att det yngre prästerskapet genom tjänstgöring i skilda delar av landet finge sin erfarenhet från det kyrkliga arbetsfältet vidgad. Härigenom och i övrigt skulle stiftsbandets avskaffande vara ägnat att befodra enheten och sammanhållningen inom kyrkan samt motverka uppkomsten av ensidiga riktningar.

För egen del yttrar prästvalskommittén — efter att ha anmärkt att stiftsbandsinstitutets ursprungliga syfte att vid tjänstetillsättning utestänga konkurrens från annat stifts prästerskap icke överensstämmer med vår tids rättsuppfattning — att de nyss anförda skälen för institutets avskaffande väger så tungt att de motiverar dess borttagande, om icke olägenheterna härav är betydande.

Kommittén har från kyrkoherdarna i de svenska församlingarna i Helsingfors, Köpenhamn och Oslo erhållit uppgifter angående motsvarande förhållanden i respektive land. Om detta material anför kommittén.

Enligt dessa utredningar synes prästerskapet i samtliga dessa länder stå främmande inför tanken på ett stiftsband. Av utredningarna finner kommittén också framgå, att några administrativa fördelar eller vinningar för det kyrkliga livet enligt uppfattningen i dessa länder icke skulle stå att få genom en stiftsbundenhet av vårt slag för prästerskapet. Kommittén är självfallet medveten om att i dylika frågor endast en begränsad vikt får tillmätas erfarenheterna i andra länder; enstämmigheten i uppfattningarna i alla tre länderna, av vilka ett — Finland — hade stiftsband till år 1870, synes dock beaktansvärd.

Kommittén går härefter igenom de oftast anförda skälen mot stiftsbandets upphävande. Härvid anser kommittén att man ej behöver hysa några farhågor för att svårigheter skulle uppstå för domkapitlen att uppgöra vederbörliga förslag eller för församlingarna att taga ställning vid prästvalen. Ej heller kan kommittén dela åsikten att efter stiftsbandets avskaffande systemet med provpredikningar icke skulle kunna behållas.

Den invändningen, att församlingarna kunde komma att få präster, som vore främmande för ortens andliga liv och traditioner och därför mindre lämpliga, anser kommittén väl ha något fog för sig. Skulle sådana fall inträffa, torde de — uttalar kommittén — bli ytterst få. I detta sammanhang framhåller kommittén, att föreskriften om att domkapitel vid uppgörande av förslag och avgivande av förord skall beakta »tjänstens särskilda behov» lämnar utrymme för hänsynstagande till pastoratets andliga struktur.

Mot stiftsbandets upplösande har även framhävts, att en sådan åtgärd skulle bidra till att försvaga den nu existerande, arbetsbefrämjande samhörigheten inom stiftets prästerskap och den till nya värdefulla initiativ stimulerande stiftsindividualitet, som både hos präster och lekmän framträder med växande styrka. Härom anför kommittén.

Dessa invändningar — liksom även de övriga i denna fråga — grunda sig väsentligen på antagandet, att stiftsbandets slopande komme att medföra en avsevärt ökad omflyttning av präster mellan olika landsändar. Av motståndarna till stiftsbandets upphävande har dock — som ett argument för påståendet att ett avskaffande vore i stort sett opåkallat — betonats, att prästerna i allmänhet låta prästvigas i visst stift i en bestämd avsikt att där framdeles fullgöra sin prästerliga gärning. Kommittén, som anser sistnämnda påstående vara i huvudsak riktigt, är för sin del övertygad om att stiftsbandets avskaffande icke kommer att föranleda någon stor omflyttning av präster från det ena stiftet till det andra. Av denna anledning befarar kommittén icke, att en fri ansökningsrätt kan komma att medföra en sådan förändrad och växlande sammansättning av stiftsprästerskapen, att den här berörda samhörigheten och individualiteten därigenom skulle försvinna. Det tillflöde av präster från andra stift, som här kan komma i fråga, har enligt kommitténs mening däremot den fördelen, att det kan vara ägnat att ge friska och välgörande impulser för det kyrkliga livet.

Kommittén har ansett särskild uppmärksamhet böra ägnas åt den synpunkten, att efter stiftsbandets avskaffande stiftsledningen skulle sakna

garantier för att de präster, som i samband med prästvigningen eller där-
efter vunnit anställning i stiftet, inte lämnade detta i sådan utsträckning,
att prästbrist tidvis uppkomme. Under tider av knapp eller otillräcklig
rekrytering av prästkåren har, framhåller kommittén, den relativa till-
gången på präster i stiftet ofta uppvisat rätt markanta ojämnheter. Kom-
mittén föreslår därför, att stiftsbandets principiella upplösande förbindes
med en tidsbegränsad stiftsbundenhet för de nyvigda prästerna. Härom
yttrar kommittén.

Först efter utgången av en viss tid skall en präst äga söka sig till ett
annat stift än det, vari han efter prästvigningen vunnit anställning. Regeln
bör så utformas, att den utgör ett hinder såväl för en präst att söka ordi-
narie tjänst i annat stift som för domkapitlet i annat stift att meddela
förordnande för prästen att uppehålla extraordinarie eller ordinarie tjänst.
Däremot synes icke erforderligt att stadga någon begränsning under ifråga-
varande tid i prästs rätt att mottaga kallelse såsom »fjärde provpredikant»
till kyrkoherdetjänst. Nuvarande bestämmelser om viss tjänstålder såsom
förutsättning för behörighet att efter kallelse uppföras på förslag — be-
stämmelser vari kommittén icke föreslår någon ändring — utesluta ändock
att präst helt kort tid efter sin prästvigning mottager dylik kallelse. Dispens
från regeln bör kunna medgivas av domkapitlet i det stift, till vilket
präst är temporärt bunden. Sålunda lämnat medgivande att tjänstgöra i
annat stift bör, såvitt det icke avser rätt att söka ordinarie tjänst, kun-
na avse antingen en begränsad tid eller återstoden av den tid, varunder
prästen eljest skolat vara bunden vid sitt hittillsvarande stift. Likaså bör
dispensen kunna vara begränsad till visst stift, möjligen också till viss
tjänst. Däremot synes man icke böra tänka sig en ordning, som innebure
att det domkapitel vilket meddelat dispens återkallar denna utan att
samförstånd härom föreligger med prästen och domkapitlet i det stift, vari
denne tjänstgör. Den tidsbegränsade stiftsbundenhet, som här föreslås,
bör upphöra i och med att en präst erhåller en ordinarie församlingspräst-
tjänst; andra regler i det prästerliga befordringssystemet i dettas av kom-
mittén modifierade form torde sörja för att en präst sällan finner möjlighet
att under de första åren av sin bana flytta från en ordinarie tjänst till en
annan. Präst, som avlagt godkända prov för teologie doktorsgrad, bör en-
ligt kommitténs mening icke omfattas av ifrågavarande bestämmelser om
bundenhet till visst stift.

Den tid, varunder en präst sålunda skall ha att tjänstgöra i visst stift
innan han är behörig att söka tjänst eller mottaga förordnande i annat
stift, anser kommittén böra bestämmas till fem år. I kommitténs förslag till
ny prästvals lag har dock icke upptagits någon tidsbestämning eller några
andra detaljregler i denna sak utan endast ett bemyndigande för Kungl.
Maj:t att utfärda bestämmelser härom. Detta har kommittén motiverat
på följande sätt.

Ett så att säga tekniskt skäl härför är att bestämmelserna icke gärna
skulle kunna införas i prästvalslagen i vidare mån än såvitt de avsåge till-
sättning av ordinarie tjänst. I övrigt finge de utfärdas i annan ordning.
Men härtill kommer att kommittén ansett den föreslagna anordningen böra

— åtminstone i vad avser tidsregeln — omprövas när någon erfarenhet vunnits av huru det allmänna stiftsbandets avskaffande verkar. Bestämmelserna bör icke vara hårdare än vad erfarenheten anvisar som önskvärt. Kommittén vill dock understryka att den förutsätter, att Kungl. Maj:t vid framläggande för riksdagen och kyrkomötet av förslag till ny prästvalslag redovisar det tilltänkta innehållet i Kungl. Maj:ts blivande bestämmelser i saken. Självklart synes också vara att utfärdade bestämmelser icke senare bör skärpas med verkan i fråga om den, som vid tiden för en ändring redan är underkastad desamma.

Innebörden av sitt förslag utvecklar kommittén ytterligare sålunda.

Prästkandidat skall visserligen i regel ha att välja »femårsstift» i samband med prästvigningen, men han bör undantagsvis kunna uppskjuta detta val till en senare tidpunkt. Detta bör vara tillåtet, därest han avser att bedriva fortsatta studier och tills vidare tjänstgöra såsom präst endast sporadiskt ävensom om han efter sin prästvigning inträder i prästerlig tjänstgöring, som icke lyder under domkapitel. Vidare bör framhållas, att syftet med den föreslagna femårsregeln kräver, att prästen vid dennas tillämpning endast äger tillgodoräkna tid, varunder han bestritt tjänstgöring som avses i prästlönereglementet.

Slutligen yttrar kommittén, att de föreslagna bestämmelserna om en tidsbegränsad stiftsbundenhet har synts kommittén i första hand motive-
rade av praktiskt-organisatoriska skäl, men att kommittén även föreställer sig, att vid stiftsbandets slopande en principiellt obegränsad frihet för de unga prästerna att omedelbart flytta från stift till stift i enstaka fall skulle kunna minska prästens möjlighet att snabbt få en verklig samhörighet med ett visst stifts prästerskap och kyrkliga liv.

Enligt 3 § prästlönereglementet äger Kungl. Maj:t meddela bestämmelser för maximering av antalet pastoratsadjunktstjänster och för dessas fördelning mellan stiftet. Denna befogenhet har hittills icke utnyttjats i annan mån än att Kungl. Maj:t genom cirkulär den 28 december 1951 till samtliga domkapitel bemyndigat vart och ett av dessa att från och med den 1 januari 1952, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, inrätta tjänster inom den i 18 § prästlönereglementet avsedda reglerade befordringsgången till det antal, domkapitlet prövar oundgängligen erforderligt för den prästerliga verksamhetens uppehållande inom stiftet. Prästvalskommittén erinrar om att vid 1951 års kyrkomöte ingående diskuterades huru antalet sådana tjänster borde fixeras i de olika stiftet. Enligt kommittén skulle då ifrågasatta regler icke bli mindre användbara, därest stiftsbandet avskaffades.

Efter mönster från domstolsväsendet — särskilt de bestämmelser som reglerar de yngre hovrättsjuristernas tjänstgöringsskyldighet — föreslår prästvalskommittén att *pastoratsadjunkt skall vara pliktig att under viss tid uppehålla tjänst i annat stift*. Detta förslag motiverar kommittén sålunda.

För pastoratsadjunkt föreligger så till vida en obegränsad förflyttningsskyldighet inom stiftet, som han är underkastad domkapitlets missivering. Däremot är han icke skyldig att låta sig förflytta till eller att mottaga förordnande å tjänst i annat stift. — — — Sedan länge förekommer att, då behovet av präster i visst stift icke är fyllt, icke-ordinarie präst från annat stift missiveras till tjänst i briststiftet. Dylikt lån av präst från ett stift till annat förutsätter överenskommelse mellan stiftsledningarna i de berörda stiften samt samtycke av prästmannen. Stiftsbandets upphävande och tilltagande prästbrist kan komma att öka behovet av lån av präster stiften emellan. Självfallet är det önskvärt att dylik tjänstgöring kommer till stånd på frivillighetens väg. Kommittén har dock icke ansett möjligt att helt förlita sig på frivillig medverkan från de yngre prästernas sida.

Den högsta sammanlagda tid, varunder pastoratsadjunkt skall vara skyldig att tjänstgöra i annat stift, föreslås av kommittén till två år. Härom anför kommittén.

Vid en jämförelse med de inom domstolsväsendet och vissa områden av den civila statsförvaltningen i motsvarande hänseende gällande bestämmelserna får den föreslagna skyldigheten betecknas såsom mindre betungande. Aktualiserandet av skyldigheten förutsätter överenskommelse mellan stiftsledningarna i berörda stift. Då stadgandet emellertid är avsett att vinna tillämpning endast vid en markant ojämnhet mellan olika stift — i fråga om tillgång på prästerlig arbetskraft — en ojämnhet som icke stått att utjämna eller lindra genom hänvisning med stöd av de här tidigare behandlade kvotreglerna av nyexaminerade teologer till briststift — har kommittén ansett sig kunna räkna med stiftsledningarnas, särskilt biskoparnas, medverkan.

Bestämmelser om skyldighet att tjänstgöra i annat stift föreslår kommittén skola införas i 6 § kungörelsen den 30 november 1951 med tilläggsbestämmelser till prästlönereglementet.

Under förberedandet av 1951 års prästlönereform framfördes den tanken, att en *förmånligare tjänstårsberäkning* borde införas för *ödebygdspräster*. Sedan föredragande departementschefen i 1951 års proposition i lönefrågan upplyst, att prästvalskommittén avsåg att upptaga detta spörsmål, underströk sammansatta stats- och första lagutskottet angelägenheten av att denna utväg att bereda ödebygdspräster en gynnad ställning med hänsyn till de svåra förhållanden, varunder de hade att fullgöra sina uppgifter, närmare prövades.

Prästvalskommittén framhåller att utskottets uttalande gjordes utan samband med frågan om stiftsbandet men att det för kommittén stått klart, att denna utväg att underlätta rekryteringen av här avsedda tjänster kan bli särskilt värdefull vid ett avskaffande av stiftsbandet.

Om förekomsten på andra områden av offentlig verksamhet av en dylik förmån anför kommittén.

En förmånligare tjänstårsberäkning under tjänstgöring i vissa delar av Norrland tillämpas för vissa lärare, militärer, järnvägstjänstemän och läkare. De för provinsialläkare gällande bestämmelserna erbjuda en tänk-

bar förebild vid övervägande av en motsvarande förmån för prästerna. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 7 oktober 1921 och senare äger provinsialläkare i ett tjugutal distrikt i västra Härjedalen, Tornedalen och Lappmarken, därest han under en sammanhängande tid av minst ett år med goda vitsord innehaft ordinarie tjänst i något av åsyftade distrikt, i fråga om transport till annan provinsialläkartjänst tillgodoräknas berörda tid, intill fem år, såsom dubbel tjänstetid. Förmånen åtnjutes icke blott vid första transport till annan tjänst utan även vid senare transport.

Kommittén föreslår att en förhöjd tjänstårsberäkning tillämpas för präster, som är verksamma inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift. Beträffande det närmare bestämmandet av tillämpningsområdet för en regel härom anför kommittén.

Enligt 1 § lagen den 21 november 1925 (nr 455) angående särskilda lönetillägg (ödebygdstillägg) vid vissa prästerliga befattningar inom nämnda stift ägde Konungen efter framställning av vederbörande domkapitel tillerkänna sådant lönetillägg åt kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt, vars bostad och huvudsakliga verksamhetsområde voro förlagda till trakt, där vistelsen och verksamheten på grund av hårt klimat, utvecklade kommunikationer och allmän kulturell isolering måste antagas utöva en särskild påfrestning på tjänstinnehavaren. Dylikt lönetillägg utgick till samtliga församlingspräster inom lappmarkens andra och tredje kontrakt, vissa präster inom lappmarkens första kontrakt, samtliga präster inom Norrbottens norra kontrakt utom två präster i Haparanda stad, ett tiotal präster inom Ströms, Härjedalens och Undersåkers kontrakt samt ett mindre antal kontrakts- och stiftsadjunkter. I ganska hög grad sammanföll de områden, varinom prästerna ägde uppbära dylikt lönetillägg, med de provinsialläkardistrikt, vilkas innehavare räkna dubbla tjänsteår. De i 1925 års lag angivna förutsättningarna synas kommittén lämpade som utgångspunkt även vid bestämmande av de områden, varinom tjänstår skola få tillgodoräknas präst enligt förmånligare regler. Det närmare bestämmandet av tillämpningsområdet bör ankomma på Kungl. Maj:t efter utredning och förslag av vederbörande domkapitel. Kommittén anser sig kunna inskränka sig till att påpeka, att utvecklingen av vissa samhällen och kommunikationsmedel bör föranleda att de gamla ödesbygdstilläggen icke bliva helt normgivande i detta hänseende.

Denna befordringsförmån föreslår kommittén skola så bestämmas, att präst skall, såvitt han under en sammanlagd tid av minst två år tjänstgjort i tjänst av nu ifrågavarande karaktär, äga tillgodoräkna den verkliga tiden i sådan tjänst, intill tio år, såsom dubbel tjänstetid. Kommittén utvecklar förslaget närmare.

Förslaget innebär att icke blott innehavare av »ödebygdstjänst» utan även vikarie därå får räkna sig tillgodo »ödebygdstjänstgöringen» fördubblad. Härigenom kommer den förmånliga tjänstårsberäkningen även pastoratsadjunkterna till del, då de förordnas att uppehålla »ödebygdstjänst» eller biträda innehavare av sådan tjänst. (Beträffande provinsialläkarna äro specialreglerna om meritvärdering av viss norrlandstjänstgöring däremot begränsade till att avse tjänstgöring såsom innehavare av viss tjänst). Med den utformning, kommitténs förslag på denna punkt erhållit, är det

även ägnat att stimulera tillströmningen av icke-ordinarie präster till norrlandsstiften, där pastoratsadjunkterna i stor utsträckning kunna påräkna vikariatsförordnanden å ömsom »ödebygdstjänster», ömsom andra befattningar. De föreslagna tidsmarginalerna två och tio år ha valts från synpunkten att förmå sådana präster, som börja tjänstgöra i norrlandsstiften, att stanna där en icke alltför kort tid. Sättes minimitiden till två år synes ej nödvändigt att stadga såsom ytterligare förutsättning, att denna tid eller viss bestämd, mindre del därav skall utgöra en sammanhängande tjänstgöring. Det har syntts kommittén skäligt, att de här avsedda tjänstårstilläggen maximeras till tio år.

Rätt till dubbel tjänstårsberäkning lär icke böra medgivas för tjänstgöring, som redan fullgjorts vid bestämmelsernas ikraftträdande. Icke-ordinarie präst bör efter nämnda tidpunkt förvärva dubbla tjänstår utan hinder av att han kvarstår i redan innehavd tjänst. Övervägande skäl synas tala för att samma regel även får gälla beträffande ordinarie präst. Förvärvad rätt att tillgodoräkna sig vissa tjänstår dubbelt bör icke bli konsumerad genom att prästen erhåller en ny tjänst inom eller utom det område, för vilket den särskilda tjänstårsregeln gäller.

I kommitténs förslag till prästvalsstadga (3 §) har intagits en hänvisning till de av kommittén avsedda bestämmelserna i förevarande ämne.

Sammanfattningsvis uttalar kommittén, att dess undersökning av de nackdelar, som påståtts följa med stiftsbandets avskaffande, och av möjligheterna att eliminera dessa övertygat kommittén om att med reformen icke är förbundna några olägenheter av den beskaffenhet, att de bör stå hindrande i vägen för dess genomförande och de påtagliga fördelar, som därmed vinnes.

Mot kommittéförslaget i fråga om stiftsbandet har ledamöterna *Hassler* och *Malmeström* var för sig anmält reservation.

Herr *Hassler* föreslår, att den tidsbegränsade stiftsbundenheten får avse en tid av tio år från prästvigningen. Då tillgodoses enligt *Hassler* stiftsledningens behov av pastoratsadjunkter för missivering, och prästerna torde i allmänhet hinna slå rot inom respektive stift. I sådant fall torde, menar *Hassler*, icke någon omflyttning av stora dimensioner, vilken icke är ur kyrklig synpunkt önskvärd, komma att ske. Å andra sidan tillgodoses den enskilde prästens naturliga rätt att få välja annan verksamhetsort. Några väsentliga skador torde icke kunna tillfogas kyrkans liv, om stiftsbundenheten begränsas till tio år. Det är tänkbart, att man längre fram kan minska denna bundenhet till fem år, om erfarenheterna av en tioårsregel pekar i sådan riktning. Men att göra detta omedelbart finner *Hassler* vara ett alltför djärvt ingrepp på detta känsliga område.

Herr *Malmeström* anser att övervägande skäl talar för att stiftsbandet bör bibehållas och anför härom i huvudsak följande: Det finns ingen opinion bland rikets präster, som antyder, att stiftsbandet kännes som ett tvång. Stiftets liv präglas numera av ett stiftsmedvetande, som bäres upp

av väl fungerande organ, okända för ett par generationer tillbaka, såsom stiftsråd och stiftsmöte, stiftsundomsting och stiftsdagar. Stiftets och hembygdens egna söner har, sedan de blivit präster, mer än andra utgjort stommen i det arbetslag, som stiftet nu utgör. Redan detta förhållande talar för stiftsbandets bibehållande i den nuvarande utsträckningen. Och stiftsledningarna i vår kyrka är enligt Malmeström närmast av den uppfattningen, att stiftsbandets bibehållande gagnar kyrkans administration. Urvalet av präster och deras bibehållande vid stiftet är faktorer av positiv art. Därtill måste man framhåller Malmeström förutse, att med ansökningsrätt över hela landet kyrkoherdetjänsterna i de södra stiftet kommer att sökas av många från de norra, vilket utan tvivel kommer att medföra svårigheter vid strävan att förse norrlandsstiftet med präster. Samtidigt skapas vanskligheter av annan art för prästerskapet i de södra stiftet. Man måste befara att äldre sökande vill få församlingar eller pastorat i dessa stift, vilkas yngre prästmän så undantränges, varigenom den förefintliga relativa balansen i befordran, som nu finnes, försämras. För närvarande verkar stiftsbandet reglerande på området; det kan jämföras med en slussport, vilken dämmer upp strömmen mot söder.

3. Remissyttranden

Förslaget att stiftsbandet i princip skall avskaffas tillstyrkes av *kammarkollegiet, statskontoret, överståthållarämbetet, de hörda länsstyrelserna, styrelserna för Svenska landskommunernas förbund och Svenska prästförbundet, domkapitlen i Uppsala, Härnösand, Luleå, Visby och Stockholm samt majoriteten inom Karlstads domkapitel och minoriteter inom Skara och Göteborgs domkapitel*. I samtliga dessa yttranden utom i statskontorets och länsstyrelsens i Norrbottens län förutsättes en tidsbegränsad stiftsbundenhet för nyin vigda präster.

För ett bibehållande av nuvarande stiftsbandsregler uttalar sig *domkapitlen i Linköping, Strängnäs, Västerås, Värmland och Lund samt majoriteten inom Skara och Göteborgs domkapitel och en minoritet inom Karlstads domkapitel*.

Av de genom domkapitlen hörda *prästerna och kyrkoråden* har omkring tre fjärdedelar inom vardera gruppen tillstyrkt förslaget om stiftsbandets upphävande eller lämnat det utan erinran.

Uppsala domkapitel anför, att av kommitténs förslag det om stiftsbandets upphävande utgör det mest betydande ingreppet i nuvarande kyrklig ordning. Sitt ståndpunktstagande i denna fråga motiverar domkapitlet så.

Vid övervägande av denna fråga bör beaktas det stora värde, som ligger i stiftsbandet, dels genom stiftsledningens möjlighet att både i tider av överskott på präster och i tider av prästbrist bättre kunna överblicka be-

hoved av prästerliga krafter, dels genom de värdefulla arbetsformer, som särskilt under de senare åren utbildats inom varje stift och som kunnat anpassas till folkliv och tradition på ett mera smidigt sätt än vad fallet är om de tillämpas inom rikskyrkan som sådan, dels genom att en präst, som växt upp i ett stift eller där tjänstgjort en längre tid kunnat vinna en långt bättre anknytning till och förståelse för församlingarnas religiösa och sociala förhållanden än den som kommer från en annan landsända. Det kan vidare befaras, att ett helt lossande av stiftsbandet skulle medföra en icke önskvärd utveckling, att mera centralt belägna och stora pastorat skulle locka ett stort antal sökande, kanske mest äldre sådana, vilka på grund av sina tjänsteår skulle uttränga de yngre krafterna, medan tjänsterna i mindre och avsides belägna pastorat skulle bli mera svårbesatta. Då emellertid ett lossande av stiftsbandet torde ligga i linje med den allmänna utvecklingen i nutiden och vara ett ganska allmänt önskemål hos särskilt de yngre prästerna, anser sig domkapitlet icke böra motsätta sig det samma men vill förorda, att tiden för sökande av tjänst utanför det egna stiftet utsträcker till 10 år med rätt för Kungl. Maj:t att i särskilda fall bevilja dispens från denna bestämmelse. Härigenom skulle större säkerhet vinnas, att ett lossande av stiftsbandet icke behövde alltför menligt inverka på fördelarna av dess bevarande samtidigt som man genom denna begränsning skulle vinna erfarenhet av verkningarna av den nya reformen och lättare kunna göra de ändringar i ena eller andra riktningen, som efter vunnen erfarenhet befinnas lämpliga.

I kommitténs uttalande, att stiftsbandsinstitutets ursprungliga huvudsyfte att vid tjänstetillsättningar utestänga konkurrens från annat stifts prästerskap icke överensstämmer med vår tids rättsuppfattning, instämmer *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som också anför, att det inom statsförvaltningen i övrigt icke förekommer någon liknande inskränkning i beföringsmöjligheterna. *Länsstyrelsen i Örebro län* finner rättviseskäl starkt tala för att prästerna icke ställas i sämre läge än andra tjänstemän i fråga om rätt att söka tjänster. *Statskontoret* anser stiftsbandets upphävande vara en reform av angelägen beskaffenhet. *Kammarkollegiet* och *Visby domkapitel* uttalar helt allmänt, att de skäl, som talar för ett upphävande av stiftsbandet, väger tyngre än de skäl som kan anföras för dess bibehållande.

Styrelsen för Svenska prästförbundet vitsordar, att meningarna i saken är delade inom förbundet. För egen del håller styrelsen före att ett stadgande om bundenhet till prästvigningsstiftet under fem år är det med hänsyn till hela rikets behov bäst avvägda.

Förhållandet mellan gällande stiftsbandsregler och systemet att de ordinarie prästtjänsterna regelmässigt tillsättes genom val belyses av *en ledamot av Skara domkapitel*, vilken anför.

Visserligen finnas redan nu vissa möjligheter för präster att söka tjänster i andra stift än det egna. Men detta gäller i regel under två omständigheter. Antingen är det fråga om en tjänst, som ej fått fullt antal sökande, eller också måste vederbörande begära Kungl. Maj:ts tillstånd att övergå till annat stift. Den förra möjligheten är alltför slumpartad, vartill kommer, att

ifrågavarande tjänst ofta i realiteten är vikt för annan sökande, vanligen någon, som tjänstgör på platsen, eller också är befattningen av olika skäl, såsom ekonomiska förhållanden, belägenhet eller mindre lockande tjänstgöringsförhållanden, mindre eftertraktad. Den senare möjligheten — att begära övergång — är dels väl omständlig dels alltför ingripande i vederbörandes ställning. Det kan vara ganska svårt att avsäga sig möjligheten att vidare söka tjänster i det gamla stiftet för rätten att söka en befattning i annat stift, då utsikterna att bli vald äro så chansartade.

I några yttranden utvecklas särskilt betydelsen för vissa stift av stiftsbandets slopande.

Sålunda anför *överståthållarämbetet*, att den föreslagna reformen kommer att vara av särskild betydelse för Stockholms stift, eftersom den skulle avhjälpa det nu rådande missförhållandet, att prästerna i detta stift själva är underkastade sedvanligt stiftsband utan att, ifråga om kyrkoherde- och komministertjänsterna i Stockholms stad, åtnjuta det skydd mot sökande från andra stift, som stiftsbandet eljest inrymmer. Skulle förslaget om stiftsbandets avskaffande icke vinna bifall — anför ämbetet vidare — aktualiseras ånyo det tidigare förslaget om att i varje fall komministertjänsterna i Stockholm skall reserveras som befordringstjänster för stiftets prästerskap.

Domkapitlet i Luleå — som upplyser att stiftets kontraktsprostar enhälligt uttalat sig för stiftsbandets upphävande — är visserligen icke främmande för den tanken, att ett totalt upphävande av stiftsbundenhet skulle kunna innebära en ytterligare uttunning för Luleå stift. Men denna farhåga, säger domkapitlet, uppväges mer än väl av övertygelsen, att präster eller blivande präster med hemortsrätt i de sydligare stiften lättare skulle kunna vinnas för tjänstgöring inom Luleå stift, därest de visste, att de icke för framtiden vore bundna till stiftet, med vars förhållanden de i förväg törhända icke komme att äga tillräcklig förtrogenhet för att vilja binda sig till långvarig tjänstgöring där. Problemet för Luleå stift synes nämligen domkapitlet vara icke avgången till sydligare stift, varmed man alltid måste räkna vid bevarat stiftsband, utan möjligheten att öka tillströmningen dit framför allt bland yngre präster i de stift, som normalt kan vara självförsörjande men därför också ofta har en långsammare befordringsgång.

Härmed nära överensstämmande synpunkter framföres av *domkapitlet i Härnösand*.

Några av de remissinstanser som avstyrkt stiftsbandets avskaffande har utförligt motiverat sin ståndpunkt.

Domkapitlet i Göteborg hävdar, att de svårigheter som uppkommer genom stiftsbandet bör som hittills bemästras genom partiella reformer. Om stiftsbandets positiva värde för det kyrkliga livet anför detta domkapitel.

Stiftsbandet är ett av uttrycken för den svenska kyrkans säregna karaktär. Den svenska kyrkan har aldrig varit någon fullt enhetlig rikskyrka

utan består av en rad stiftskyrkor, var och en med sin säregna tradition. Att det ligger något värdefullt i dessa särpräglade traditioner, torde icke kunna förnekas. Som exempel kan anföras det jämförelsevis starka församlingslivet inom Göteborgs stift, som har sina historiskt betingade orsaker, bland annat en för stiftet karakteristisk förkunnelse med djup biblisk förankring, en särpräglad och värdefull kateketisk tradition, förekomsten av vissa särpräglade gudstjänstformer (kommunionförhör, samtal på gången) m. m. Det saknas icke exempel på att präster, som kommit till Göteborgs stift från andra stift utan tillräcklig kännedom om förutsättningarna för det andliga livet i det nya stiftet och som försummat att skaffa sig den nödvändiga kunskapen, under sin tjänstetid fått uppleva en stark tillbakagång av det kyrkliga livet i sina församlingar. En sådan kännedom kan icke vinnas utan ett betydande arbete och lång erfarenhet.

Enligt *domkapitlet i Skara* är svenska kyrkan organiserad mer som stifts- än som rikskyrka. Decentraliseringen i dess förvaltning måste rimligtvis sätta sin prägel även på tjänstetillsättningarna. Paralleller från den starkt centraliserade statsförvaltningen blir, hävdar detta domkapitel, ofrånkomligen mer eller mindre missvisande.

Flera domkapitel framhåller stiftsbandets betydelse för de inom de särskilda stiftens uppbyggda kyrkliga arbetsorganen. Sålunda yttrar *Västerås domkapitel*, att det förefaller egendomligt, om denna yttre garant för prästerskapets sammanhållning inom stiftens ram skulle avskaffas just på en tidpunkt, då stiftsgemenskapen tagit sig allt betydelsefullare uttryck till gagn även för rikskyrkan. Enligt *Strängnäs domkapitel* skulle stiftsbandets upplösning medföra en synnerligen menlig inverkan på alla de frivilliga arbetsorgan som nu är verksamma inom stiftet.

Domkapitlet i Lund uttalar, att det är domkapitlets bestämda uppfattning, att stiftsbandet har en mycket viktig funktion inom kyrkan.

Mot att kommittén åberopat avsaknaden av stiftsband i andra protestantiska kyrkor vänder sig *domkapitlen i Skara, Växjö, Lund och Göteborg*.

Domkapitlet i Växjö anser, att den för vår kyrka säregna ordning, som stiftsbandet utgör, väl kan synas ålderdomlig men icke bör fällas genom yttre jämförelser med andra kyrkor. *Domkapitlet i Lund* anser sådana jämförelser med undantag av kanske Finland vara mycket haltande. *Skara domkapitel* uttalar, att Danmarks och Norges kyrkor i ojämförligt högre grad än den svenska är organiserade som statskyrkor med centraliserad förvaltning och att en jämförelse med dem därför är av ringa intresse i förevarande sammanhang. Samma domkapitel åberopar att Finlands kyrkas mindre storlek gör, att en central överblick över tjänstetillsättningarna möter mindre svårigheter än i Sverige. Förekomsten i Finland av stiftsbundna stipendier kan enligt detta domkapitel anses som bevis för att en viss grad av stiftsbundenhet befunnits eftersträvasvärd även där.

Flera domkapitel anser, att stiftsbandets upphävande skulle vid tjänstetillsättningar medföra svårigheter såväl för domkapitlet att uppgöra för-

slag som för församlingarna att taga ställning vid prästvalen. *Domkapitlet i Göteborg* anför.

En förutsättning för prästvalen är, att församlingarna kan erhålla en någorlunda riktig kännedom om de sökande. Tack vare stiftens begränsade storlek har det hittills varit möjligt för församlingarna att erhålla en relativt god förhandskännedom om de sökande. Detta kommer att bli avsevärt mycket svårare, om de sökande normalt kan komma också från andra stift. Domkapitlet har under nuvarande förhållanden genomgående en mycket fyllig och god kännedom om samtliga inom stiftet tjänstgörande präster. Slopas stiftsbandet, måste detta nödvändigt medföra att pappersmeriterna får ersätta denna mera nyanserade kännedom. Det synes nämligen uppenbart, att domkapitlet, när det gäller att bedöma sökande från andra stift, blir oförmöget att göra en rättvis avvägning, när det gäller de sökandes lämplighet för tjänsten i fråga. Prästvalen kommer att bli mera slumpartade, eftersom församlingen får svårare att bilda sig en välgrundad mening om dem, som valet gäller. Det kan befaras att rykten, ensidiga informationer och skvaller kommer att spela en ökad roll.

Också *domkapitlet och stiftsnämnden i Skara* finner, att de sakkunniga underskattat svårigheten för församlingarna att efter upplösande av stiftsbandet taga ställning vid prästvalen. Enligt domkapitlet är stiftsbandet en viktig förutsättning för den personliga kännedom om befattningshaverna, vilken på grund av det prästerliga arbetets karaktär är oundgänglig i kyrklig administration i vida högre grad än inom statliga kårer och verk. Att stiftsledningens uppgift att vaka över prästernas lära ochandel skulle i avsevärd grad försvåras genom ett upplösande av stiftsbandet, anser domkapitlet ligga i öppen dag.

Styrelsen för Svenska prästförbundet kan icke tillstyrka, att undantag i fråga om tidsbegränsad stiftsbundenhet skall gälla för den som är teologie doktor.

Enligt *Göteborgs stiftsnämnd* torde väsentligt ökade utgifter för flyttningskostnader bli en konsekvens av den större rörlighet inom prästerskapet som man måste räkna med genom stiftsbandets borttagande.

I frågan om längden av den tidsbegränsade stiftsbundenhet, som prästerna enligt kommitténs förslag skall vara underkastade efter stiftsbandets upphävande, framträder stark splittring i remissyttrandena.

Kommitténs förslag om fem års bundenhet biträdades av *flertalet icke-kyrkliga myndigheter, domkapitlet i Härnösand och Stockholm, minoriteter i ytterligare några domkapitel* samt — såsom nämnts — *styrelsen för Svenska prästförbundet*.

För tio års bundenhet uttalar sig — utom *domkapitlet i Uppsala* — *domkapitlet i Visby* och *reservanter inom några domkapitel*. Flertalet domkapitel, som önskar stiftsbandet i princip bevarat, förordar i andra hand tioårig bundenhet.

Styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund anser stiftsbundenheten böra gälla tio år i samtliga stift utom Luleå och Visby. I sistnämnda två stift skulle — till underlättande av dessas rekryteringssvårigheter — endast finnas en femårig bundenhet.

Domkapitlet i Luleå anför.

Domkapitlet vill ifrågasätta om icke en tid av fem år är alltför väl tilltagen. Såväl bland hörda instanser inom stiftet som inom domkapitlet självt har starka sympatier kommit till uttryck för en begränsning av denna tid till allenast tre år, vilket ur administrativ synpunkt synes vara fullt tillräckligt. Domkapitlet är helt enigt om att längsta tid bör vara fem år och flertalet ledamöter vilja tillstyrka en tidsbegränsning till allenast tre år.

Domkapitlet i Skara — vilket såsom nämnts avstyrker förslaget om avskaffande av stiftsbandet — befarar, att stiftsbundenhetens begränsning till fem år kommer att göra domkapitlen obenägna att bevilja yngre präster tillstånd att antaga kortvariga anställningar som resesekreterare, sjömanspräst eller dylikt. Vid ett tidsbegränsat stiftsband på exempelvis tio år skulle däremot domkapitlen lättare kunna bevilja dylika tjänstledigheter.

Förslaget om femårig stiftsbundenhet tillstyrkes eller lämnas utan erinran av omkring en tredjedel bland de *präster* och nära hälften bland de *kyrkoråd*, som domkapitlen hört i ärendet. För tioårig stiftsbundenhet uttalar sig omkring en tredjedel av prästerna och drygt en fjärdedel av kyrkoråden. Därjämte föreligger enstaka förslag, att stiftsbundenheten skall bestå under tre, sju eller åtta år eller upphöra när prästen nått viss ålder (35 år).

Såsom redan nämnts avvisar *statskontoret* och *länsstyrelsen i Norrbottens län* varje stiftsbundenhet. Förstnämnda myndighet anför i huvudsak.

Motsvarande regler finnas icke i nuvarande lagstiftning. I fråga om rätten att söka ordinarie prästerlig tjänst synes en begränsning av angivet slag knappast erforderlig. Möjligheterna för de yngsta prästerna att under de första tjänstgöringsåren komma under val vid kyrkoherde- och komministertillsättningar torde, den föreslagna regeln förutan, vara begränsade. Statskontoret vill emellertid icke bestrida, att sedan stiftsbanden upphävts prästerna på ett annat sätt än tidigare kunna hava intresse av att mottaga förordnanden och uppehålla tjänster i annat stift och att den ökade möjligheten härtill därför tillfälligt kan framkalla prästbrist inom visst stift eller vissa stift genom att prästerna där söka sig över till annat stift. Det synes dock tveksamt, om sådana följder av stiftsbandens upphävande verkligen kunna motverkas genom införandet av en regel om tidsbegränsad stiftsbundenhet för de nyinvigda prästerna. En dylik regel kan även leda till att bestående ojämnheter konserveras. En jämn rekrytering främjas bäst genom regler, som begränsa domkapitlens möjligheter att anställa pastoratsadjunkter exempelvis genom fastställande årsvis eller för annan period av det högsta antalet dylika befattningshavare som får anställas inom stiftet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför, att om en sådan tvångsåtgärd, som en tidsbegränsad stiftsbundenhet innebär, på allvar skulle övervägas, så måste den avse icke endast prästtjänster utan även andra inom olika delar av landet svårrekryterade tjänsteområden.

Frågan om en regel om tidsbegränsad stiftsbundenhet bör givas i lag eller i administrativ författning beröres av *kammarkollegiet* och *statskontoret* samt *domkapitlen och stiftsnämnderna i Linköping och Strängnäs*. Samtliga anser en sådan regel vara av sådan principiell betydelse, att den bör intas i prästvalsagen. Om så sker, anför *kammarkollegiet*, lärer Kungl. Maj:t böra utfärda motsvarande bestämmelser för icke ordinarie präster. Därest erfarenheten framdeles skulle visa, att tidsperioden fem år bör ändras, kommer det enligt kollegiets mening icke att innebära något mer avsevärt besvär att härutinnan ändra prästvalsagen.

Förslaget att pastoratsadjunkt under vissa betingelser skall vara skyldig att under en sammanlagd tid av högst två år tjänstgöra i annat stift än sitt eget har icke mött någon gensaga.

Kommitténs förslag om förmånligare tjänstårsberäkning för ödebygdstjänster tillstyrkes av *domkapitlen i Härnösand och Luleå*, vilka i likhet med flera andra remissinstanser vitsordar behovet av åtgärder, som stimulerar rekryteringen av tjänster i avsides belägna trakter. *Domkapitlet i Linköping* finner sig icke böra avstyrka förslaget men ifrågasätter, huruvida det icke vore riktigare att innehavare av ödebygdstjänst i stället kompenseras genom ekonomiska förmåner. *Styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund* anser det principiellt oriktigt, att compensation utgår i form av extra tjänsteår, men förklarar, att den icke vill motsätta sig den föreslagna tjänstårsberäkningen om compensation i form av ödebygdstillägg eller högre lönegrad icke skulle vara möjlig.

Kammarkollegiet föreslår den modifikation, att den särskilda förmånen konsumeras, om prästen erhåller en kyrkoherdetjänst utom ödebygdsområdet.

Domkapitlen i Uppsala, Strängnäs, Skara och Visby samt *länsstyrelsen i Norrbottens län* avstyrker ifrågasavarande förslag.

Därvid anför *domkapitlet i Uppsala*, att det finns många församlingar t. ex. på öar eller andra isolerade platser eller församlingar med besvärliga bostadsförhållanden eller med svårigheter i arbetet, där tjänstgöringen kan vara betydligt mera påfrestande än i s. k. ödebygder, vilka numera genom bilismens utbredning och förbättrade vägförhållanden icke är så isolerade som tidigare. Präster, som tjänstgör i ödebygdsförsamlingar, bör enligt domkapitlets mening i stället kompenseras med lönetillägg och eventuellt förlängd semester.

Länsstyrelsen i Norrbottens län yttrar om den föreslagna regeln bland annat.

Man måste förutsätta, att om prästerna medges rätt till en dubbel tjänsteårsberäkning så kommer liknande krav att framföras från andra tjänstemannagrupper. Att genom olika specialförmåner försöka göra de svårtillsättliga tjänsterna i Norrland mera eftertraktade, stöter dessutom på vissa praktiska svårigheter. Det torde sålunda vara mycket svårt för att icke säga ogörligt att på ett någorlunda rättvist sätt bestämma å ena sidan de områden, där förhållandena ter sig mera normala, samt å andra sidan de områden där levnadsbetingelserna är sådana, att särskilda förmåner av det ena eller andra slaget bör utgå.

Slutligen anför *domkapitlet i Strängnäs*, att förslaget om dubbel tjänsteårsberäkning för ödebygdspräster synes strida mot regeln om befordran efter förtjänst och skicklighet.

4. Departementschefen

Alltsedan 1600-talet har i Sverige gällt såsom en av huvudreglerna för det kyrkliga befordringsväsendet att vart stift för sig utgör ett slutet rekryterings- och befordringsområde för prästerskapet. Samma princip gällde länge även för läroverkslärartjänsterna.

Genom reformer omkring mitten av 1800-talet blev stiftsbandsprincipen helt avskaffad för läroverkens del. För prästerna ändrades stiftsbandet år 1876 från en regel om att den som var född inom stiftet skulle äga företrädesrätt till prästvigning och befordran inom stiftet till regeln, att blott den som prästvigts för tjänstgöring inom stiftet ägde befordringsrätt — d. v. s. rätt att söka tjänst — inom detsamma. Från denna tid har sålunda icke födelseorten utan endast prästvigningsstiftet betydelse ur befordrings-synpunkt.

Stiftsbandet har för prästerna aldrig varit utan undantag. Av ålder har sålunda befordringsrätt till prästerlig tjänst i Stockholms stad stått öppen för hela rikets prästerskap. För att undvika en faktisk skärpning av stiftsbandet bestämdes vid det gamla Härnösands stifts delning att prästerna i Härnösands och Luleå stift skulle äga befordringsrätt inom båda stiftet. Och även i övrigt har stiftsbandet efter hand uppmjukats utan att därför förlora sin ställning av huvudregel. Resultatet av dessa ändringar har, såsom prästvalskommittén framhållit, blivit ett anmärkningsvärt invecklat system.

Uppmjukningarna av stiftsbandet har icke hindrat att det gång efter annan framförts önskemål om stiftsbandets totala slopande. Frågan härom har vid åtskilliga tillfällen behandlats av kyrkomötet och riksdagen. I riksdagsskrivelser åren 1909 och 1919 begärdes utredning angående stiftsbandets upphävande. Vid tillkomsten av gällande prästvalslag blev stifts-

bandet i allt väsentligt orubbat. Detta torde sammanhånga med att den fråga, som då stod i blickpunkten, var önskemålen att tillgodose prästerskapets intresse av befordran efter förtjänst och skicklighet.

Prästvalskommittén har nu föreslagit att stiftsbandet i princip skall avskaffas. Enligt kommitténs förslag skall en stiftsbundenhet bestå endast så till vida, att en präst regelmässigt skall under de första fem åren efter prästvigningen vara bunden att tjänstgöra i ett och samma stift.

Såväl kommitténs behandling av stiftsbandet som den omfattande argumenteringen i många remissyttranden framhäver, att stiftsbandets avskaffande är en för kyrkan och prästerskapet principiellt och praktiskt betydelsefull reform. I stort sett kan opinionen bland remissmyndigheterna sägas vara den, att de kyrkliga myndigheterna stå delade med någon övervikt för meningen att stiftsbandet bör bevaras, medan övriga remissmyndigheter allmänt förordar ett slopande.

För egen del vill jag framhålla följande.

Nuvarande stiftsbandsregler innebär — trots de uppmjukningar som efter hand tillkommit — att den blivande prästen redan i samband med sin prästvigning skall bestämma sig för att allt framgent verka i en och samma landsdel. Endast under särskilda förutsättningar, som åtminstone delvis är av den art att ingalunda varje präst kan räkna med dem för sitt vidkommande, öppnar sig för prästen möjlighet att söka ett verksamhetsfält i en annan del av landet. Prästerna intar i detta hänseende en särställning i förhållande till övriga befattningshavare i allmän tjänst. Enligt min mening talar starka principiella skäl för att en präst bör ha samma möjligheter som andra tjänstemän att få utöva sin verksamhet inom den del av landet han själv önskar. Detta synes mig vara en fundamental rättighet.

Men stiftsbandsreglerna inbjuder icke blott till invändningar av principiell art. Också i sina detaljer rymmer de oformligheter såsom att Stockholms stifts prästerskap saknar ansökningsrätt till tjänster i andra stift men har att möta konkurrens till kyrkoherde- och komministertjänsterna i Stockholms stad från präster inom hela riket.

Jag har här uppehållit mig endast vid ett par — enligt min mening särskilt vägande — skäl för stiftsbandets slopande. Både i prästvalskommitténs betänkande och i den allmänna debatten har anförts även andra skäl, som talar i samma riktning. Det synes mig icke erforderligt att nu upprepa denna argumentering. Jag vill sammanfattningsvis endast framhålla, att jag finner stiftsbandets upphävande vara starkt motiverat icke blott med hänsyn till prästernas intressen utan även från allmänna samhällssynpunkter.

De invändningar som rests mot förslaget att upphäva stiftsbandet går i huvudsak ut på att åtgärden skulle medföra svårigheter för kyrkan och för det kyrkliga livet inom stiftet. Flertalet av dessa invändningar har prästvalskommittén redan på förhand bemött, och jag kan även här i allt

väsentligt ansluta mig till kommitténs synpunkter. Jag finner sålunda icke fog för de farhågor som från vissa domkapitels sida framförts om att stiftsbandets slopande skulle komma att väsentligt försvåra för församlingarna och domkapitlen att medverka vid tillsättningen av prästerliga tjänster. Icke heller tror jag, att betingelserna kommer att försämrats för de kyrkliga arbetsorgan, som har stiftet till verksamhetsområden. Och även om i enstaka fall lokala olägenheter kan tänkas uppkomma, måste enligt min övertygelse fördelarna av stiftsbandets slopande komma att för kyrkan i dess helhet vida uppväga nackdelarna.

Jag förordar sålunda att stiftsbandet nu avskaffas.

I likhet med prästvalskommittén och det stora flertalet remissinstanser anser jag det emellertid nödvändigt att genom en tidsbegränsad stiftsbundenhet trygga att den nyinvidde prästen som regel fullgör de första årens prästtjänstgöring i ett och samma stift. Olika förslag har framkommit om huru lång tid denna stiftsbundenhet bör omfatta. För egen del anser jag att det ej bör komma i fråga att bestämma denna tidrymd olika för skilda stift. Stiftsbandets principiella slopande innebär nämligen bland annat att man befriar sig från ett antal särregler för enstaka stift. Man bör då icke utan tvingande skäl införa nya rättsliga skiljaktigheter mellan stiftet. Tilläggas må att en stiftsbundenhet — vilken under alla förhållanden måste begränsas genom dispensmöjligheter — knappast skulle bli effektiv under den tid den i vissa stift överskjuter den allmänna tidslängden. Bedömes frågan sålunda gemensamt för alla stift synes kommitténs förslag om en femårstid väl avvägt. En längre tid är tydligen olämplig för de svårrekryterade stiftet och en kortare skulle kunna starkt försvåra för domkapitlen att trygga en någorlunda jämn tillgång på prästerlig arbetskraft.

Det sakliga innehållet i kommitténs detaljförslag beträffande femårsregeln synes mig i huvudsak lämpligt. Jag anser sålunda att präst icke förrän efter fem års tjänstgöring i det stift, vartill han först knutits, skall få söka ordinarie tjänst i annat stift utan medgivande av domkapitlet i 'hemstiftet'. Ej heller skall domkapitlet i annat stift dessförinnan kunna utan sådant medgivande förordna honom att uppehålla icke-ordinarie tjänst. Någon inskränkning av denna art skall icke göras i prästs rätt att mottaga kallelse av församling att uppföras på kyrkoherdeförslag. Så långt biträder jag alltså kommittéförslaget. Däremot skulle det enligt min mening icke vara befogat att — såsom kommittén föreslagit — läta bundenheten vid 'hemstiftet' upphöra i och med att prästen erhåller ordinarie tjänst. Vidare anser jag det böra övervägas, om icke med tjänstgöring i prästens 'hemstift' bör likställas tjänstgöring i vissa utom stiftsorganisationen förekommande befattningar eller anställningar. Härmed åsyftar jag huvudsakligen de verksamhetsposter som — enligt 3 § 4 mom. PVL — ger innehavaren rätt att söka kyrkoherde- och komministertjänst utan hinder av stiftsband. Kommitténs förslag att från femårsregeln undantaga präst, som fullgjort god-

kända prov för teologie doktorsgrad biträder jag. Regeln synes mig motiverad icke blott som en viss stimulans till högre studier utan även av det skälet att för en präst, som i följd av sådana studier kommer senare ut i församlingsprästerligt arbete, bundenhet under fem år skulle vara relativt sett hårdare. Förslaget har också lämnats utan anmärkning av domkapitlen.

Enligt kommitténs förslag skulle den tidsbegränsade stiftsbundenheten helt regleras i administrativ författning. Häremot har några remissmyndigheter, bland annat kammarkollegiet, anfört att frågan har en sådan principiell betydelse, att en materiell bestämmelse bör intagas i prästvalslagen. Denna invändning synes mig riktig. Jag förordar därför, att i prästvalslagen upptages ett stadgande av innehåll, att om präst ej inom 'hemstiftet' under minst fem år bestritt tjänst, varå prästlönereglementet är tillämpligt, får han endast under villkor, som Kungl. Maj:t föreskriver, efter egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift. Vid detaljutformningen av undantagen från denna femårsregel får Kungl. Maj:t bland annat taga ställning till det nyss berörda spørsmålet om i vad mån tjänstgöring å befattningar av rikskyrklig karaktär lämpligen bör i författningsväg och sålunda oberoende av domkapitels medgivande likställas med tjänstgöring inom 'hemstiftet'.

Kommitténs förslag att pastoratsadjunkt skall vara skyldig att, där så påkallas av markant ojämnhet stiften emellan i fråga om tillgång på prästerlig arbetskraft, tjänstgöra under sammanlagt högst två år i annat stift än sitt 'hemstift' har vid remissbehandlingen godtagits och torde böra genomföras. Jag vill i detta sammanhang endast anmärka, att sådan tjänstgöring som pastoratsadjunkt ålagts att fullgöra inom annat stift bör räknas lika med tjänstgöring inom 'hemstiftet', när det gäller tillämpning av regeln om femårig stiftsbundenhet.

I syfte att stimulera rekryteringen till Härnösands och Luleå stift och särskilt uppehållandet av det prästerliga arbetet i de mera ödebygdsbetonade delarna av dessa stift har kommittén föreslagit att präst skall äga att i viss omfattning tillgodoräkna sig tid för tjänstgöring å sådan ort som dubbla tjänstår. Förslaget, som endast avser meritberäkning och sålunda icke tjänstårsberäkning i löne- eller pensionshänseende, har av kommittén utformats i viss anslutning till gällande bestämmelser om rätt till dubbel tjänstårsberäkning vid vissa provinsialläkartjänster i Norrland. Domkapitlen i nyssnämnda stift har tillstyrkt förslaget, men i övrigt har detta mött starkt motstånd.

Vid bedömande av detta spørsmål vill jag först framhålla, att kommittén enligt min mening anfört i och för sig goda skäl för sitt förslag. Å andra sidan talar otvivelaktigt flera omständigheter emot detsamma. Sålunda bör beaktas att kommittén icke torde haft anledning att räkna med att en relativ löneförbättring skulle komma i fråga för samtliga löneplansanställda

statstjänstemän i vissa delar av Norrland. Sistnämnda åtgärd, som syftar till att generellt stimulera rekryteringen till norrlandstjänster, synes mig öka den tveksamhet, som man måste känna — och varåt även länsstyrelsen i Norrbottens län givit uttryck — inför tanken att åt en särskild grupp av befattningshavare ge en speciell, låt vara ej ekonomisk, förmån. Härtill kommer att avgränsningen av tillämplighetsområdet för en dylik »ödebygdsregel» erbjuder avsevärda svårigheter. Slutligen synes det mig icke otänkbart att den föreslagna förmånen, om den likväl finnes böra genomföras, bör göras mindre kraftig, exempelvis reduceras till att avse ett femtioprocentigt tillägg eller begränsas på sätt kammarkollegiet föreslagit. Dessa problem torde böra närmare utredas och övervägas. Jag är därför icke nu beredd att taga slutlig ställning till kommitténs förslag på denna punkt. Därest, på sätt jag avser att senare förorda, reglerna om prästvals-rättslig tjänstårsberäkning överföres från prästvalslagen till en ny prästvalsstadga, kommer det i vart fall att ankomma på Kungl. Maj:t att meddela eventuella bestämmelser i ämnet.

C. Menighetsval — myndighetsinflytande — rättvis befordran

1. Gällande bestämmelser och dessas tillkomst. Tidigare reformförslag

Förut har framhållits, att det får anses vara en huvudprincip i gällande prästvalslagstiftning, att pastoratsmedlemmarna skall själva välja innehavare av prästerlig tjänst men att denna valprincip är underkastad viktiga modifikationerna. De mest betydelsefulla modifikationerna har också kortfattat berörts.

Den lösning, som 1934 års prästvalsreform gav åt problemet att sammanjämka intresset av ett starkt församlingsinflytande, uttrönt genom menighetsval, med intresset av att — genom myndighetsinflytande — bereda prästerna möjlighet till rättvis befordran efter förtjänst och skicklighet, var resultatet av en diskussion, som sträckt sig långt tillbaka i tiden. Medan ännu under giltighetstiden av 1883 års prästvalslag befordringssystemet präglades av kyrkoherdetjänsternas uppdelning i regala, patronella och konsistoriella, skedde med 1910 års prästvalslag en betydande utvidgning av församlingarnas inflytande på kyrkoherdetjänsternas tillsättande därigenom att skillnaden mellan regala och konsistoriella gäll bortföll och församlingens val blev avgörande även i de förutvarande regala gällena, så snart fjärde provpredikant ej kallats. Förutsättningarna för att beslut om kallande av fjärde provpredikant skulle föreligga blev delvis skärpta, delvis mildrade; i huvudsak överensstämde bestämmelserna härom med dem som nu gäller. Också de nuvarande reglerna för Kungl. Maj:ts utnämningsbefogenhet, då fjärde provpredikant kallats, tillkom genom 1910 års lagstiftning. Slutligen infördes då också den ännu gällande regeln att fjärde provpredi-

kant måste ha antingen minst samma tjänstålder som den med lägsta antalet tjänstår å förslaget uppförde sökanden eller minst tio tjänstår.

Den år 1910 stadgade ordningen blev utsatt för stark kritik, och vid kyrkomöten under 1920-talet väcktes ett flertal motioner i syfte att minska församlingarnas inflytande och därigenom vinna en mera rättvis befordringsgång. 1930 års prästvalssakkunniga föreslog också ett vidgat myndighetsinflytande på tillsättning av såväl kyrkoherde- som komministertjänster. Förslaget, vilket innebar att domkapitlet under vissa betingelser skulle äga hänskjuta tillsättningen till Kungl. Maj:ts avgörande, avvisades av departementschefen, som istället i fråga om kyrkoherdetjänsterna förordade det ännu gällande systemet med tredjegångstillsättning. Detta system, som innebar den betydelsefullaste nyheten i PVL, blev sedermera föremål för åtskillig kritik. I riksdagen och kyrkomötet väcktes talrika motioner med förslag till ändrade bestämmelser. Samtliga motioner blev emellertid avslagna.

Ett fullständigt avskaffande av institutet tredjegångstillsättning föreslogs endast i en vid 1943 års riksdag väckt motion. Övriga förslag åsyftade antingen att minska antalet fall, då utnämningsrätten skulle tillkomma Kungl. Maj:t, eller att avskaffa valen vid tredjegångstillsättningarna.

Till stöd för att kyrkoherdetjänst vid tredjegångstillsättning borde till sättas utan föregånget val anfördes i allmänhet två synpunkter. Det sades att en utnämning i strid mot ett valresultat, som givit klar majoritet för viss präst och som framkommit vid ett starkt valdeltagande, vore ägnad att väcka förstämning inom församlingen och skada församlingslivet. Vidare anfördes att menighetsval, vars resultat finge åsidosättas, icke vore ur demokratisk synpunkt tilltalande och kunde minska intresset för andra prästval, varigenom hela valsystemet kunde råka i misskredit.

Som tidigare nämnts avvisade såväl riksdagen som kyrkomötet förslaget om borttagande av valen vid tredjegångstillsättningar. Därvid framhölls särskilt, att församlingarnas inflytande vid dessa tillsättningar ej borde inskränkas utöver vad syftet med tredjegångsinstitutet krävde, att valhandlingen, även där den icke vore av avgörande betydelse, vore den säkraste och mest demokratiska formen för opinionsyttring samt att valens borttagande skulle främja transportsökande till orter med läroverk och därmed tillsättningarna förryckas.

Om de nu behandlade reformförslagen bottnat i en kritisk inställning till tredjegångsinstitutet eller vissa sidor av detsamma, har å andra sidan vid flera tillfällen väckts förslag om att institutet skulle vidgas till att gälla även tillsättning av komministertjänster. I motioner vid 1946 och 1951 års kyrkomöten föreslogs sålunda, att komministertjänst var tredje gång skulle tillsättas av domkapitlet. Vid båda tillfällena anfördes som grund för förslaget, att härmed skulle skapas en möjlighet för varje förtjänt prästman att få ordinarie tjänst. Motionerna blev avslagna.

2. Prästvalskommittén

Vad först angår frågan om behovet av ökat utrymme för tjänstetillsättningar genom kyrkostyrelsen säger sig kommittén räkna med att pastoratsindelningsreformen kommer att innebära en reducering av antalet pastorat och därmed på längre sikt minska det årliga antalet kyrkoherdeutnämningar genom Kungl. Maj:t. Någon ändring i relationen mellan dessa och övriga tillsättningar av kyrkoherdetjänster är dock enligt kommitténs mening icke motiverad om — på sätt kommittén föreslår — ökade möjligheter att tillgodose prästernas intresse av befordran efter förtjänst och skicklighet skapas i fråga om komministertjänsterna.

Vid sina överväganden av lämpligheten att införa en tredjegångstill-sättning av komministertjänster eller en liknande anordning anser sig kommittén ej kunna fästa större avseende vid nu rådande eller väntad prästbrist. Som skäl för denna ståndpunkt anför kommittén följande.

Liksom vid 1920-talets mitt föreligger nu i vissa stift en prästbrist, vilken antages komma att förvärras under de närmaste åren. Under mellantiden har emellertid funnits en period av stark tillströmning till prästbanan, vilket för vissa åldersgrupper måste ha medfört en genomsnittligt långsammare befordringsgång. Man lär icke kunna undgå att räkna med att även framtiden tillgången på prästerlig arbetskraft och därmed konkurrensen om de ordinarie församlingsprästtjänsterna kommer att uppvisa betydande växlingar. Det prästerliga befordringssystemet kan emellertid icke gärna tänkas bli anpassat efter fluktuationer i tillgången på präster. Härav följer att man vid övervägande av en reform av detta system icke bör utgå från ett visst extremt läge av riklig tillgång på präster eller prästbrist.

Kommittén erinrar om att 1930 års prästvalssakkunniga på grundval av viss statistik ansåg sig kunna konstatera, att befordran till komminister-tjänst försiggick tämligen jämnt och snabbt. Enligt de sakkunnigas siffermaterial fanns i augusti 1930 endast 60 präster med 10 eller flera tjänstår, vilka icke erhållit ordinarie tjänst. Av dessa hade endast 20 präster mer än 15 tjänstår. Prästvalskommittén har från domkapitlen inhämtat uppgifter rörande antalet per den 1 januari 1952 av icke-ordinarie präster med minst 10 tjänstår. Enligt dessa uppgifter utgjorde hela antalet av dessa präster 221; härav hade 64 präster mer än 15 tjänstår.

Till de gjorda jämförelserna anmärker kommittén följande.

Denna markanta ökning av antalet icke-ordinarie präster med en tjänstetid av mer än 10 respektive 15 år förklaras väl delvis av att prästkårens rekrytering under åtskilliga år var förhållandevis god och antalet pastoratsadjunkter stort. Men ökningen måste även ses mot bakgrunden av att den församlingsprästerliga organisationen under de senaste årtiondena utbyggts med ett stort antal kyrkoadjunktstjänster under det att antalet kyrkoherdetjänster varit i stort sett oförändrat och komministraturernas antal ökats förhållandevis litet. De extraordinarie tjänsternas andel i den prästerliga

tjänsteorganisationen har härigenom successivt ökat. Under förutsättning av en något så när jämn avgång av ordinarie präster torde därför den genomsnittliga tid, varunder en präst innehar extraordinarie tjänst, blivit längre.

Den nu beskrivna förskjutningen av den församlingsprästerliga organisationen skulle — anför kommittén vidare — bli starkt accentuerad vid ett genomförande av en indelnings- och tjänsteorganisation enligt de av pastoratsindelningssakkunniga föreslagna riktlinjerna. Kommittén visar i betänkandet (s. 81), hur utvecklingen siffermässigt skulle te sig. I anknytning härill erinrar kommittén om att pastoratsindelningssakkunniga framhållit såsom angeläget, att genom justeringar i gällande prästvalslag större garanti skapas för att varje förtjänt präst skall nå ordinarie prästerlig tjänst.

Rörande utfallet av komministerval sammanställer kommittén härafter bland annat följande uppgifter.

År	Antal fall, då den präst valts, som varit uppförd i förslagsrum (% av samtliga val)		
	1	2	3
1911—1930	257 (32,3 %)	225 (28,2 %)	315 (39,5 %)
1943—1952	187 (33,2 %)	173 (30,7 %)	203 (36,1 %)

Kommittén anmärker härtil, att högre förslagsrum icke ger större utsikt att få röstmajoritet, samt fortsätter.

I den mån de röstberättigade fästa vikt vid att en sökande av domkapitlet tillerkänts företräde framför de medsökande, uppväges detta till fullo av andra omständigheter — sannolikt företrädesvis av en önskan att välja en på platsen väl känd präst liksom av en av ålder iakttagen benägenhet hos församlingarna att föredraga en yngre sökande framför en äldre.

Vid kyrkomötets behandling av förslagen att införa tredjegångstillsättning av komministertjänster har — erinrar kommittén vidare — vederbörande utskott gjort gällande, att flertalet äldre kyrkoadjunker torde vara knutna till stadsförsamlingar och sakna intresse av landsbygdskomministraturer samt att en tredjegångstillsättning av dylika tjänster därför skulle vara onyttig som medel att underlätta dessa prästers befordran. Detta påstående är åtminstone för vissa stift icke riktigt, invänder kommittén och tillägger.

Av de 221 icke-ordinarie präster, som den 1 januari 1952 hade minst 10 tjänstår, utgjordes knappt hälften av kyrkoadjunker anställda i pastorat omfattande stad eller del av stad eller i landsbygdspastorat med mer än 10.000 invånare. Ytterligare några voro anställda i mindre landsbygdspastorat i omedelbar närhet av stad. Ett betydande antal i olika stift voro emellertid anställda i rena landsbygdspastorat så belägna, att en där anställd kyrkoadjunkt icke kunde antagas vara ointresserad av befordran till landsbygdskomministratur.

Enligt kommitténs mening bör man icke underskatta betydelsen för en präst av att få en ordinarie tjänst. Regelmässigt vinner han därmed icke

blott en större trygghet utan också en mera självständig ställning i sitt arbete. På landsbygden och i många städer får han därjämte tjänstebostad.

Ett tjänstetillsättnings- och befordringssystem, som innebär dels att ett menighetsval är avgörande för flertalet tillsättningar och dels att för flertalet sökande utsikterna att vinna röster vid valet är beroende av utfallet av ett enstaka framträdande inför valmenigheten, måste — anför kommittén vidare — i många fall verka på ett sätt, som framstår som obilligt eller orättvist. De sökandes förmåga att göra sig gällande på ett fördelaktigt sätt vid ett provframträdande kan icke alltid ge ett riktigt uttryck för deras lämplighet för tjänsten. Eljest goda präster kan vara »dåliga provpredikanter». Ett tillsättningssystem av denna art kan i enstaka fall indirekt skada församlingslivet därigenom, att arbetsglädje och initiativlust efter hand kan slappna hos präster, som drabbats av oförtjänta motgångar. Slutligen torde man, ehuru saken icke kan siffermässigt beläggas, icke få underlåta att räkna med att församlingsvalens helt dominerande betydelse för tjänstetillsättningarna kan försvåra prästkårens rekrytering.

Den förändring, som den församlingsprästerliga tjänsteorganisationen undergått sedan år 1934 och kan väntas undergå i samband med den allmänna pastoratsindelningsreformen, måste — fortsätter kommittén — skärpa berörda med prästvalssystemet förenade olägenheter. En dylik utveckling kan enligt kommitténs mening icke motas på annat sätt än genom att ett något ökat myndighetsinflytande får göra sig gällande vid tillsättning av komministertjänst. Mot invändningen, att tredjegångstillsättningarna av kyrkoherdetjänst erbjuder ett outnyttjat utrymme för tillgodo-seende av rättvis befordran, uttalar kommittén, att detta institut ingalunda alltid är en lämplig utväg och att det fastmera redan under nuvarande förhållanden ej sällan framstått som en olägenhet, att kyrkostyrelsen icke haft annan möjlighet att bereda en extraordinarie prästman befordran till ordinarie tjänst än att utnämna honom till kyrkoherde.

Ett ökat myndighetsinflytande vid tillsättningen av komministertjänster bör enligt kommitténs mening få den formen att, var tredje gång komministertjänst i ett pastorat är ledig, skall tjänsten tillsättas genom myndighetsbeslut.

Kommittén framhåller, att den nya tredjegångsregeln kommer att få samma förtjänst som den äldre nämligen att verka mekaniskt och därmed utesluta diskussion om det från församlingssynpunkt lämpliga eller rättvisa i att en tjänst vid viss ledighet skall tillsättas i denna ordning. Att regeln anknyts till pastoratet och icke till den enskilda komministertjänsten, säger sig kommittén av flera skäl bestämt förorda. Komministertjänsterna i ett pastorat individualiseras ofta blott genom sina innehavare. Någon risk uppstår ej att i ett och samma pastorat flera komministertillsättningar i följd skall ske genom tredjegångstillsättning. Slutligen vinnes att tillsättningsordningen för nyinrättad komministertjänst bestämmes

automatiskt. Att den förordade regeln kan komma att i ett pastorat med flera komministertjänster undantagsvis verka på det sättet, att en komministertjänst, vars innehavare är stationerad i en annexförsamling eller å härmed jämförlik ort, kan bli flera gånger i följd tillsatt genom myndighets-tillsättning, anser kommittén icke böra hindra den föreslagna anordningen. Enligt kommitténs mening bör man nämligen aldrig släppa ur sikte att varje komministertjänst är inrättad i pastoratet såsom sådant och för hela pastoratets befolkning, även om stationerings- och kommunikationsförhållanden, fastställd arbetsordning m. m. åt viss komminister anvisar en del av pastoratet som huvudsakligt arbetsområde.

Vad proceduren vid tredjegångstillsättning angår finner kommittén ingen anledning att föreslå ändring i nuvarande regel, att utnämningssrätten vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst alltid tillkommer Kungl. Maj:t. Befogenheten att tillsätta komministertjänst vid tredjegångstillsättning anser kommittén däremot böra anförtros åt domkapitlen. Att även för dessa tjänsters del förlägga utnämningssrätten till Kungl. Maj:t skulle enligt kommitténs mening innebära en föga önskvärd centralisering. Även efter ett upphävande av stiftsbandet torde — tillägger kommittén — de sökande till lediga komministraturer i regel komma att vara präster, som tidigare tjänstgjort i stiftet.

Beträffande spörsmålet i vad mån och på vad sätt utrymme bör beredas för ett församlingsinflytande anför kommittén till en början följande.

Församlingsmedlemmarnas önskemål att själva få välja präst och prästernas önskemål att kunna vinna befordran efter de allmänna befodringsgrunderna förtjänst och skicklighet äro intressen av så väsentligt olika karaktär att det måste erbjuda stora svårigheter att förena dem. Enligt kommitténs mening står föga att vinna genom regler, varigenom man söker i de särskilda tillsättningsfallen tillgodose båda dessa intressen i största möjliga utsträckning. Det är lättare att göra vartdera intresset rättvisa om man i stället renodlar reglerna på det sättet, att man i vissa fall giver en klar övervikt åt församlingsbornas önskemål och i övriga åt prästernas berättigade anspråk på rättvis befordran.

Från dessa synpunkter kritiserar kommittén de nuvarande bestämmelserna som onödigt komplicerade och påvisar bland annat, att möjligheten att kalla fjärde provpredikant vid tredjegångstillsättning utnyttjats på ett sätt som är konträrt mot syftet med detta institut. Viktigare än vissa detaljer i det nuvarande systemet, vilka skulle kunna rättas till utan att reglerna om kyrkoherdetillsättningarna i övrigt ändrades, är dock enligt kommitténs mening följande två förhållanden. Samtidigt som menighetsvalet vid tredjegångstillsättningarna åt Kungl. Maj:t ger en självfallet värdefull anvisning om församlingens önskemål, försvåras i många fall för Kungl. Maj:t att vid tillsättningsärendets avgörande tillgodose de intressen, som förestavat att utnämningssrätten tillagts Kungl. Maj:t. Kombinationen av

ett sedvanligt ansöknings- och valförfarande med ett efterföljande nytt ansökningsförfarande, förnyad domkapitelshandläggning av ärendet samt slutlig handläggning hos Kungl. Maj:t innebär vidare, att den redan vid vanliga kyrkoherdetillsättningar anmärkningsvärt långa proceduren blir nästan orimligt utdragen. Åt intresset att förenkla och förkorta de prästerliga tjänstetillsättningarna bör enligt kommitténs mening nu ges ett beaktande, som icke tillmätts detsamma vid tidigare diskussioner.

Särskilda skäl talar enligt kommittén mot att tredjegångstillsättningarna av komministertjänster föregås av menighetsval. Med hänsyn till det genomsnittligt ringa intresset för komministerval vore detta en åtgärd av oproportionerlig vidlyftighet. Vidare skulle menighetsval nödvändiggöra en centralisering av utnämningsrätten till Kungl. Maj:t; valet kan ej gärna tänkas försiggå utan ledning av ett av domkapitlet upprättat förslag, och det kan ej ifrågakomma att den myndighet som upprättat förslaget även träffar det slutliga avgörandet.

Införande av tredjegångstillsättning utan val bör emellertid enligt kommitténs mening icke föranleda, att församling, som beröres av tillsättningen, ställes utan inflytande på denna. Kommittén föreslår, att kyrkorådet i varje församling i pastoratet skall beredas tillfälle att avge yttrande över de sökande, samt anför som skäl härför i huvudsak följande. Obligatorisk kyrkofullmäktigeinstitution lär icke komma till stånd inom överskådlig tid, och kyrkostämma är föga lämpad för ifrågavarande uppgift. Om pastoratskyrkorådet gäller, att dess huvudsakliga uppgifter hittills varit av ekonomisk art. Tänkbart vore, att församlingskyrkoråden finge yttra sig å gemensamt sammanträde. Särskilda yttranden kan emellertid ge en rikare belysning av pastoratsinvånarnas synpunkter.

Kommittén kan icke finna, att det obligatoriska prästerliga ordförandeskapet i kyrkorådet utgör något hinder för dess ifrågavarande medverkan, utan anser tvärtom värdefullt, att kyrkorådets ordförande har förutsättningar att vid behov klargöra innebörden av sökandenas akademiska betyg eller liknande av sökandena åberopade fakta. Kommittén tillägger, att det givetvis kan inträffa, att ordföranden är jävig och att det därvid stundom kan bli erforderligt att domkapitlet förordnar ojävig präst att för dagen tjänstgöra som vice pastor.

Beträffande frågan i vilken form tillsättningsärendet bör överlämnas till kyrkorådet för yttrande anför kommittén till en början följande.

Närmaste anslutning till eljest gällande bestämmelser skulle vinnas om domkapitlet uppförde de tre sökande, vilka enligt domkapitlets mening i första hand borde komma i fråga till tjänstens erhållande, på ett förslag, varöver kyrkorådet finge yttra sig. För att emellertid icke en ny typ av förslag till prästerlig tjänst skulle tillskapas — något som skulle verka förvirrande — måste förslaget vara på vanligt sätt graderat. Till förmån för en

dylik anordning skulle kunna anföras att kyrkorådet härigenom aldrig skulle behöva ingå i ett bedömande av mer än tre sökande samt att kyrkorådet, vars valda ledamöter ofta torde sakna erfarenhet av bedömningen av akademiska meriter, skulle få en värdefull ledning. Av vad tidigare anförts framgår emellertid, att för komministertjänsternas del dylika domkapitelsförslag icke kunna komma i fråga, därest det slutliga avgörandet av tillsättningarna skall tillkomma domkapitlen. Men också vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst skulle det medföra påtagliga olägenheter att låta domkapitlet uppgöra ett förslag, varöver kyrkorådet hördes. Domkapitlet skulle nämligen då ha att två gånger taga ställning till vem som vore närmast att erhålla den lediga tjänsten, nämligen dels vid upprättande av förslaget och dels då domkapitlet underställer Kungl. Maj:t ärendet. Domkapitlets andra och slutliga ställningstagande skulle i många fall kunna bli starkt försvårat. Vidare skulle utnämningsfrågans avgörande kunna bli genom besvär över förslaget fördröjt på ett sätt som rimmade illa med strävandena att här få till stånd en snabbare tillsättningsordning.

Kommittén föreslår den ordningen att domkapitlet efter prövning av de sökandes behörighet till den lediga tjänsten översänder samtliga ansökningshandlingar till kyrkorådet. Till handlingarna skall därvid biläggas icke blott en utskrift av domkapitlets protokoll över behörighetsprövningen utan även ett sammandrag av sökandenas meriter. Detta sammandrag bör upprättas efter mönster av de sammandrag, som sedvanligt uppgöras hos domkapitlen till ledning vid upprättandet av förslag. I detta sammanhang understryker kommittén, att syftet med inhämtandet av kyrkorådets yttrande icke är att kyrkorådet skall ingå i en teknisk meritbedömning utan att kyrkorådet skall, under ett allmänt beaktande av befodringsgrundsatserna förtjänst och skicklighet, göra det uttalande om tjänstens tillsättande, vartill kyrkorådet föranledes av ansökningshandlingarnas innehåll, sin uppfattning om tjänstens särskilda behov samt i förekommande fall ledamöternas personliga kännedom om de sökande.

Slutligen berör kommittén två argument, som upprepade gånger anförts mot tanken på tredjegångstillsättning utan val.

Det första är risken för att valen skulle komma att ersättas med petitionslistor. Denna risk finner kommittén ej stor med hänsyn till att det torde vara tämligen väl känt att myndigheterna allmänt sett är mycket återhållsamma ifråga om att tillmäta större värde åt prov på denna erfarenhetsmässigt osäkra form av opinionsyttring.

Det andra argumentet är det att tredjegångstillsättning utan val skulle medföra att prästtjänsterna — närmast komministertjänsterna — skulle bli besatta med äldre präster, som sökt transport. Kommittén anför i denna del, att det vore oralistiskt att icke räkna med att en tredjegångstillsättning av komministertjänster kommer att leda till ett något ökat transportsökande men att betydelsen härav icke får överdrivas. Redan det förhållandet, att även eftersträlvade tjänster i större tätorter alltjämt skall vid

två ledigheter av tre tillsättas genom val, utesluter att äldre landsbygdspräster skulle komma att i dominerande grad besätta dessa tjänster. Kommittén erinrar vidare om att den i dess förslag från gällande PVL upptagna föreskriften, att sökandes förtjänst och skicklighet skall bedömas med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, förbjuder att utnämningsbeslut grundas på allenast en rent mekanisk meritberäkning.

De röstberättigades möjlighet att vid kyrkoherdeval kalla fjärde provpredikant utnyttjas förhållandevis sällan, konstaterar kommittén. Under åren 1935—1953, då antalet kyrkoherdeval torde ha varit omkring 1.000, stod sålunda fjärde provpredikant under val blott vid 84 tillfällen. Kommittén finner ej skäl föreslå ändring däri, att kallelse alltid skall kunna ske, då kyrkoherdetjänst skall tillsättas efter val, samt anser ej heller ändring påkallad ifråga om de förutsättningar i avseende å röstmajoritet och röstningsfrekvens som måste vara uppfyllda för att kallelse skall komma till stånd. Däremot har kommittén ej upptagit den i 41 § 3 mom. PVL givna regeln enligt vilken i vissa fall av röstsplittring eller ringa valdeltagande tjänsten ånyo skall ledigförklaras och utnämning kan ske utom förslaget. Vid införande av tredjegångstillsättning utan val finnes enligt kommitténs uppfattning ingen anledning att bevara denna regel som en speciell möjlighet för präst att erhålla en kyrkoherdetjänst utan att ställa sig under val.

3. Remissyttranden

Genomgående vitsordas i de avgivna yttrandena, att garantierna för att prästerna i rimlig utsträckning vinner befordran efter förtjänst och skicklighet bör stärkas. Också de utvägar, som kommittéförslaget anvisar i detta syfte, tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. Enligt några yttranden är de föreslagna reformerna önskvärda eller värdefulla även ur församlingssynpunkt.

Enstaka remissmyndigheter anser, att förslagen går längre än som är motiverat med hänsyn till prästerskapets befordringsintressen. Å andra sidan anser några bland de hörda myndigheterna och förbunden att kommittén i vissa hänseenden bort föreslå mer ingripande reformer. Såsom redan nämnts anser sålunda länsstyrelsen i Norrbottens län och majoriteten inom domkapitlet i Strängnäs, att prästvalen bör helt avskaffas.

I fråga om behovet av ökat utrymme för tjänstetillsättningar genom kyrkostyrelsen uttalar *länsstyrelsen i Kronobergs län*, att det nuvarande valsystemet ej sällan verkar på ett sätt som framstår som obilligt eller orättvist samt att kommitténs förslag synes bli ett steg i rätt riktning mot en mera tillfredsställande lösning av frågan om prästtillsättning.

Domkapitlet i Linköping finner förslaget om tredjegångstillsättning av komministertjänster lyckligt som ett komplement till de bestämmelser som hittills tjänat som regulator för prästvalen. Myndigheten tillägger, att — i betraktande av att kyrkoadjunkturen, vilkas antal ökas, tillsättes av domkapitlet efter såvitt möjligt objektiv prövning av meriter och förtjänster — torde efter införande av tredjegångstillsättning av komministertjänst de skadliga verkningarna av menighetsvalen på prästerskapets rättvisa befordran tämligen fullständigt komma att neutraliseras. *Uppsala domkapitel* anför att efter genomförande av detta förslag kan prästernas krav på en någorlunda rättvis befordran åtminstone i viss utsträckning tillgodoses.

Styrelsen för Svenska prästförbundet uttalar sin tillfredsställelse med de sakkunnigas strävan att finna en form för tillsättning som bättre än för närvarande tillgodoser både församlingarnas intressen och den enskilde prästens rätt till befordran på sakliga grunder. Kommittén har därmed, anför styrelsen, tillmötesgått en allmän prästerlig opinion. Enligt *domkapitlet i Härnösand* synes ändringarna i stort sett innebära en förbättring och grundar sig på en god avvägning av de båda intressena. På liknande sätt uttalar sig *domkapitlet i Stockholm*, som betecknar dessa intressen som lika berättigade.

Överståthållarämbetet anför, att eftersom det ursprungliga syftet med tredjegångstillsättningarna varit att skapa möjligheter till befordran av förtjänta prästmän, som icke lyckats vinna majoritet vid de vanliga valen, det torde vara särskilt angeläget, att dylika möjligheter står öppna även ifråga om befordran till den första ordinarie tjänsten. *Domkapitlet i Skara* utvecklar sina synpunkter sålunda.

I svensk kyrkorättslig tradition ha av gammalt både menighets- och myndighetsinflytande gjort sig gällande vid tillsättningar. — — — Utan att överdriva den historiska faktorns betydelse bör man skänka den starkt beaktande. Avgörande för avvägningen mellan menighets- och myndighetsinflytande bör dock vara vad som med hänsyn till kyrkans aktuella läge kan anses riktigt och lämpligt. Kommittén har enligt domkapitlets mening i stort sett väl avvägt mot varandra församlingarnas intresse av meddelaktighet i prästtillsättningen och det prästerliga intresset av rättvisa och sakligt grundade befordringsmöjligheter. Beräffande förslaget om tredjegångstillsättning av komministertjänst kan man visserligen hysa tvekan inför en åtgärd, som skulle beskära församlingarnas inflytande. Den lokala folkliga självstyrelsen, som i vår tid fått vidkännas starka begränsningar genom ökat statsinflytande, har i den kyrkliga förvaltningen en relativt stark ställning och bör i huvudsak därvid förbliva. Med hänsyn bland annat till att efter genomförande av den förestående pastoratsregleringen sannolikt ett större antal präster än nu torde få räkna med komministertjänst som slutlig tjänst i sin befordringsgång, synes det domkapitlet dock befogat att även vid komministertillsättningar söka ett myndighetsinflytande i samma utsträckning som nu råder beträffande kyrkoherdetjänsterna.

Enligt *domkapitlet i Västerås* torde annan utväg till vinnande av rättvisare befordran ej föreligga än ett utbyggande av nuvarande bestämmelser om tredjegångstillsättning.

Styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund anser, att tredjegångstillsättningen, som innebär en inskränkning i församlingarnas valrätt, icke är ett lyckligt sätt att tillgodose prästerskapets intresse av rättvis befordran. Enligt styrelsens mening hade det varit lyckligare, om detta skett genom någon sorts reglerad befordringsgång för prästerna, så att förtjänta präster, vilka icke vunnit befordran, i stället efter viss tid med bibehållande av den lägre tjänsten erhållit en extra lönegradsuppflyttning och eventuellt komministers eller kyrkoherdes namn. Skall emellertid tredjegångstillsättningen behållas som medel för tillgodoseende av ifrågavarande intresse, har styrelsen icke något emot att den blir tillämplig också å komministertjänster.

Styrelserna för Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas förbund avstyrker tredjegångstillsättning av komministertjänst. Förstnämnda styrelse invänder därvid att förslaget är så konstruerat att det skulle kunna leda till att såväl kyrkoherdetjänsten som en eller flera komministerbefattningar i ett pastorat samtidigt innehades av icke menighetsvalda präster.

Mest kritiskt mot kommitténs förslag är *domkapitlet i Lund*. Denna myndighet föreslår femtegångstillsättning av såväl kyrkoherde som komminister och anför härom.

Inom den kyrkliga förvaltningen finns ett behov av att kunna befordra förtjänta präster, som ej lyckats ernå majoritet vid val. Motiven härför äro uppenbara och torde av alla vara godtagna. Domkapitlet vill emellertid ifrågasätta om ej annat förfarande än den nuvarande tredjegångstillsättningen skulle kunna komma till användning — ett förfarande, som täckte nyssnämnda behov och som innebure all nödig hänsyn till prästernas befogade krav på rättvis befordran och till församlingarnas intressen att erhålla lämpliga präster. Ett sådant tänkbart förfarande skulle vara om vederbörande biskop hos Kungl. Maj:t anmälde förtjänt präst, som haft otur vid val, till erhållande av ledig kyrkoherdetjänst. Tjänsten skulle ej ledigförklaras och ej heller skulle val äga rum eller yttrande inhämtas från kyrkorådet. Med den kännedom biskopen har om till sådan utnämning ifrågasätta präster och om den kyrkliga strukturen av den församling, till vilken befordran skulle ske, torde man på goda grunder kunna förvänta, att ett dylikt system skulle slå väl ut. — — — Därest möjlighet för präst att erhålla befordran på ovan antytt sätt skulle genomföras, föreligger ej behov för inskränkning i församlingarnas valrätt mer än var femte gång tjänsten är ledig.

Domkapitlet i Visby, som i övrigt tillstyrker tredjegångstillsättning av komminister, ifrågasätter, med instämmande i vad kyrkorådet i Visby här om anfört, om icke Visby församling bör förlänas undantagsställning så länge församlingen utgör prebende åt biskopen i Visby och komminister-

tjänsten är den enda prästerliga tjänst i församlingen, vars innehavare tillsättes genom menighetens val.

Också den föreslagna proceduren vid tredjegångstillsättning har vunnit gillande i flertalet yttranden.

Sålunda har förslaget att menighetsvalen skall försvinna vid tredjegångstillsättningar tillstyrkts eller lämnats utan erinran av nästan samtliga de präster och kyrkoråd, som hörts av domkapitlet.

Uppsala domkapitel uttalar sin tillfredsställelse över förslaget. Dessa val har enligt domkapitlets mening ofta varit mycket missvisande och mången gång hindrande för utnämning av den mest förtjänste prästmannen. Domkapitlet framhåller i likhet med domkapitlet i Linköping den misstämning som en utnämning i strid mot ett valutslag är ägnad att väcka. Också domkapitlet i Luleå finner det sakligt och psykologiskt välmotiverat att val ej skall ske vid tredjegångstillsättningarna. Länsstyrelsen i Örebro län ansluter sig oförbehållsamt till förslaget i denna del.

Styrelsen för Svenska stadsförbundet anför bland annat.

Det synes odiskutabelt att en Kungl. Maj:ts utnämning i strid mot ett otvetydigt valresultat kan mera skada än främja församlingslivet. Styrelsen betraktar menighetens rätt att själv utse församlingens ordinarie präster såsom vilande på en demokratisk grundtanke och finner det från denna synpunkt icke tilltalande att en församlingens i val uttryckta viljeyttring i vissa fall kan av Kungl. Maj:t utan vidare åsidosättas. Systemet med tredjegångstillsättning synes därför — som prästvalskommittén anført — icke böra kombineras med församlingsval. Kommitténs förslag förefaller styrelsen vara en logisk konsekvens av tredjegångsinstitutets genomförande.

Överståthållarämbetet godtager väl att valen slopas vid dessa tillsättningar men framhåller, att detta kan medföra att den allmänna opinionen inom församlingen kommer till synes i andra former.

Förslaget rörande kyrkorådsyttranden vid tredjegångstillsättningar beröres av vissa remissinstanser. Flertalet av dem tillstyrker förslaget, några dock med vissa modifikation. Ett par remissyttranden går i avstyrkande riktning.

Styrelsen för Svenska landskommunernas förbund lägger vid sitt accepterande av kommitténs förslag rörande tredjegångstillsättning av kyrkoherde särskild vikt vid att rätten att yttra sig över ansökningarna skall i flerförsamlingspastorat tillkomma församlingskyrkoråden och alltså icke pastorskyrkorådet.

Styrelsen anför vidare.

En självfallen förutsättning för styrelsens ställningstagande är att vederbörlig hänsyn i fortsättningen tages till kyrkorådets uppfattning om sökan- denas inbördes lämplighet för den prästerliga befattning som skall tillsättas, en uppfattning som grundar sig på personliga erfarenheter om förutsättningarna för prästämbetets utövning i församlingen och alltså innefattar en bedömning ur vidare synpunkter än de centrala instansernas.

Enligt *Växjö domkapitel* vore det önskvärt att i kyrkorådens yttranden alltid gäves en uttalad motivering till förordet med utgångspunkt från församlingens särskilda behov.

Härnösands domkapitel, som tillstyrker att valet vid tredjegångstillsättning ersättes av kyrkorådsyttrande, tillägger att det synes kunna äventyra meningen med tredjegångstillsättningen, om kyrkorådet skall äga yttra sig över samtliga sökande. En mera betryggande ordning skulle, anför domkapitlet, utan tvivel vinnas om yttrande inhämtades över ett av domkapitlet upprättat förslag. De skäl av väsentligen formell natur, som anföres häremot, är enligt domkapitlets mening knappast övertygande.

Domkapitlet i Luleå och styrelsen för Svenska prästförbundet anser att kyrkorådsyttrande endast bör inhämtas vid tillsättning av kyrkoherdetjänst, alltså ej då fråga är om komministertjänst. Beträffande formen för yttrandet har dessa remissinstanser samma ståndpunkt som domkapitlet i Härnösand.

Lämpligheten av att kyrkoråden höres vid tredjegångstillsättningar ifrågasättes bland annat av *domkapitlet i Uppsala och Visby*. Förstnämnda domkapitel anför.

Då detta i många fall kommer att förrycka den verkliga meningen med dessa tillsättningar, nämligen en rättvis befordran för förtjänta prästmän, känner sig domkapitlet närmast böjt att avstyrka detta förslag. Det är naturligt, om ett kyrkoråd vid avgivande av sitt förord mest beaktar sitt eget intresse att erhålla en prästman, som man känner till och gärna vill ha, men mindre har i tankarna att befordra den mest förtjänte. Man är därmed inne i samma olägenhet, som vidlåder ett församlingsval före en tredjegångstillsättning. I många fall är det också troligt, att kyrkorådet överlåter åt sin ordförande att föredraga ärendet och formulera ett förslag till yttrande. Denne ordförande kan ofta vid en ledigbliven kyrkoherdetjänst vara en komminister i församlingen, som tjänstgör som vice pastor och som sålunda har att lämna förslag till förord för sin blivande kyrkoherde, eller det kan vara kyrkoherden, som lämnar förord till sin blivande komminister, och stundom kan det även inträffa, att det är kyrkorådets ordförande själv, som är en av de sökande. Skulle det anses nödvändigt, att kyrkorådets yttrande infordras, bör det åtminstone föreskrivas, att vid sådana tillfällen kontraktsprosten leder kyrkorådets förhandlingar eller, om tillsättningen gäller en tjänst i kontraktsprostens eget pastorat, en av domkapitlet förordnad prästman från annat pastorat. Därest det finns flera församlingar i samma pastorat, synes det lämpligast, att ett gemensamt yttrande avgives av pastoratskyrkorådet.

Lunds domkapitel avstyrker, att valen vid tredjegångstillsättningar ersättes med kyrkorådsyttranden och anför — med hänsyftning på kyrkoherdetillsättningar — bland annat följande.

Vid avgivande av förord är ett domkapitel bundet till de i prästvals-lagen angivna befordringsgrunderna, i anledning varav domkapitlet knappast kan taga någon hänsyn till vad kyrkorådet anfört, om detta ej över-

ensstämmer med innehållet i befordringsgrunderna. Den föreslagna nya lagbestämmelsen kommer sålunda att skapa konflikthanledningar mellan domkapitel och kyrkoråd.

Vad härefter angår rätten att kalla fjärde provpredikant förordar *styrelsen för Svenska prästförbundet* samt *domkapitlen i Uppsala och Luleå* ävensom *en ledamot i Linköpings domkapitel* i motsats till kommittén skärpning av förutsättningarna för att kallelse skall komma till stånd.

Domkapitlet i Uppsala menar, att församlingens ifrågavarande rätt ofta innebär ett hinder för eftersträvad »rättvis befordran», och förordar en höjning av det procenttal eller den minimisiffra som erfordras för kallelse.

Domkapitlet i Luleå finner det uppenbart att nuvarande bestämmelser gynnar de större församlingarna. Vidare synes nuvarande bestämmelser icke tillräckligt garantera, att en verklig församlingsvilja kommer till uttryck genom kallelsen. En skärpning av bestämmelserna, så att även i större församlingar exempelvis 1/10 av de röstberättigade måste uttala sig för kallelse, synes i hög grad påkallad.

Med liknande motivering föreslår *styrelsen för Svenska prästförbundet*, att röstsiffran för den präst, som skall anses kallad, skall uppgå till

- a) i pastorat med högst 2 000 röstberättigade: minst 1/5 av de röstberättigades röster,
- b) i pastorat med 2 001—4 000 röstberättigade: minst 400 av de röstberättigades röster,
- c) i pastorat med mer än 4 000 röstberättigade: minst 1/10 av de röstberättigades röster.

Statskontoret uttalar, att kommittén, då den sökt förenkla proceduren vid prästvalen, bort undersöka möjligheterna att slopa den ordning med två menighetsomröstningar som kallande av fjärde provpredikant medför.

Förslaget, att nuvarande regel i 41 § 3 mom. PVL om förnyat ledigförklarande av kyrkoherdetjänst vid vissa valutfall skall borttagas, har lämnats utan erinran.

4. Departementschefen

Av vad jag tidigare anfört framgår, att gällande lagstiftning om tillsättning av församlingsprästtjänster innehåller en komplicerad avvägning mellan flera, ej alldeles lättförenliga intressen, som är knutna till prästtillsättningarna. Några huvudmoment i denna avvägning har mycket gammal hävd, nämligen domkapitlens uppgift att bland de sökande till en kyrkoherde- eller komministertjänst uppföra tre såsom mest förtjänta på förslag till tjänsten samt pastoratsmenighetens rätt att välja mellan dessa. I fråga om komministertjänster har detta menighetsval av ålder varit avgörande. Beträffande åter kyrkoherdetjänster har systemet under skilda tider i olika grad komplicerats genom regler om rätt för försam-

lingen att kalla fjärde provpredikant och om utnämningsrätt för Kungl. Maj:t. Vid tillkomsten av 1934 års lagstiftning lämnades reglerna för tillsättning av komministertjänst helt orubbade. Systemet för tillsättning av kyrkoherdetjänst utbyggdes däremot, som tidigare erinrats, med bestämmelserna om tredjegångstillsättning.

Den kritik, som riktats mot gällande prästvalslags system för fördelning av inflytandet å tjänstetillsättningar, har huvudsakligen följt två linjer. Dels har det sagts att 1934 års reform icke i skälighetsgrad tillgodosåg prästernas intresse av rätt till befordran efter förtjänst och skicklighet. Och dels har anförts att prästvalslagens kompetensfördelning är alltför invecklad: lagen inrymmer olika regler vilkas syfte och verkningar strider mot varandra. I sistnämnda hänseende har man särskilt pekat på att valen vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst och församlingarnas möjlighet att vid samma ledighetstillfällen kalla fjärde provpredikant försvårar för Kungl. Maj:t att vid utnämningsbesluten låta syftet med tredjegångsinstitutet komma till sin rätt.

Prästvalskommittén har ansett kritiken befogad på båda dessa punkter.

Enligt kommitténs förslag skall vidgade möjligheter att tillgodose prästerskapets befordringsintressen vinnas främst därigenom, att var tredje gång komministertjänst är ledig i ett pastorat skall den tillsättas av domkapitlet utan val.

Med få undantag har remissinstanserna biträtt kommitténs ståndpunkt att ett behov finns att öka utrymmet för tjänstetillsättningar genom kyrkostyrelsen.

För egen del vill jag särskilt framhålla några synpunkter. Förändringarna under de senaste årtiondena i församlingsprästorganisationen — sedd i stort — har bland annat inneburit en förskjutning mot relativt färre ordinarie och relativt fler extra ordinarie tjänster. Orsakerna härtill är flera, bland annat fördelarna av att i tätorterna någon del av prästerskapet är kyrkoadjunkter och önskemålet att minska den stelhet i indelning och organisation som följt av att de ordinarie församlingspräster ej kunnat förflyttas. Det finns anledning räkna med, att berörda utveckling åtminstone i någon mån kommer att fortgå. Redan nu är det så att icke varje förtjänt präst kan räkna med såsom säkert att inom rimlig tid bli vald till komminister eller kyrkoherde. Det får dock enligt min mening anses skäligt att församlingsinflytandet på prästtillsättningarna begränsas så mycket som kräves för att en förtjänt präst skall ha — om icke helt så dock tillnärmelsevis — samma utsikter att omsider vinna ordinarie anställning, som i stort sett tillkommer andra grupper av offentliga befattningshavare.

Jag delar uppfattningen hos kommittén och majoriteten av remissinstanserna att en utvidgning av myndighetsinflytandet bör få formen av tredjegångstillsättning av komministertjänster. Något annat förslag har icke

kommit fram, som synes vara på en gång lika effektivt och lika ägnat att smälta in i vårt traditionella system för tillsättning av prästtjänster. Väl är det riktigt, såsom styrelsen för Svenska stadsförbundet påpekar, att undantagsvis såväl kyrkoherdetjänsten som en eller flera komminister-tjänster i ett pastorat kan komma att vara samtidigt besatta med icke menighetsvalda präster. Den olägenhet som rent principiellt ligger här i uppväges dock av den föreslagna ordningens förtjänst att låta växlingarna mellan valtillsättningar och tredjegångstillsättningar försiggå — för kyrkoherdetjänsten liksom för den eller de i pastoratet inrättade komminister-tjänsterna — mekaniskt och utan att några skönsmässiga avgöranden behöver träffas om det lämpliga eller rättvisa i att en viss tjänst vid en föreliggande ledighet tillsättes genom myndighetsbeslut.

Tillräckliga skäl att ge en undantagsställning åt komministertjänst i Visby pastorat synes mig icke finnas.

Den påtalade oklarheten i gällande prästvalslags intresseavvägning har kommittén velat undanröja genom att låta menighetsvalen vid tredjegångstillsättningarna ersättas av en rätt för församlingskyrkoråden att yttra sig över ansökningarna. I tidigare diskussioner om tredjegångstillsättningarna av kyrkoherdetjänst har gång efter annan framförts förslag om borttagande av valen. Förslagen har dock alltid fallit. Då kommittén nu åter framfört denna tanke, har den vunnit om icke enstämigt bifall så dock stöd i nästan samtliga remissyttranden. Också enligt min mening talar mycket starka skäl för förslaget. Tillsättningsordningen får en nu saknad klarhet och konsekvens: å ena sidan undviks utnämningar i strid mot resultatet av ett menighetsval och å den andra bindes icke den beslutande myndighetens handlingsfrihet. Vidare kommer dessa tillsättningar att kunna ske väsentligt snabbare än nu.

I några yttranden har betänkligheter anförts mot att församlingskyrkorådets mening inhämtas vid tredjegångstillsättningarna. Därvid har några remissinstanser velat slopa anordningen endast för komministertjänster. För egen del är jag dock övertygad om att kyrkoråden ofta kommer att kunna tillföra utnämningsärendet värdefulla synpunkter. Att helt slopa församlingsinflytandet på dessa utnämningar skulle också vara att gå längre än som låter sig motivera med prästernas intresse av befordran efter förtjänst och skicklighet.

Ett domkapitel har ansett att särskilda svårigheter möter på grund av att kyrkoherden eller dennes ställföreträdare är självskriven ordförande i kyrkorådet. Jag vill utveckla hur jag ser på härmed sammanhörande problem.

Ordförande i kyrkorådet är enligt 46 § 1 mom. lagen om församlingsstyrelse kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar eller den präst inom församlingen, som kyrkoherden därtill förordnar. I annexförsamling med

särskilt anställd präst skall denne eller den hans tjänst förestår föra ordet i kyrkorådet, när kyrkoherden eller den hans ämbete förvaltar ej är tillstädes. I samma lagrum stadgas, att därest ordföranden i kyrkorådet är hindrad att inställa sig vid rådets sammanträde, äger rådet utse en annan ledamot att för tillfället föra ordet. Någon mot den sistnämnda svarande regel finnes ej för det fall att kyrkorådets ordförande är jävig, men samma ordning bör då uppenbarligen tillämpas. Vid kyrkoråds behandling av tredjegångstillsättning måste självfallet präst, som är sökande, såsom jävig avhålla sig från tillsättningsärendet. Vidare torde en i pastoratet anställd präst, som är förordnad till vice pastor, äga anföras grannlagensjämv om saken gäller vem som skall bli hans förman. Däremot ligger det intet säreget i att en kyrkoherde får såsom kyrkorådsordförande yttra sig över de sökande till en komministratur i pastoratet; i motsvarande ställning befinner sig ofta tjänstemän inom andra förvaltningsområden. Av vad jag här sagt följer att kyrkorådet i förevarande ärenden stundom får fungera under en lekmannaordförande. Detta synes mig dock icke utgöra tillräckligt skäl att ordna ett i församlingsstyrelselagen okänt tillfälligt ordförandeskap för kontraktsprosten.

Några remissinstanser har ansett, att kyrkoråden borde få yttra sig över ett av domkapitlet uppgjort förslag. Enligt min mening har kommittén emellertid visat, att detta skulle bli förenat med synnerliga olägenheter.

Får tredjegångstillsättningarna framdeles ske utan val, kommer anledning uppenbarligen att saknas att vid sådan ledighet möjliggöra, att kyrkoherdetjänst får sökas vid två skilda stadier av förfarandet. Prästvalskommittén har emellertid även föreslagit, att för en annan situation gällande regel om förnyat ledigförklarande skall försvinna, nämligen bestämmelsen i 41 § 3 mom. prästvalslagen, att då församling kallat fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänst men valutfallet ej visar en på visst sätt bestämd röstmajoritet och röstningsprocent, tjänsten får sökas utom förslag hos Kungl. Maj:t. Detta förslag, varemot ingen röst höjts vid remissbehandlingen, kan jag biträda. Det innebär — förutom en förkortning av tillsättningsproceduren — i viss mån ett ytterligare renodlande av intresseavvägningen i prästvalslagstiftningen: myndighetsinflytandet minskas i fråga om tillsättningar som föregås av menighetsval.

Frånsett sistberörda förslag har prästvalskommittén lämnat nuvarande regler om kallande av fjärde provpredikant i huvudsak orubbade. Såsom framgår av redogörelsen för gällande rätt kräves nu för att kallelse skall komma till stånd, att vid frågodagsförrättningen antalet nejroster ej uppgår till hälften av samtliga samt att förslaget om kallelse av viss präst erhåller minst 300 röster eller, om $1/5$ av pastoratets hela röstetal skulle vara mindre, så många röster som svarar mot denna andel. I sak skedde härutinnan ingen ändring vid tillkomsten av 1934 års lag; ett i 1932 års

sakkunnigbetänkande framfört förslag om höjning av siffran 300 till 500 vann ej bifall.

Spännvidden mellan de stora stadspastoraten och de små landsbygds-pastoraten gör det svårt att bestämma förutsättningarna för kallelse på ett sätt som är på en gång enkelt och för alla pastorat lämpligt. Vid övervägande av detta spörsmål har jag stannat för den meningen, att kraven bör skärpas för alla pastorat utom de minsta. Av flera skäl bör dock endast en varsam ändring ske. Det är knappast önskvärt att förutsättningarna för kallelse sättes så högt att i de stora stadspastoraten framgången av ett kallelseförslag regelmässigt skulle kräva en intensiv bearbetning av de röstberättigade — något som, såvitt jag förstår, skulle erfordras vid genomförande av det av styrelsen för Svenska prästförbundet framlagda förslaget. Mot ett kraftigare försvårande av kallelse talar också, såsom jag i ett senare sammanhang skall utveckla, att förekomsten av detta institut gör det möjligt att inskränka de fall då kyrkoherdetjänst skall i följd av brist på sökande förklaras ånyo ledig. På dessa grunder förordar jag, att förutsättningarna för kallelse ändras endast på det sättet att minimiantalet röster höjes från 300 till 400. Förslaget innebär för pastorat med högst 1 500 röstberättigade ingen förändring, för pastorat med 1 500—2 000 röstberättigade en successiv höjning av minimisiffran till 400 samt för större pastorat att sistnämnda rösttal alltid kräves.

D. Predikoproven

1. Gällande bestämmelser och tidigare reformförslag

Präst som blivit uppförd på förslag till ordinarie församlingsprästtjänst skall enligt 17 § PVL avlägga prov med predikan och altartjänst vid högmässogudstjänst i en eller, i undantagsfall, två kyrkor inom pastoratet. Är prästen i fält eller utomlands på tjänstens vägnar och kan han därför icke inställa sig till predikoprov, är han ändock behörig att komma under omröstning vid valet (18 § 1 mom.). Har han i annat fall än nyss sagts anhållit hos domkapitlet att bli befriad från prov, kan domkapitlet, om särskilda skäl föreligger, medgiva att han får komma under omröstning utan att avlägga prov (18 § 2 mom). Blir präst som uppförts på förslag av laga förfall hindrad att avlägga prov, skall han ofördröjligen anmäla detta hos domkapitlet. Är han fortfarande av laga förfall hindrad att anmäla sig till prov inom 45 dagar från den bestämda provdagen, kan han utan att avlägga prov komma under omröstning. Om präst däremot uteblir utan att anmäla förfall, som domkapitlet godkänner, kan domkapitlet skilja honom från förslaget (19 §).

Predikoproven har sedan länge varit ett omstritt moment i tillsättningsförfarandet. Gång efter annan har förslag framkommit om att avskaffa proven eller göra dem frivilliga.

PVL innebar vid sin tillkomst en viss inskränkning i den skyldighet att provpredika som stadgats i de tidigare prästvalslagarna. Den lösning som frågan erhöi i PVL överensstämmde emellertid icke med det av 1930 års prästvalssakkunniga framlagda förslaget i ämnet. Detta innebar nämligen, att proven skulle bli på det sättet fakultativa, att präst som fann det vara av behovet påkallat att genom prov göra sig känd av församlingen fortfarande skulle ha tillfälle därtill men att däremot någon skyldighet att avlägga prov icke skulle föreligga. Det kan anmärkas, att de sakkunnigas förslag på denna punkt fick ett gynnsamt mottagande vid ärendets remissbehandling.

I skrivelse till Kungl. Maj:t har 1951 års prästmöte i Stockholms stift hemställt, att Kungl. Maj:t måtte »vidtaga åtgärder med syfte att den prästerliga befordringsordningen ändras så, att de mot en evangelisk kristendomsuppfattning stridande predikoproven icke behöva förekomma». Därvid anfördes, bland annat, att ordningen med provpredikningar innebär, att kyrkan dels begär av prästen att han skall predika Guds ord till väckelse, frälsning och salighet, dels inleder honom i frestelse att i sin provpredikan tala så att hans tal 'slår an' på församlingen och därmed ökar hans utsikter att bli vald. Församlingens i och för sig legitima önskan att få se och höra en präst, som söker tjänst, borde kunna tillgodoses genom att de intresserade besöker en högmässa i prästens dittillsvarande församling eller genom att tillfälle beredes den sökande att hålla något föredrag i det pastorat, där han söker tjänst.

Vid 1951 års kyrkomöte avslogs en motion, syftande till att systemet med provpredikningar och prästval skulle ersättas med en tillsättningsordning, där församlingsinflytandet fick göra sig gällande genom en rätt för kyrkorådet att yttra sig över de sökande.

Enligt gällande prästvals- och prästlöneförfattningar äger präst, som avlägger prov på annan ort, icke rätt till ersättning för sina kostnader.

Framställningar om införande av *kostnadsersättning åt provpredikant* gjordes år 1918 av Uppsala domkapitel och år 1920 av kyrkomötet. Förstnämnda framställning fann Kungl. Maj:t, efter remissbehandling, ej föranleda någon vidare åtgärd. Den senare överlämnades efter remissbehandling till 1930 års prästvalssakkunniga. I sitt betänkande framhöi dessa såsom önskvärt, att en präst, när prov vore behövt för att göra honom känd för församlingen, begagnade sin rätt att provpredika och ej avhölles därifrån av ekonomiska skäl. De sakkunniga föreslog, att provpredikant skulle erhålla resekostnads- och traktamentsersättning enligt då gällande allmänna resereglemente. Kostnaderna skulle enligt förslaget gäldas ur kyrkofonden.

I 1934 års prästvalsproposition anförde departementschefen, att någon meningsskiljaktighet icke torde råda därom, att kostnadsersättning åtminstone i viss omfattning borde beredas provpredikant. Ytterligare utredning krävdes dock i fråga om grunderna för ersättningens beräkning, ävensom beträffande frågan, varifrån ersättningsbeloppen skulle gäldas, innan det låte sig göra att taga definitiv ståndpunkt till dessa spörsmål.

Varken riksdagen eller kyrkomötet gjorde vid prästvalsfrågans behandling år 1934 något uttalande i fråga om ersättning åt provpredikant.

I skrivelse till Kungl. Maj:t har 1953 års kyrkomöte anhållit, att möjlighet måtte beredas provpredikant att ur kyrkofonden erhålla rese- och traktamentsersättning, dock att fjärde provpredikant måtte erhålla ersättning av vederbörande pastorat.

2. Prästvalskommittén

Kommittén uttalar inledningsvis, att skyldigheten att avlägga predikoprov av ålder utgjort ett väsentligt inslag i ordningen för tillsättning av församlingsprästtjänster och att provens historiska samband med menighetsvalet ligger i öppen dag.

Angående den kritik av provpredikningarna, som framförts av 1951 års prästmöte i Stockholms stift, anför kommittén i huvudsak följande.

För predikoproven är visserligen karakteristiskt att de innebär att den sökande prästen utför en förrättning, som anordnats för helt andra syften än att utgöra ett led i en tjänstetillsättning. Frågan om predikoprovens bevarande bör emellertid avgöras även från andra synpunkter än dem som prästmötet anlagt. Uppslaget att i predikoprovet ställa ett föredrag skulle dessutom icke erbjuda några garantier mot det som prästmötet funnit vara ett principiellt missförhållande. Därest ifrågavarande präst gäve en uppbygglig karaktär åt sitt föredrag, som väl i regel komme att behandla ett religiöst ämne, torde föredraget komma en predikan mycket nära.

Sin egen syn på predikoproven utvecklar kommittén sålunda.

Enligt kommitténs mening låter det sig icke göra att med någon säkerhet fastställa, vilken betydelse predikoproven ha för prästvalens utfall i stort. Redan 1930 års sakkunniga uttalade, att församlingarna i allmänhet äro i stånd att oberoende av proven förskaffa sig kännedom om de å förslag uppförda prästerna. Detta måste i än högre grad gälla nu för tiden. Ur de röstberättigades synpunkt är förtjänsten med predikoprovet, att dessa kunna få ett eljest måhända icke tillgängligt personligt och omedelbart intryck av den sökande prästens förmåga i en betydelsefull ämbetsfunktion. Den sökande präst, som icke tidigare verkat inom pastoratet eller i dess närhet, kan få större utsikter att bliva rättvist bedömd vid en jämförelse med en på orten välkänd präst. Å andra sidan är provpredikningsinstitutet behäftat med obestridliga svagheter. I fråga om prästens förmåga inom många väsentliga delar av hans ämbetsuppgift, exempelvis den enskilda själavården, liksom väl i regel också om hans personliga läggning

giver prov med predikan och altartjänst ingen ledning. Tillfälligheter av varjehanda slag kunna påverka såväl besöksfrekvensen som predikantens aktuella disposition för sin uppgift.

Som ett sammanfattande omdöme om predikoproven uttalar kommittén, att de utgör ett värdefullt inslag i en tillsättningsordning, som bygger på församlingsmedlemmarnas valrätt, och att det ställer sig svårt att finna en ersättning, som är påtagligt överlägsen. Kommittén föreslår därför, att utrymme för provpredikningar alltjämt skall finnas i tillsättningsförfarandet. Som ett särskilt skäl härför framhåller kommittén, att med stiftsbandets avskaffande de fall kan bli något flera än för närvarande, då på förslag till en tjänst är uppförda en eller flera präster, beträffande vilka det för de röstberättigade kan vara relativt svårt att på annat sätt vinna närmare information.

Härefter upptager kommittén till behandling frågan om predikoproven skall vara frivilliga samt anmärker därvid inledningsvis, att skyldigheten att provpredika endast i ringa grad blev uppmjukad genom PVL, trots den opinion som under lagens förarbeten kommit till uttryck för frivilliga prov. Möjligheten att begära befrielse från prov synes — anför kommittén — ha utnyttjats i mycket ringa grad. Kommittén föreställer sig, att såväl de befordringssökande prästerna i gemen som domkapitlen varit inställda på att för sådan befrielse förutsattes att helt speciella omständigheter föreligger.

Kommittén påpekar den möjlighet att vinna befordran utan predikoprov som förslaget om tredjegangstillsättning utan val indirekt innebär men förklarar, att den icke ansett sig böra stanna härvid. Härefter anför kommittén.

Det är ofta omvittnat att predikoproven för icke så få präster innebära ett allvarligt psykiskt obehag. Dessa präster ha därigenom svårt att så att säga göra sig själva rättvisa vid proven. Kommittén anser därför att starka billighetsskäl tala för att sökande präst får möjlighet att avstå från att avlägga prov. För att denna frihet skall få sitt avsedda innehåll måste bestämmelserna så utformas, att ett avstående från att provpredika icke framstår som ett undandragande från fullgörandet av en skyldighet. Å andra sidan bör frivilligheten ha en rent individuell karaktär. Det skulle icke vara förenligt med denna reforms syfte eller med kommitténs principiella uppskattning av predikoprovsinstitutets värde att möjliggöra för en sökande till viss tjänst att låta sitt ställningstagande till proven bestämmas av huru medsökande ställa sig härtil.

Kommittén föreslår därför, att sökande till viss tjänst skall redan i sin ansökning meddela, om han önskar avlägga prov. Denna viljeförklaring skall vara bindande både i den riktningen, att en sökande icke får på grund av en efter ansökningstidens utgång uttalad önskan beredas tillfälle att avlägga prov, och på det sättet, att en präst icke efter sagda tidpunkt får frånträda sitt beslut att provpredika. För att understryka förslagets inne-

börd har — anför kommittén — nuvarande bestämmelse om rätt för domkapitlet att från förslaget skilja präst, vilken utan laga förfall uteblir från prov, utbytt mot en bestämmelse om att prästen i dylikt fall skall skiljas från förslaget.

Den frihet att avstå från avläggande av prov, vilken sålunda skall tillkomma sökande präst, bör enligt kommitténs mening även få åtnjutas av präst, som av församlingen kallas att uppföras på förslag till tjänst.

Beträffande frågan om kostnadsersättning åt provpredikant anför kommittén inledningsvis följande.

Redan vid tillkomsten av gällande prästvalslag fastslogs att det vore i princip skäligt, att präst erhöles ersättning, helt eller delvis, för kostnaderna i samband med avläggande av predikoprov. Prästvalskommittén är av samma mening. Ett predikoprov är en tjänsteförrättning, som företages efter myndighets förordnande. Provpredikanten förrättar en gudstjänst, som under alla omständigheter skall ombesörjas. Slutligen — och detta är den viktigaste synpunkten — är provpredikan ett lagbestämt moment i ordningen vid prästval, föreskrivet eller, vid frivilliga predikoprov, möjliggjort främst i valmenighetens intresse. Därest provpredikningarna, såsom kommittén föreslår, bliva frivilliga, framträder också intresset att undanröja risken för att präst av ekonomiska bevekelsegrunder finner sig böra avstå från att avlägga prov, en synpunkt som får ökad tyngd därest stiftsbandet avskaffas.

Kostnadsersättning bör enligt kommitténs mening i princip tillkomma varje provpredikant, oavsett om han redan har prästerlig tjänst eller ej. Präst, som redan är anställd i det pastorat, där han söker ledig tjänst, måste dock uteslutas från rätt till sådan ersättning; till täckande av kostnaderna för församlingsprästernas resor inom eget pastorat anvisas nämligen i särskild ordning bestämda reseanslag.

Provpredikant bör enligt kommittén erhålla resekostnadsersättning och traktamente i enlighet med bestämmelserna i gällande allmänna resereglemente. Härom anför kommittén bland annat följande.

Av vad kommittén tidigare anfört om grunden för att kostnadsersättning skall utgå följer att kommittén icke finner det riktigt att inskränka rätten till ersättning av det skälet att predikoproven kunde anses ha ett element av uppvaktning för en valmenighet. — — Det synes icke erforderligt att inskränka prästs rätt till ersättning till något visst högsta antal provresor per år. Enligt kommitténs förslag till prästvalslag skall präst nämligen lika litet som för närvarande kunna samtidigt stå på förslag till flera tjänster, och därmed torde risken att någon präst företager täta provresor bliva utesluten. Reseersättning synes lämpligen böra med bortseende från provpredikantens innehavda tjänsteställning utgå efter rese- och traktamentsklassen B.

Kommittén föreslår vidare, att präst vid tjänstledighet för avläggande av prov skall vidkännas s. k. C-avdrag å lönen, d. v. s. avstå hela lönen, och härför erhålla ersättning. Då predikoprov undantagsvis avlägges av

annan än präst, som är underkastad prästlönereglementet, bör enligt kommitténs mening frågan om ersättning för mistade avlöningsförmåner bedömas efter regler motsvarande dem som enligt 5 § kommittékungörelsen gäller i fråga om löneersättning åt kommittéledamot.

Beträffande utom riket boende präst föreslår kommittén, att ersättningsfrågan får provas och avgöras av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall och att prästen till sin förklaring om villighet att avlägga prov skall få knyta det villkoret att reseersättning medges honom.

Kostnaden för ersättning åt provpredikant bör enligt kommitténs mening bestridas ur kyrkofonden, eftersom pastoraten skulle kunna drabbas mycket ojämnt, om de finge stå för dessa utgifter. Det av 1953 års kyrkomöte väckta förslaget att kostnadsersättning till fjärde provpredikant skulle åvila pastoratet, anser sig kommittén av flera skäl icke böra upptaga. Kommittén anför härom.

Då de röstberättigade kalla en fjärde provpredikant, utnyttja de en rättighet som lagstiftningen tillerkänner dem. Det har visserligen av ålder funnits nödvändigt att till sådan kallelse knyta den verkan, att valet förlorar sin avgörande betydelse och Kungl. Maj:t får utnämningsrätt. Men att härjämte förknippa kallelsereglerna med en bestämmelse, som i viss mån framstår som en mot pastoratet riktad ekonomisk sanktion, synes kommittén obefogat. Anmärkas må också att kommittén funnit förekomsten av kallelserätten möjliggöra, att kyrkoherdetjänst vid ofullständigt förslag ej behöver ånyo ledigförklaras: i dessa fall överlåtes förslagets eventuella komplettering åt valmenigheten. För att i någon mån bli principiellt försvarlig skulle därför den av kyrkomötet föreslagna undantagsbestämmelsen behöva i sin tur förses med undantag. Såsom prästvalskommittén flerstädes understryker har det för kommittén varit ett riktmärke att åstadkomma så enkla regler som möjligt.

De av kommittén föreslagna reglerna om kostnadsersättning åt provpredikant har intagits i 23 § av kommitténs förslag till prästvalsstadga.

3. Remissyttranden

Frågan om skyldigheten att avlägga predikoprov har vid remissbehandlingen väckt livligt intresse. Det stora flertalet remissinstanser anser, att provpredikningarna bör bibehållas, och endast ett fåtal förordar provens avskaffande. Av dem som är positivt inställda till predikoproven ansluter sig de flesta till kommitténs linje med frivilliga prov. Bland anhängarna av frivilliglinjen förekommer emellertid i viss utsträckning delade meningar om bestämmelsernas utformning.

De som förordar att predikoproven skall helt avskaffas är *majoriteterna inom domkapitlen i Strängnäs, Västerås och Härnösand samt länsstyrelserna i Örebro och Norrbottens län. Även en ledamot i Karlstads domkapitel* sluter upp på denna linje. Till stöd för provens avskaffande

åberopas olika skäl. Som förut nämnts är domkapitlet i Strängnäs av den meningen att hela valsystemet bör slopas. Domkapitlet i Västerås anser, att predikoprovet icke är värdigt den gudstjänstutövning, inom vars ram det äger rum. Länsstyrelsen i Örebro län framhåller, att en ytterligare förenkling och förkortning av valproceduren kan vinnas, om man radikalt slopar systemet med provpredikningar. Vidare anför denna länsstyrelse bland annat, att man inom en församling alltid har möjligheter att på andra vägar få tillförlitligare uppgifter om de sökande och att dessa möjligheter också i allmänhet utnyttjas. — Länsstyrelsen i Norrbottens län menar, att predikoprovet ger föga om ens någon ledning för församlingen vid bedömandet av prästens kvalifikationer som enskild själavårdare eller för andra uppgifter av betydelse för församlingslivet. — Det kan anmärkas, att Västerås domkapitel och länsstyrelsen i Norrbottens län båda anser, att provpredikningarna bör vara obligatoriska för den händelse de skall bibehållas.

För att predikoproven skall förbli obligatoriska i samma utsträckning som hittills uttalar sig *domkapitlen i Uppsala, Lund och Göteborg* samt *majoriteten inom domkapitlet i Karlstad*. Domkapitlet i Göteborg gör därvid bland annat gällande, att det enligt evangelisk uppfattning hör till församlingens oförytterliga rättigheter att bedöma det sätt, varpå Guds ord förkunnas vid dess gudstjänster, samt att den föreslagna rätten att avstå från predikoprovet icke förefaller ha några utsikter att vinna tillämpning i praktiken.

Domkapitlet i Uppsala anför om den av kommittén föreslagna bestämmelsen följande.

En sådan bestämmelse kommer att ställa den sökande i en svår situation, då han icke vet, hur de övriga komma att göra. En försynt prästman kanske drar sig för att anmäla sig själv till prov och torde därmed vara ur räkningen vid valet. Åtgärden skapar också oreda vid tillsättningsproceduren. Antingen skola alla predikoprov borttagas eller skola de bibehållas som det normala. Domkapitlet, som förmenar att tiden ännu icke är inne för provens borttagande, föreslår, att den gamla bestämmelsen bibehålles, så mycket mer som den bereder möjlighet för de å förslaget uppsatta att begära befrielse från provs avläggande.

Uppfattningen att provpredikningarna bör bibehållas men i princip vara frivilliga delas eller lämnas utan erinran bland annat av *kammarkollegiet, statskontoret, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs och Värmlands län, domkapitlet och stiftsnämnden i Linköping, domkapitlen i Skara, Växjö, Luleå och Visby, enskilda ledamöter i Västerås och Härnösands domkapitel samt styrelserna för Svenska pastoratens riksförbund och Svenska prästförbundet*.

Det kan vidare framhållas, att till samma grupp hör över två tredjedelar av de *präster* och nära två tredjedelar av de *kyrkoråd*, som hörts av domkapitlen.

Domkapitlet i Växjö anser, att det personliga intryck, som provet ger

valförsamlingen, väl till sin natur är ensidigt men likväl i många fall omistligt. Att provet göres helt frivilligt bör enligt domkapitlets mening vinna allmän förståelse. Hur mycket enskilda präster skall våga begagna rätten att fransäga sig prov finner domkapitlet emellertid ovisst. Möjligen kunde dylika beslut lättare och i solidarisk samverkan fattas efter det att förslaget är satt.

Kammarkollegiet finner det sannolikt, att möjligheten att avstå från predikoprov icke kommer att utnyttjas i någon större utsträckning. På liknande sätt uttalar sig också *överståthållarämbetet*.

Domkapitlet i Skara finner däremot skäl förmoda, att det för en sökande ofta kan kännas svårt att begära få avlägga prov, om han har anledning förutsätta, att medsökande icke gör det, samt fortsätter.

Då det ligger i valmenighetens intresse, att de faktorer, som verka ogynnsamt på frekvensen av predikoprov, icke bliva starkare än nödvändigt, vill domkapitlet ifrågasätta, huruvida icke 20 § i lagförslaget bör förlänas sådan lydelse, att ansökan om befrielse från skyldighet att avlägga predikoprov skall beviljas utan villkor, men att sökande, som i samband med ansökan icke uttalat sig beträffande predikoprov, skall avlägga sådant prov.

Enligt *stiftsnämnden i Linköping* bör proven i princip bibehållas, dock med rätt för den, som i samband med ansökningen så begär, att bli befriad från provs avläggande. Stiftsnämnden anför.

Genom denna positiva åtgärd får prästen möjlighet att avstå från att avlägga prov, vilket, om man bortser från de fall, då religiös uppfattning eller allvarligt psykiskt obehag därtill föranleder, kan beräknas ske endast när den sökande prästen från tidigare tjänstgöring eller eljest är känd i den församling, där proven skola avläggas.

Länsstyrelsen i Kronobergs län lämnar visserligen den föreslagna upp-
mjukningen av provpredikningsinstitutet utan erinran men ifrågasätter samtidigt, om icke församling borde äga rätt att begära provs avläggande av en eller flera bland de sökande eller av dem alla.

I samma riktning uttalar sig *styrelsen för Svenska prästförbundet*.

Förbundet kan icke tillstyrka, att den sökande redan från början skall angiva, huruvida han önskar avlägga prov eller icke. Församling bör äga rätt att begära provs avläggande, varvid förutsättes, att samtliga på förslag uppförda skall kallas till prov. Den enskilde prästen synes därvid böra äga rätt att antaga eller avböja kallelse till avläggande av predikoprov.

En liknande inställning har också *domkapitlet i Luleå*.

Frågan om kostnadsersättning åt provpredikant har närmare berörts endast av ett mindre antal remissinstanser och dessa har därvid som regel anslutit sig till kommitténs förslag.

Bland dem som helt godtagit förslaget är *kammarkollegiet*, *riksräkenskapsverket*, *domkapitlen i Uppsala, Strängnäs, Växjö och Lund* samt *stiftsnämnden i Västerås*. Kammarkollegiet förklarar i sitt yttrande, att de årliga

kostnaderna för ändamålet enligt en mycket ungefärlig överslagsberäkning kan uppskattas till cirka 50 000 kronor.

Statens lönenämnd gör ingen annan erinran mot förslaget än att nämnden ifrågasätter, om icke kostnaden för ersättning åt provpredikant av administrativa skäl bör bestridas av pastoratet.

Statskontoret hävdar, att ersättningen åt provpredikant bör begränsas till resekostnaderna. Om ersättning anses böra utgå, bör det enligt ämbetsverkets mening övervägas att låta prästen själv svara för kostnaderna intill ett visst belopp, förslagsvis 25 kronor. Gottgörelsen bör utgå från kyrkofonden.

Domkapitlet och stiftsnämnden i Linköping samt *stiftsnämnden i Göteborg* föreslår, att provpredikant — i stället för att få vidkännas C-avdrag och härför erhålla ersättning — skall erhålla tjänstebefrielse med bibehållen lön.

4. Departementschefen

Prov med predikan och altartjänst såsom ett led i tillsättningen av ordinarie församlingsprästtjänster har långvarig hävd inom den svenska kyrkan. Ofta torde också dessa prov ha ansetts som en självklar eller nödvändig förutsättning för menighetsvalet. Tid efter annan har dock framkommit förslag om att slopa eller begränsa proven. Diskussionen har rört sig kring alternativen obligatoriska prov, inga prov och fakultativa prov. Sistnämnda alternativ har stundom utformats såsom en rätt för sökande präst att avgöra, huruvida han skulle avlägga prov, stundom som en rätt för församling eller pastorat att påkalla prov. I sistnämnda fall torde som regel ha ansetts att prästen skulle äga avböja församlingens begäran.

Enligt det av prästvalskommittén nu framlagda förslaget skall predikoproven framdeles bliva på det sättet frivilliga, att präst skall äga att i sin ansökning till tjänsten förklara sig vilja avlägga prov. Har han så gjort, måste han fullgöra prov. Den präst åter, vars ansökning icke innehåller sådan förklaring, skall enligt förslaget ej få tillfälle till prov.

I remissyttrandena över detta förslag återfinnes samtliga de meningsriktningar jag nyss nämnt. Minsta anslutningen har den meningen att proven bör helt slopas. Samtidigt är spridningen i motiveringen för denna ståndpunkt påfallande. Ett domkapitel förmenar, att predikoprovet icke är värdigt den gudstjänstutövning, inom vars ram det äger rum. Härtill vill jag anmärka, att detta betraktelsesätt synes mig i rätt hög grad tidsbetonat och knappast göra rättvisa åt något som dock är en flerhundra-årig tradition inom kyrkan. Icke heller kan jag anse att en eljest i och för sig önskvärd strävan att göra tillsättningsproceduren enklare och snabbare är tillräckligt försvar för en så ingripande åtgärd som provens avskaffande. Slutligen har man pekat på andra möjligheter för de röstberättigade att

skaffa sig en likvärdig eller bättre information om de sökande prästerna. Denna synpunkt vill jag något närmare beröra.

Självfallet är det, såsom prästvalskommittén framhållit, ogörligt att fastställa predikoprovens generella betydelse för utfallet av prästvalen. Provens uppgift är att ge de röstberättigade ett direkt och personligt intryck av den sökande prästen. Betydelsen härav minskas i den mån prästen genom tidigare verksamhet i trakten, framträdanden i radio eller skriftställarskap redan gjort sig känd bland valmenigheten. I många fall måste dock prov i form av förrättande av högmässogudstjänst ge de röstberättigade ett mer konkret intryck av den sökande än de på andra vägar kunnat förskaffa sig.

Av vad jag nu anfört följer, att jag biträder kommitténs förslag att utrymme för prov alltjämt skall finnas i tillsättningsförfarandet.

I frågan om predikoproven bör vara obligatoriska eller ej är såsom jag redan antytt åsikterna delade bland remissinstanserna, dock med klar övervikt för den meningen att präst skall äga avstå från att avlägga prov. Vid bedömandet av detta spörsmål synes mig böra fastslås, att provpredikningsinstitutet icke kan sägas förutsätta, att vid varje tillfälle samtliga på förslag uppförda sökande avlägger prov. Något så att säga tekniskt hinder möter ej mot den ordningen att vid en konkurrens prov avlägges endast av viss eller vissa sökande. I sakfrågan vill jag lägga avgörande vikt vid följande förhållande. Under offentlighet avlagda prov såsom ett led i tjänstetillsättningsförfarande förekommer även utanför den kyrkliga organisationen. Proven vid prästval torde emellertid vara utan motstycke såväl i det hänseendet, att de bedömes av en stor, för den prövande ofta okänd samling människor, som därutinnan att proven avser ett flertal färdigheter hos den prövande. Det synes mig uppenbart, att proven för enstaka präster kan kännas mycket påfrestande. Med hänsyn härtill förordar jag att något tvång att fullgöra predikoprov hädanefter ej skall finnas.

Beträffande utformningen av en regel om frivilliga predikoprov är jag ense med kommittén om att frivilligheten skall vara strängt individuell. Anledning finnes icke att öppna möjlighet för sökande, som uppförts på ett förslag, att inrätta sig efter eller söka bestämma medsökandes ståndpunkt. Med en effektiv frivillighet skulle icke heller, synes det mig, vara förenligt att låta församlingen påkalla prov. Det skulle för övrigt möta stora svårigheter att finna en lämplig form för församlingens meningsyttring i denna sak. Den opinion i fråga om provpredikningarna som hittills framkommit från prästerskapet gör mig böjd att antaga att, om varje sökande präst får självständigt bestämma härom för sin del, kommer provpredikningarna alltjämt att utgöra ett vanligt moment i tillsättningsproceduren.

Bestämmelserna bör därför utformas på ett sätt som markerar provpredikningarna som ett normalt led i förfarandet. Detta synes mig kunna vinnas genom en föreskrift om att prov skall avläggas av envar på förslaget uppförd sökande, som ej i sin ansökning förklarat sig avstå härifrån.

Provpredikant har hittills icke varit berättigad till ersättning för de kostnader, som han kan ha haft i samband med avläggande av prov. Som regel torde det ha varit möjligt att undvika att präst behövt taga tjänstledighet med löneavdrag. Men för resekostnaderna har han själv fått svara, såframt icke det pastorat, vari provet avlagts, frivilligt påtagit sig dessa. Vid 1951 års prästlönereform sköts spörsmålet om ersättning till provpredikant åt sidan i avvaktan på ändringar i prästvalslagstiftningen.

Prästvalskommittén har nu föreslagit att provpredikant skall få resekostnads- och traktamentsersättning ur kyrkofonden enligt rese- och traktamentsklassen B. Behöver han åtnjuta tjänstledighet för att fullgöra prov, skall han vidkännas s. k. C-avdrag å lönen, d. v. s. avstå hela lönen, och härför få ersättning ur kyrkofonden. Avlägges prov av någon, som ej är underkastad prästlönereglementet, skall frågan om löneersättning prövas efter kommittékungörelsens grunder. För provpredikant som är bosatt utom riket skall Kungl. Maj:t efter särskild framställning avgöra i vad mån någon ersättning skall utgå.

Vid remissbehandlingen har dessa förslag vunnit nästan allmän anslutning.

För egen del vill jag erinra om att det redan vid tillkomsten av gällande prästvalslag synes ha rätt principiell enighet om det skäligen i att provpredikanter får ersättning för sina kostnader. Jag finner det angeläget, att frågan härom nu omsider ges en tillfredsställande lösning. Kommitténs förslag i ämnet är enligt min mening i allt väsentligt godtagbara. Till skillnad från kommittén anser jag emellertid, att frågan om löneersättning till präst, som ej är underkastad prästlönereglementet, bör fritt prövas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser rörande ordningen för prövning och utbetalning av ersättning.

E. Tillsättning av tjänst genom förflyttning

1. Allmänna utgångspunkter

Före tillkomsten av 1951 års prästlönereform var inga ordinarie präster skyldiga att låta sig förflytta till annan tjänst. Genom att övergå å prästlönereglementet har emellertid samtliga ordinarie församlingspräster utom ett tiotal, som valt att kvarstå under det äldre avlöningssystemet, underkastat sig sådan skyldighet. Reglerna om förflyttningsskyldighet återfinns i 12 § prästlönereglementet som lyder.

Innehavare av ordinarie tjänst är pliktig att efter Kungl. Maj:ts bestämmande låta sig förflytta till annan stationeringsort eller till annan ordinarie, i detta reglemente avsedd tjänst, om organisatoriska skäl sådant påkalla eller eljest synnerliga skäl därtill äro.

Närmare bestämmelser angående förfarandet vid förflyttning meddelas av Kungl. Maj:t.

Bestämmelserna i denna paragraf äga icke tillämpning å biskop.

Gällande lagstiftning om tillsättning av prästerliga tjänster gör det icke möjligt att tillsätta ordinarie prästerlig tjänst genom förflyttning. Såsom tidigare nämnts var detta förhållande eller — med andra ord — nödvändigheten att skapa en prästvalsrättslig motsvarighet till lönereglementets förflyttningsregler en av orsakerna till prästvalskommitténs tillsättande.

I sitt år 1954 avgivna delbetänkande liksom i slutbetänkandet har kommittén utgått från att den vid en allmän nyindelning av riket i pastorat nödvändiga omplaceringen av församlingspräster genomföres med stöd av en tillfällig lag samt att i en ny prästvalslag därför endast behöver lämnas utrymme för de förflyttningstillsättningar som blir erforderliga sedan denna omplacering skett. Förslag till *tidsbegränsad lagstiftning* har kommittén framlagt med sitt i delbetänkandet intagna förslag till lag med särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster i samband med nyindelning av riket i pastorat. Kommitténs förslag till *varaktiga regler om tjänstetillsättning* genom förflyttning återfinnes däremot i 1—3 samt 37—40 §§ i slutbetänkandets förslag till prästvalslag. Endast om sistnämnda förslag är nu fråga.

Anmärkas må att kommittén förutsatt, att statsmakterna vid antagande av grunder för ny pastoratsindelning tar ställning till frågan om när en ändring i pastoratsindelningen bör anses medföra att en ny församlingsprästtjänst blir inrättad eller när indelningsändringen endast bör anses medföra att tjänstgöringsområdet för en dittillsvarande tjänst förskjutes. Detta spörsmål har kommittén behandlat i delbetänkandet å s. 29—37.

2. Prästvalskommittén

Kommittén framhåller inledningsvis, att de förutsättningar, varunder ordinarie församlingspräst är skyldig att låta sig förflytta, fixerades vid tillkomsten av prästlönereglementet — dels genom lydelsen av 12 § reglementet och dels genom uttalanden av statsmakterna. På grund härav har kommittén ansett sig sakna anledning att ingå på någon allmän diskussion av förflyttningsinstitutets räckvidd.

Enligt kommitténs förslag till prästvalslag skall alla domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster kunna tillsättas genom förflyttning. Härmed vinnes överensstämmelse med reglerna om förflyttningskyldighet. Förslaget motiveras av kommittén emellertid jämväl med en hänvisning

till principen att präst som måste förflyttas — detta gäller enligt kommittén i vart fall om förflyttning av organisatoriska skäl — bör som regel erhålla en ny tjänst som i fråga om löneförmåner och tjänsteställning är så likvärdig som möjligt med den, varifrån han förflyttas.

Vid behandlingen av frågan rörande vilka ledighetstillfällen som skall få utnyttjas för förflyttning av präst erinrar kommittén om ett uttalande av sammansatta stats- och första lagutskottet vid 1951 års riksdagsbehandling av prästlönereformen. I åsyftade uttalande anförde utskottet, att det låge i sakens natur att utskottet icke då kunde taga ställning till utformningen av de tillämnade ändringarna i prästvalsagstiftningen men att utskottet ville framhålla som angeläget, att församlingarnas berättigade intressen icke trädades för nära samt att möjligheterna till användning av tredjegångstillsättningarna för förflyttning icke utnyttjades på sådant sätt, att syftemålet med nämnda institut avsevärt förändrades.

För egen del föreslår kommittén, att tredjegångstillsättningarna skall utnyttjas vid behov att förflytta präst. Härom anför kommittén.

Kommittén anser sig kunna räkna med att sedan en nyindelning av riket i pastorat genomförts det årliga behovet under överskådlig tid att av organisatoriska skäl förflytta präster kommer att bli rätt litet. Med hänsyn härtill och då enligt kommitténs förslag en tredjegångstillsättning även av komministertjänster skall införas, anser kommittén att tredjegångsinstitutet efter indelningsreformens genomförande kommer att lämna erforderligt utrymme för förflyttningstillsättningar utan att tillgodoseendet av huvudsyftet med tredjegångsinstitutet på något sätt riskeras. En anordning av denna innebörd torde också vara den enklaste tänkbara formen för inpassandet av förflyttningsinstitutet i ordningen för tillsättning av församlingsprästtjänster. I fråga om domprosttjänster, vilka alltjämt skola vid varje ledighet tillsättas av Kungl. Maj:t, synes icke påkallat att giva någon föreskrift av innebörd att tillsättning genom förflyttning endast skulle kunna ske vid vissa ledighetstillfällen.

Befogenheten att tillsätta komministertjänst genom förflyttning måste enligt kommittén tillkomma Kungl. Maj:t, oaktat sådan tjänst eljest skall vid tredjegångsledighet tillsättas av domkapitlet. Någon annan ordning vore, anför kommittén, näppeligen förenlig med 12 § prästlönereglementet.

Då en ledig prästerlig tjänst behöver tagas i anspråk för förflyttning av präst, bör tillsättningsbeslutet icke föregås av sedvanliga men i det föreliggande fallet onyttiga åtgärder för tjänstens tillsättande. Tjänsten skall därför icke förklaras till ansökning ledig.

Enligt kommitténs förslag till prästvalsag skall tjänst ej få tillsättas genom förflyttning utan att tillfälle beretts kyrkorådet i envar församling i pastoratet att avge yttrande rörande präst, om vars förflyttning till tjänsten är fråga. En motsvarande regel finnes i delbetänkandets lagförslag. Kommittén anför.

Vid remissbehandlingen har detta förslag vunnit anslutning i flertalet yttranden. Centralstyrelsen för svenska prästförbundet har dock i sitt yttrande ställt sig tveksam mot att ett visst inflytande å förflyttningsfrågor inrymmes åt ett församlingsorgan. Prästvalskommittén saknar icke förståelse för att tvångsförflyttning kan för en församlingspräst te sig så ingripande och påfrestande, att man bör undvika risken att omplaceringen kompliceras genom inhämtande av yttranden från församlingskyrkoråden. Häremot måste dock vägas de ökade möjligheter till en lycklig lösning av omplaceringsfrågan, som kunna stå att vinna genom en medverkan av kyrkoråden.

Kommittén föreslår, att domkapitlet alltid skall avge yttrande till Kungl. Maj:t i förflyttningsärende, och understryker, att det bör i hög grad ankomma på domkapitlet och biskopen att medverka vid lösandet av en förflyttningsfråga.

Enligt förslaget skall komminister ej få förflyttas till kyrkoherde- eller domprosttjänst och kyrkoherde ej till domprosttjänst. Kommittén anför rörande förhållandet mellan förflyttning och befordran bland annat följande.

Skyldigheten för präst enligt 12 § prästlönereglementet att låta sig förflytta till annan ordinarie församlingsprästtjänst begränsas icke av någon viss relation mellan den tidigare och den för honom ifrågasatta tjänsten. Präst är tydligen skyldig att låta sig förflytta till högre tjänst. Ur prästvalsrättslig synpunkt framstår det emellertid ingalunda såsom självklart att Kungl. Maj:t bör vara befogad att tillsätta en tjänst genom förflyttning på sådant sätt att den förflyttade erhåller en väsentlig befordran. Å andra sidan är det angeläget att förflyttningsfrågornas lösning icke försvåras genom alltför stränga regler i sist antydd riktning.

3. Remissyttranden

De föreslagna bestämmelserna om tillsättning av tjänst genom förflyttning har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Att tillsättning genom förflyttning endast skall kunna ske vid tredjegångsledighet samt att församlingskyrkoråden skall beredas tillfälle att avge yttrande, finner *styrelsen för Svenska prästförbundet* vara ägnat att minska den oro både i församlingarna och bland prästerna, som bestämmelserna om förflyttningskyldighet givit anledning till. Förbundet förutsätter dock — anför styrelsen vidare — att tredjegångstillsättningarnas ibruktagande för förflyttning av organisatoriska skäl icke skall äventyra syftet vid tredjegångsinstitutets tillkomst att bereda befordran åt präst, som därav gjort sig förtjänt.

Förslaget att församlingskyrkoråden skall beredas tillfälle att yttra sig vid tillsättning genom förflyttning tillstyrkes också av *Strängnäs domkapitel* men avstyrkes av *kammarkollegiet* och *statskontoret*. Kammarkollegiet, som säger sig i övrigt intet ha att erinra mot kommitténs förslag

rörande tillsättning av tjänst genom förflyttning, erinrar om att kollegiet i utlåtande över kommitténs delbetänkande anslöt sig till ett uttalande av styrelsen för Svenska prästförbundet, i vilket ifrågasattes lämpligheten av att i förflyttningsfrågor höra kyrkoråden. I anslutning härtill anför kollegiet.

I det nu framlagda förslaget, som avser förflyttning även av andra skäl än organisatoriska, framträder det olämpliga i att låta höra kyrkoråden än starkare. Kollegiet har svårt att föreställa sig att något kyrkoråd skulle uttala sig för förflyttning till pastoratet av en präst, som befunnits olämplig i ett annat pastorat. Skulle man å andra sidan icke känna sig bunden av ett avstyrkande yttrande, synes det bättre att i dessa undantagsfall icke höra något församlingsorgan alls. Ett sådant hörande skulle leda till att vederbörande präst på förhand utsattes för kritik och skulle försvåra hans insmältande i den nya miljön.

Styrelsen för Svenska pastoratens riksförbund anför.

Styrelsen vill icke motsätta sig skyldighet för församling att motta präst genom förflyttning, om denna motiveras av organisatoriska skäl och skyldigheten inskränks till de tillfällen, då tredjegångstillsättning skall äga rum. Däremot ställer styrelsen sig bestämt avvisande mot skyldigheten att ta emot präst, som förflyttas av andra skäl. Styrelsen kan godta tredjegångstillsättning av en präst, som är särskilt meriterad och i detta avseende sina medsökande överlägsen, men anser icke, att tredjegångstillsättningen bör få utnyttjas till att påtvinga församling en präst som kommit till korta i den tjänst, han redan har.

Även *domkapitlet och stiftsnämnden i Linköping* är kritiska mot de föreslagna reglerna eller vissa av dem.

Domkapitlet anför sålunda, att bestämmelserna om förflyttning är synnerligen betänkliga och lätt kan missbrukas av tillfälliga majoriteter och ge anledning till att helt andra intressen än rent kyrkliga göres gällande. Framför allt saknar enligt domkapitlets mening förslaget om domprost-tjänsters tillsättning genom förflyttning bärande grund.

Stiftsnämnden anför.

Att förflyttningar kunna påkallas av organisatoriska skäl är påtagligt liksom att eljest synnerliga skäl för en förflyttning kunna föreligga. Stiftsnämnden förutsätter att den förestående pastorsregleringen sker i ett sammanhang och att för denna reglering interimistiska lagar tillskapas. Det synes därför stiftsnämnden olyckligt, att kommittén icke funnit annan utväg till reglering av de sällsynta fall av förflyttningar, som därefter kunna förekomma, än de i sak föga upplysande bestämmelser härom, som givas i prästvalslagen och vilka icke skola kunna närmare regleras i administrativ väg. Kommittén räknar för egen del med att dessa fall skola bli mycket sällan förekommande. Någon som helst garanti härför gives emellertid icke. Detta förflyttningsinstitut skapar enligt stiftsnämndens uppfattning redan genom sin tillvaro stora risker för missbruk. Det synes framför allt angeläget att förflyttning icke kommer ifråga där § 8 sista stycket i kommitténs förslag till disponibilitetskungörelse rätteligen borde användas.

Statens lönenämnd yttrar sig angående kommitténs antagande, att präst är skyldig att låta sig förflytta till högre tjänst. Även nämnden finner, att formuleringen av 12 § prästlönereglementet ger stöd för en sådan tolkning. Nämnden uttalar emellertid härjämte, att 1936 års lönekommitté i sitt betänkande med förslag till civila avlöningsreglementet — från vilket nuvarande stadganden i 13 § Saar och 12 § prästlönereglementet har sitt ursprung — synes ha avsett, att förflyttningsskyldigheten endast skulle gälla förflyttning till tjänst i samma eller lägre lönegrad (SOU 1937: 48, s. 109).

Riksräkenskapsverket gör motsvarande uttalande rörande förarbetena till stadgandet i Saar och finner det med hänsyn till överensstämmelsen mellan detta stadgande och 12 § prästlönereglementet tveksamt, om sistnämnda bestämmelse kan anses innebära skyldighet för präst att låta sig förflytta till högre tjänst.

4. Departementschefen

Redan då statsmakterna år 1949 fattade principbeslut om en lönereform för prästerna, stod det klart att det skulle bli nödvändigt att genom ändringar i prästvalslagstiftningen öppna möjligheter att tillsätta prästtjänst genom förflyttning. Detta var en av de omständigheter som föranledde tillsättande av prästvalskommittén.

I samband med lönereformen diskuterades ingående i vilka fall förflyttning av präst till annan tjänst skall kunna ske. Resultatet av dessa överväganden finns i 12 § prästlönereglementet, enligt vilket författningsrum präst är skyldig att låta sig förflytta icke blott när organisatoriska skäl påkallar detta utan även eljest, när synnerliga skäl är därtill. Den sistnämnda förflyttningsskyldigheten infördes med tanke bland annat på uppkomna motsättningar mellan präst och församlingsbor. Åt möjligheten att lösa en sådan situation genom förflyttning av prästen till tjänst i annat pastorat ägnades åtskillig uppmärksamhet.

Prästvalskommittén har icke upptagit någon ny diskussion om förflyttningsinstitutets tillämplighet i fråga om församlingsprästtjänster utan inskränkt sig till att anvisa, vid vilka ledighetstillfällen en ordinarie församlingsprästtjänst skall kunna tillsättas genom förflyttning och vilken procedur som då skall iakttagas. Också enligt min mening saknas anledning att nu återupptaga några redan vid lönereformen avgjorda spörsmål. Jag kan sålunda icke biträda de remissinstanser som nu föreslår att de formella möjligheterna att tillsätta tjänst genom förflyttning skall göras snävare än vad som förutsattes vid lönereformen.

I detta sammanhang vill jag erinra om att sammansatta stats- och första lagutskottet år 1951 vid sin behandling av prästlönefrågan uttalade, att det vore angeläget att en särskild prästerlig avgångsstat komme till stånd efter förebild av de motsvarande stater, som finns inrättade inom utrikes-

förvaltningen, försvarsväsendet och det statliga polisväsendet. Enligt utskottet, som ansåg att det vid fall av personlig olämplighet å prästens sida i regel icke torde vara något att vinna genom en förflyttning, borde utvägen här i stället vara att överföra prästen på avgångsstat. Behovet av en prästerlig avgångsstat har prästvalskommittén ansett böra täckas genom inrättande av prästerliga disponibilitetsbefattningar. På grund av det nära sambandet mellan kommitténs förslag härom och dess förslag till olika övergångsanordningar vid en allmän pastoratsindelningsreform avser jag att anmäla förslaget om disponibilitetsbefattningar i anslutning till frågan om en indelningsreform. Därför vill jag nu inskränka mig till att uttala att det, oavsett om en avgångsstat eller liknande anordning kommer till stånd eller ej, måste anses nödvändigt att i prästvalslagen införa regler, som motsvarar lönereglementets förflyttningsbestämmelser.

Såsom kommittén föreslagit bör bestämmelserna om tjänstetillsättning genom förflyttning vara tillämpliga å alla domprost-, kyrkoherde- och komministertjänster. Också i detta hänseende måste nämligen prästvalslagens bestämmelser svara mot lönereglementets.

Kommittén har ansett att det behov att på en gång tillsätta ett större antal prästtjänster genom förflyttning, som gör sig gällande vid en allmän indelningsreform, bör mötas genom en tillfällig lagstiftning. Med denna utgångspunkt har kommittén funnit att det varaktiga behovet av att kunna disponera kyrkoherde- och komministertjänster för förflyttnings-tillsättningar kan tillgodoses inom ramen för tredjegångsinstitutet. Även i denna del kan jag ansluta mig till kommittén.

Befogenheten att tillsätta prästerliga tjänster genom förflyttning bör, som kommittén föreslagit, tillkomma Kungl. Maj:t.

I några remissyttranden har man kritiserat förslaget att tillfälle skall beredas kyrkoråden i pastorat att yttra sig rörande präst, om vars förflyttning är fråga. Jag saknar icke förståelse för de betänkligheter som därvid kommit till uttryck. Att helt avskära församlingen från möjlighet att inverka på ärendets avgörande synes mig emellertid av principiella skäl ej böra komma i fråga. I särskilda fall torde vidare församlingskyrkorådets medverkan vara ägnad att främja en lycklig lösning av omplaceringsfrågan.

Vad härefter angår förhållandet mellan förflyttning och befordran synes det mig utgöra en lämplig avvägning att Kungl. Maj:t väl skall kunna förflytta präst till tjänst i högre lönegrad men däremot ej till tjänst i högre tjänstegrad. Härmed avser jag icke att föregripa bedömningen av motsvarande spörsmål vid genomförande av en allmän pastoratsindelningsreform. Anledning kan nämligen då finnas att möjliggöra förflyttning till kyrkoherdetjänst av präst, som visserligen endast innehar en komministratur, men som längre tid under vakans uppehållit kyrkoherdetjänst. Det av några myndigheter diskuterade spörsmålet huruvida präst är skyldig att låta sig förflytta till högre tjänst tyckes mig vara av tämligen teoretisk natur.

F. Befordringsgrunder och tjänstårsberäkning

1. Gällande bestämmelser m. m.

I regeringsformen § 28 har såsom enda befordringsgrunder fastställts förtjänst och skicklighet. Den omedelbara betydelsen härav har på det prästerliga området starkt begränsats därav, att vid Kungl. Maj:ts utnämningar av kyrkoherdar i pastorat inom riket alltid föreligger såsom en relevant faktor ett valutslag. Däremot har genom 9 § PVL åt sagda befordringsgrunder givits en oinskränkt giltighet vid upprättande av domkapitelsförslag till ordinarie församlingsprästtjänst. Till domkapitlens vägledning har i 9 § PVL vidare — som strax skall närmare utvecklas — lämnats vissa anvisningar rörande innebörden vid prästerliga befordringar av begreppen förtjänst och skicklighet. En tämligen detaljerad reglering av tjänståldersberäkningen finnes i 10 §. Mycket nära sakligt samband med dessa paragrafer har 8 §, som stadgar att domkapitlet till prästerlig tjänst ej får utnämna eller på förslag därtill uppföra annan än den, som provas äga den förmåga och de egenskaper, vilka erfordras för tjänstens nöjaktiga bestridande.

Enligt 9 § skall domkapitlet på förslag till ledig tjänst bland behöriga sökande uppföra tre efter som de, med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, finnes framför andra och sinsemellan äga företräde i förtjänst och skicklighet. Och bör därvid — fortsätter lagrummet — tagas i betraktande såväl det nit, det allvar och den skicklighet, varmed sökande skött det kall, honom i kyrkans eller läroverkens tjänst dittills varit anförtrött, jämte hans tjänstålder, som ock hans genom examina, utgivna skrifter eller annorledes offentligen ådagalagda lärdom i teologiska ämnen. Är sökande jämn goda i teologiska insikter, får avseende fästas även på lärdom i andra kunskapsämnen, ådagalagd på enahanda sätt.

Enligt 10 § 1 mom. räknas tjänstålder lika för ordinarie och »extra ordinarie» befattning. Vid tjänstårsberäkningen avdrages ej tjänstledighet för sjukdom, teologiska studier, predikoprov, offentligt uppdrag eller av liknande anledning. I den mån Kungl. Maj:t så medger i det särskilda fallet, tillgodoräknas prästerlig verksamhet utom svenska kyrkan liksom ledighet för sådant socialt arbete som kan anses ge erfarenhet av väsentlig betydelse för prästkallet. — Enligt 10 § 2 mom. kan lärarbefattning av Kungl. Maj:t förenas med rätt att räkna prästerliga tjänstår, dock endast för tid efter teologisk examen. Rätt till sådan tjänstårsberäkning har givits, förutom åt docenter vid de teologiska och filosofiska fakulteterna, generellt åt ordinarie ämneslärare vid högre allmänna läroverk och folkskoleseminarier samt icke-ordinarie ämneslärare vid samma läroanstalter med full tjänstgöring ävensom i särskilda fall åt lärare vid bland annat enskilda

läroverk, kommunala mellanskolor och folkhögskolor. — Slutligen föreskriver 10 § 3 mom. att disputation för filosofie doktorsgrad skall räknas lika med tre tjänstår.

Det kan nämnas, att 1941 års kyrkomöte avtog en motion med förslag att rätten att räkna tjänstår vid tjänstledighet för studier skulle upphävas.

2. Prästvalskommittén

Inledningsvis uttalar kommittén, att de bärande huvudprinciperna i 8—10 §§ PVL — vilka till stor del hämtats från äldre lagstiftning — knappast satts i fråga efter tillkomsten av 1883 års prästvalslag. Vid en revision av prästvalslagstiftningen anmäler sig vissa justeringar till övervägande. Där emot finns det enligt kommitténs mening icke heller nu någon anledning att gå ifrån huvudprinciperna i förevarande stadganden.

Det nyss sagda anser kommittén i synnerhet gälla bestämmelserna om *befordringsgrunder*. Kommittén riktar främst uppmärksamheten på föreskriften om hänsynstagande till »tjänstens särskilda behov» och erinrar därvid, att föreskriften i fråga infördes genom 1910 års prästvalslag. Kommittén fortsätter.

Enligt 1907 års kommittébetänkande avsågs med förslaget härom, att vid bestämmande av ordningen mellan sökande hänsyn skulle tagas till sådana omständigheter som t.ex. församlingens storlek, dess egenskap av lands- eller stadsförsamling, befolknings- och språkförhållanden inom församlingen samt de kyrkliga förhållandena därstädes. Härigenom skulle vinnas ökad möjlighet att på förslag uppföra just de sökande, som vore mest lämpliga i det särskilda fallet och för den tjänst, varom vore fråga, och i synnerhet skulle bestämmelsen bli till gagn, då det gällde att förse viktiga pastorat med dugliga präster. Om denna bestämmelse har sagts, att den ger domkapitlen en betydande och värdefull frihet vid bedömandet av de sökande.

Vidare erinrar kommittén, att den redan i några tidigare sammanhang haft anledning att beröra detta stadgande om hänsynstagande till »tjänstens särskilda behov». Vid behandling av stiftsbandsfrågan har kommittén sålunda framhållit att bestämmelsen ger domkapitlet möjlighet att vid en tjänstetillsättning taga hänsyn till pastoratets andliga struktur. Vidare har kommittén, vid utvecklandet av förslaget om tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänster och komministertjänster utan val, pekat på ifrågavarande befordringsnorm som en av de faktorer, som kommer att motverka ett överdrivet transportsökande av äldre landsbygdspräster till stadspastorat. I anslutning till sistnämnda uttalande framhåller kommittén bland annat, att en riktig tillämpning av befordringsgrunderna förtjänst och skicklighet måste innebära att värdet av en övervikt i fråga om tjänstår avtager ju flera tjänstår envar sökande kan uppvisa och att värdet av antalet tjänstår förlorar i betydelse vid tilltagande ålder.

I kommitténs lagförslag upptages bestämmelserna om befodringsgrunder i huvudsak oförändrade. De justeringar kommittén föreslår avser främst tjänstårsberäkningen. Kommittén anför i denna del till en början följande.

Vid bedömandet jämlikt 9 och 10 §§ PVL av sökandes förtjänst och skicklighet tillgodoräknas akademiska studier och akademiska examina enligt ett system, som företer flera egendomligheter. Den ena består däri, att samtidigt som avlagda teologiska examina äro — och självfallet måste vara — en väsentlig faktor vid värderandet av prästens »skicklighet», tillgodoräknas prästen såsom tjänstår den tid, varunder han må ha åtnjutit tjänstledighet från prästerlig tjänst för teologiska studier. Den andra egendomligheten är att den typiska lärdomsmeriten filosofie doktorsgrad jämlikt 10 § 3 mom. evalveras till tre tjänstår. I dessa delar är systemet i sak oförändrat sedan tillkomsten av 1883 års prästvalslag.

Om rätten att räkna tjänstår för studieledighet anför kommittén vidare bland annat.

Nuvarande system att tillgodoräkna såväl studietid som studieresultat måste enligt kommitténs mening anses principiellt oriktigt och ägnat att framkalla risk för en icke fullt rättvis bedömning. Vidare synes under längre tid bedrivna teologiska studier, vilka icke avkastat några påtagliga bevis på ökade insikter eller större »skicklighet», icke böra på en omväg tillerkännas ett måhända sakligt ogrundat meritvärde. Den nuvarande rätten att i obegränsad utsträckning räkna sig tillgodo tid för högre studier såsom tjänstår kan enligt kommitténs mening tagas bort utan att studiefrekvensen minskas. I den mån denna påverkas i positiv riktning av befodringsssystemet, måste det antagas huvudsakligen vara det tillbörliga beaktandet av de dokumenterade studieresultaten som verkar stimulerande.

I överensstämmelse härmed innebär kommitténs förslag, att rätten att tillgodoräkna studietid såsom tjänstår i stort sett borttages. En begränsad möjlighet därtill kommer emellertid enligt förslaget att kvarstå genom att reglerna anpassas efter löneförfattningarnas motsvarande bestämmelser.

Beträffande regeln att filosofie doktorsgrad skall räknas som tre tjänstår anför kommittén.

Även nu ifrågavarande treårsregel kan i vissa fall, nämligen vid konkurrens mellan sökande med jämgoda teologiska lärdomsmeriter, leda till att en och samma meritfaktor tillgodoräknas en sökande både såsom bevis på skicklighet och såsom tjänstår. En viktigare invändning mot regeln är dock att den bortser från att ingalunda varje filosofie doktorsgrad numera kan anses utgöra någon saklig merit vid befordran till församlingsprästtjänst. En inom den juridiska fakulteten framlagd doktorsavhandling i kanonisk rätt eller kyrkorätt eller en avhandling i psykiatri, vilket ämne faller inom den medicinska fakulteten, skulle måhända vara mera förtjänt av beaktande i dylik form än flertalet avhandlingar, som framläggas inom den filosofiska fakulteten.

Kommittén har på anförda grunder ansett sig icke böra upptaga stadgandet i sitt förslag. I syfte att underlätta ett i särskilda fall välmotiverat

hänsynstagande till andra vetenskapliga meriter än teologiska har kommittén jämkat på nuvarande bestämmelse i 9 § PVL om lärdomsmeriter. I kommitténs förslag till prästvalslag talas allenast om sökandes »ådaga-lagda lärdom».

Kommittén tar här efter upp frågan om rätten för vissa lärare att räkna prästerliga tjänstår och framhåller därvid, att denna rätt för läroverkslärarnas del härrör från en tid, då det var regel att den som under ett eller ett par årtionden på ett förtjänstfullt sätt tjänstgjort som lärare vid något av stiftets läroverk befordrades till ett pastorat. Kommittén fortsätter.

Förhållandet är icke ömsesidigt: sökande till lärartjänst äger icke såsom merit tillgodoräkna sig prästerlig tjänstgöring. Prästvalskommittén anser att ifrågavarande tjänstårsregel icke bör bibehållas. Till stöd för denna uppfattning vill kommittén framhålla, att det församlingsprästerliga arbetet i grunden förändrat karaktär under de senare decennierna. Att i fråga om arbetsuppgifternas art jämställa lärare och präster är icke längre möjligt. Läroverkslärartjänstgöring kan därför icke anses vara såsom befordringsmerit för prästerlig tjänst tillnärmelsevis likvärdig med prästerlig tjänstgöring. Påpekas må att nuvarande ordning icke ens garanterar att den, som vid sökande av prästerlig tjänst åberopar tjänstetid som lärare, under sagda tid meddelat undervisning i kristendom.

Kommittén anser det ej heller motiverat att bevara filosofie docenter vid rätt att räkna prästerliga tjänstår. Däremot bör Kungl. Maj:t enligt kommitténs mening kunna medgiva, att tid för lärartjänstgöring vid teologisk fakultet vid universitet i riket får tillgodoräknas.

Såsom antytts i ett tidigare sammanhang har kommittén vid utformningen av sina författningsförslag upptagit bestämmelserna om tjänstårsberäkning i prästvalsstadgan — icke i lagen. Ytterligare några av dessa bestämmelser skall här kortfattat beröras.

Kommittén framhäver kraftigt angelägenheten av att de prästvalsrättsliga reglerna om tjänstårsberäkning så långt möjligt anpassas efter löne- och pensionsförfattningarnas motsvarande regler. Emellertid måste de prästvalsrättsliga tjänstårsreglerna, såvitt avser tjänstålderns bestämmande vid konkurrens mellan flera sökande, utformas så att det för rätten att tillgodoräkna viss prästerlig tjänstgöring saknar betydelse under vilken anställningsform tjänstgöringen fullgjorts. Här måste sålunda en avvikelse finnas i förhållande till pensionsregleringen.

Med avseende å de nuvarande bestämmelserna i 10 § 1 mom. PVL om tillgodoräknande av tid för tjänstledighet anför kommittén bland annat följande.

Bestämmelserna ansluta sig — även bortsett från den ovan särskilt diskuterade regeln om tjänstledighet för teologiska studier — delvis mindre

väl till olika regler i lönesystemet. En värdefull anslutning synes kunna vinnas om präst medgives att tillgodoräkna all tid, varunder han varit ledig utan att han nödgats vidkännas s. k. C-avdrag å lönen, d. v. s. avstå hela lönen. Däremot torde han i princip icke böra få tillgodoräkna tid, under vilken han varit ledig med sådant löneavdrag. Förstnämnda regel torde icke behöva på någon punkt ingiva betänkligheter. Den senare regeln kan däremot icke lämpligen genomföras fullt ut. Präst äger nu tillgodoräkna tid, varunder han varit tjänstledig för offentligt uppdrag, oavsett om han under ledigheten uppbär någon lön enligt prästlönereglementet eller ej. Häri bör ingen ändring ske. Icke heller torde anledning finnas att rucka på den så sent som år 1947 tillkomna möjligheten för Kungl. Maj:t att medgiva präst att helt eller delvis tillgodoräkna tid, varunder ledighet åtnjuts för socialt arbete av sådan beskaffenhet, att erfarenhet därav kan anses vara av väsentlig betydelse för prästkallet. — Enligt prästlönereglementet äger präst åtnjuta tjänstledighet med s. k. B-avdrag under sammanlagt femton dagar för år för uppdrag inom sådan personalsammanslutning, som avser att tillvarata prästernas intressen i tjänsten eller främja deras prästerliga utbildning; ytterligare tjänstledighet för sådant ändamål föranleder C-avdrag. Tilläggsbestämmelserna till samma reglemente medgiva emellertid präst att för löneklassuppflyttning räkna sig tillgodo tid för ledighet med C-avdrag för dylikt uppdrag under högst sexhundra dagar under en treårsperiod. Den prästvalsrättsliga tjänstårsberäkningen synes lämpligen böra i denna punkt anpassas efter reglerna om löneklassuppflyttning. Till dessa regler synes ock böra anslutas prästs rätt att tillgodoräkna tid, varunder han åtnjuter partiell tjänstledighet med C-avdrag. Då präst enligt kommitténs i 4 kapitlet framlagda förslag skall ha att vid tjänstledighet från innehavd tjänst för avläggande av predikoprov vidkännas C-avdrag — med rätt till ersättning ur kyrkofonden för de avstådda löneförmånerna — måste slutligen genom ett särskilt stadgande tryggas, att han får såsom hittills i prästvalsrättsligt hänseende tillgodoräkna denna tjänstledighetstid.

Kommittén har icke funnit skäl föreslå någon ändring i fråga om den befogenhet, som Kungl. Maj:t, jämlikt 10 § 1 mom. sista punkten PVL, har att medge, att prästerlig verksamhet, som ej utövats inom svenska kyrkan men är jämförlig med tjänstgöring i samma kyrka, får i fråga om tjänstårsberäkning helt eller delvis tillgodoräknas.

Vidare påpekar kommittén, att somliga präster — såsom sjömanspräster — ej är underkastade prästlönereglementet eller tjänstepensionsreglementet för präster samt att det, om den prästvalsrättsliga tjänstårsberäkningen anknytes till dessa reglementen, måste meddelas en särbestämmelse för ifrågavarande präster.

Angående övergångsbestämmelser i fråga om tjänstårsberäkning anför kommittén slutligen.

Nya prästvalsrättsliga regler för bestämmande av tjänstålder kunna icke skäligen göras på det sättet retroaktiva, att någon härigenom går förlustig en tjänstålder, som han har vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande. Intresset av att så icke sker måste anses väga tyngre än önskvärldheten i och för sig att myndigheterna icke skola nödgas under en lång följd av år tillämpa såväl de nya som de gamla bestämmelserna. Prästvalskommittén

föreslår, att övergången till de nya tjänstårsberäkningsreglerna anordnas på huvudsakligen följande sätt.

I fråga om tjänstgöring — såsom lärare eller präst — vilken fullgjorts vid prästvalsreformens ikraftträdande skola de äldre reglerna även framdeles tillämpas. Den som vid nyssnämnda tidpunkt innehar lärartjänst, med vilken är förenad förmånen av prästerlig tjänstårsberäkning, skall njuta denna förmån tillgodo även för senare tid, så länge han innehar samma tjänst. Årsberäkning för filosofie doktorsgrad skall tillkomma icke blott den som vid ikraftträdandet innehar denna grad utan även den som under den närmaste tiden därefter — vilken tid synes kunna bestämmas till fyra år — förvärvar densamma.

3. Remissyttranden

Kommitténs förslag i fråga om befordringsgrunder och tjänstårsberäkning har endast i mindre omfattning föranlett särskilda uttalanden från remissinstansernas sida. Sammanfattningsvis kan sägas, att förslagen i huvudsak godtagits eller lämnats utan erinran.

De enda remissinstanser som mera utförligt yttrat sig rörande befordringsgrunderna är *domkapitlet i Växjö* och *Visby*.

Domkapitlet i Växjö konstaterar, att kommittén genomgående och återkommande lagt största vikt vid tjänstens särskilda behov, samt tillägger.

Om därigenom andra, mera fixerbara bedömningsgrunder synas bli ställda i bakgrunden, så blir dock sådana farhågor icke bekräftade i det lämnade förslaget till prästvalslag, som i detta avseende icke avviker från nuvarande formulering.

En mera kritisk inställning har *domkapitlet i Visby*, som framhåller, att prästerlig tjänst ofta icke torde ställa *särskilda* krav på den sökande, samt tillägger.

Ändock har varje församling det största intresse av att duglighet och lämplighet i allmänhet för det prästerliga kallet komma till sin rätt vid bedömning av sökandes förtjänst och skicklighet. Visserligen skall därvid liksom hittills komma i betraktande »det nit, det allvar och den skicklighet, varmed sökanden skött det kall honom i kyrkans tjänst dittills varit anförtrött». Men någon gradering av domkapitels tjänstgöringsbetyg här-om, då anledning till anmärkning ej föreligger, har veterligen icke förekommit under de senaste årtiondena, och det torde icke vara för djärvt att antaga, att betydande skillnad i fråga om duglighet och lämplighet ofta fått uppvägas av obetydlig överlägsenhet i tjänstålder. Uppenbarligen skulle för stor frihet att värdesätta duglighet och lämplighet kunna leda till godtycke och osäkerhet; men domkapitlet håller ändock före, att med hänsyn till den prästerliga tjänstens särskilda karaktär en utveckling av praxis till större frihet på området vore önskvärd.

Domkapitlet ifrågasätter, om icke de föreslagna bestämmelserna om befordringsgrunder borde kunna förtydligas i enlighet med vad nu sagts.

Beträffande rätten att räkna tjänstår för studieele-

dighet uttalar *styrelsen för Svenska prästförbundet*, att det synes riktigt, att bestämmelsen härom bortfaller, så att den teologiska studiemeriteringen klarare framträder såsom en befordringsgrund vid sidan av tjänst-åldern.

Lunds domkapitel tillstyrker också kommitténs förslag i förevarande del men uttalar därvid viss tvekan med hänsyn till att grunden för den nu gällande bestämmelsen uppenbarligen är den stora betydelse, som fortsatta teologiska studier har för kyrkan, och att dessa studier bör uppmuntras.

Av samma skäl påyrkar *Skara domkapitel* ytterligare utredning på denna punkt, fastän domkapitlet funnit kommitténs argument icke kunna frånkännas stort värde. Domkapitlet framhåller, att ändringen ifråga torde komma att uppmuntra präster med intresse för högre studier att i högre grad än hittills bedriva dessa utan tjänstledighet, jämsides med att de sköter prästerlig tjänst.

Mot förslaget om upphävande av bestämmelsen att filosofie doktorsgrad skall räknas som tre tjänstår har icke framställts någon erinran.

Även kommitténs förslag i fråga om rätt för vissa lärare att räkna prästerliga tjänstår har i regel godtagits. På denna punkt har emellertid framställts vissa erinringar.

Domkapitlet i Linköping anser det sålunda kunna övervägas, om man bör gå så långt som att alldeles slopa prästerlig tjänstårsberäkning för läroverkslärare. Man kunde tänka sig — anför domkapitlet — att för lärare med erforderlig prästerlig kompetens hälften av läroverkstjänstgöringen tillgodoräknas som prästerliga tjänstår.

Läroverkslärarnas rätt att räkna tjänstår bör enligt vissa remissinstansers mening helt kvarstå såvitt avser lärare, i vars tjänst kristendomskunskap ingår som »huvudämne». Av denna mening är *domkapitlen i Härnösand* och *Luleå* samt — ifråga om prästvigd sådan lärare — *domkapitlet i Uppsala*. Som skäl för sin ståndpunkt anför domkapitlet i Luleå hänsyn till kyrkans rekryteringsbehov och önskvärdheten av bevarad kontakt mellan kyrka och skola. Domkapitlet i Härnösand menar, att kommitténs förslag innebär ett förbiseende av den omfattning och den betydelse, som de pedagogiska uppgifterna har inom prästens arbete. Domkapitlet i Uppsala anser det vara av betydelse, att präster, som en tid tjänstgjort vid läroverk men av olika skäl funnit sig böra övergå till prästerlig tjänst, icke blir sämre ställda i merithänseende än medsökande av samma ålder.

Styrelsen för Svenska prästförbundet föreslår, att lärare med huvudsaklig undervisning i ämnet kristendomskunskap skall — på samma sätt som kommittén föreslår beträffande docenter vid teologisk fakultet — efter prövning i vart fall av Kungl. Maj:t kunna tillerkännas tjänstårsberäkning, detta med hänsyn huvudsakligen till kyrkans rekryteringsbehov.

Beträffande tillgodoräknande av lärartjänstgöring vid teologisk fakultet

anser *domkapitlen i Härnösand* och *Luleå*, att det icke finns anledning att göra tillgodoräkning av dylik tjänstgöring beroende av Kungl. Maj:ts särskilda prövning. Samma uppfattning har *domkapitlet i Lund*, som säger att det knappast kan föreställa sig, att en ansökan om sådant tillgodoräkning skulle avslås. Dock bör enligt domkapitlets mening endast den som är prästvigd komma ifråga och endast lärartjänstgöring efter prästvigningen tillgodoräknas.

Som förut berörts har *domkapitlen i Göteborg* och *Stockholm* rest invändningar mot att bestämmelserna om tjänstårsberäkning i kommitténs förslag hänförs till prästvalsstadgan och icke till lagen. Göteborgs domkapitel hemställer därvid, att föreskrifterna om huruvida vid tjänstårsberäkning hänsyn skall tagas till verksamhet, som präst utövat på annat sätt än genom tjänstgöring i svenska kyrkan, skall ingå i den nya prästvalslagen. Samtidigt framhåller domkapitlet emellertid, att en sådan ordning givetvis icke hindrar, att beslut i dessa frågor genom bestämmelser i lagen blir för särskilda fall liksom hittills delegerade till Kungl. Maj:t.

4. Departementschefen

Gällande prästvalslag innehåller liksom äldre lagar i ämnet en tämligen utförlig reglering av befordringsgrunder och tjänstårsberäkning vid tillsättning av prästerliga tjänster.

Prästvalskommittén har vid sin översyn av dessa stadganden icke funnit anledning att gå ifrån själva huvudprinciperna för regleringen utan har i stort sett begränsat sig till att föreslå vissa mindre justeringar. Som förut nämnts innebär kommitténs förslag emellertid i författningstekniskt hänseende den nyheten, att bestämmelserna om tjänstårsberäkning överförs från prästvalslagen till prästvalsstadgan.

Enligt kommitténs förslag skulle alltså den nya prästvalslagen i förvarande del endast innehålla en allmän bestämmelse om befordringsgrunder. Stadgandet har av kommittén utformats i nära anslutning till gällande lag; det innebär liksom denna endast en närmare precisering rörande innebörden — vid prästerliga befordringar — av de grundlagsfästa begreppen förtjänst och skicklighet. Som särskilda slag av meriter nämnes nit, allvar och skicklighet i skötandet av tidigare tjänst, tjänstålder och lärdomsmeriter. Kommittén har bibehållit anvisningen om att vid meritvärdering hänsyn skall tagas jämväl till tjänstens särskilda behov och har närmare utvecklat sin uppfattning rörande innebörden härav. Vad kommittén i denna del anfört kan jag — liksom det stora flertalet remissinstanser — lämna helt utan erinran. Att, på sätt föreslagits från något håll, göra ytterligare preciseringar i lagtexten anser jag ej böra komma i fråga. Jag är alltså beredd att i allt väsentligt förorda den av kommittén föreslagna bestämmelsen om befordringsgrunder. Till vissa detaljer i lagtexten återkommer jag i specialmotiveringen.

Kommitténs förslag att överföra bestämmelserna om tjänstårsberäkning till prästvalsstadgan kan jag också biträda. Dessa reglementariska föreskrifter är uppenbarligen icke av sådan art att de har sin plats i en lagstiftning av kyrkolags natur. Jag vill vidare understryka de praktiska fördelar som är förenade med att i detta fall — då det bland annat gäller att åstadkomma en smidig anpassning efter löne- och pensionsförfattningarnas motsvarande regler — undvika en reglering i kyrkolagstiftningens tunga former. Samtidigt är jag emellertid angelägen framhålla, att sådana frågor rörande tjänstårsbestämmelserna, som är av principiell vikt, även i fortsättningen bör underställas kyrkomötet.

Jag övergår härefter till att behandla de sakliga ändringar i bestämmelserna om tjänstårsberäkning som kommittén föreslagit.

Liksom kommittén anser jag, att rätten att räkna prästerliga tjänstår för studieledighet i princip bör borttagas. Det nuvarande systemet i detta hänseende framstår enligt min mening som ägnat att leda till en obefogad dubbelräkning av meriter. Och jag finner för egen del icke anledning befara, att den föreslagna åtgärden kommer att orsaka någon minskning i studiefrekvensen. Till stöd för min inställning kan jag återropa att förslaget lämnats utan erinran av så gott som alla remissinstanser.

Kommitténs förslag att upphäva bestämmelserna om tillgodoräknande av filosofie doktorsgrad som tre tjänstår har icke mött någon invändning vid remissbehandlingen. Jag ansluter mig även på denna punkt helt till kommittén.

Vad härefter angår rätten för vissa lärare att räkna prästerliga tjänstår delar jag kommitténs uppfattning att det är obefogat, att filosofie docenter bevaras vid dylik rätt, men befogat, att lärartjänstgöring vid teologisk fakultet skall få tillgodoräknas efter medgivande av Kungl. Maj:t. Mera tveksam ställer jag mig till kommitténs förslag att helt slopa tjänstårsberäkningen för lärare i läroämnena vid läroverk och vissa andra läroanstalter. Kommitténs uppfattning att det icke är möjligt att i fråga om arbetsuppgifternas art jämställa lärare och präster är väl i och för sig riktig. Och givetvis är det, som kommittén påpekar, en brist i den nuvarande ordningen, att den icke ens garanterar att den som vid sökande av prästerlig tjänst återopar tjänstetid som lärare under denna tid meddelat undervisning i kristendom. Dessa omständigheter behöver emellertid inte med nödvändighet leda till att ifrågavarande tjänstårsregel helt upphäves. Flera domkapitel hävdar, att lärare med huvudsaklig undervisning i ämnet kristendomskunskap fortfarande bör ha möjlighet att räkna prästerliga tjänstår. Som skäl återopas därvid bland annat kyrkans rekryteringsbehov samt önskvärdheten av att bevara kontakten mellan kyrka och skola. Styrelsen för Svenska prästförbundet föreslår, att lärare med sådan undervisning som nyss sagts skall — på samma sätt som förordats beträffande lärare vid teologisk fakultet — kunna tillerkännas tjänstårsberäkning efter prövning av Kungl. Maj:t. För egen del finner jag särskilt i rekryteringssynpunkterna

ett starkt skäl för detta förslag, och jag vill i princip ansluta mig till detsamma. De grundsatser som bör tillämpas vid tjänstårsberäkning i förevarande fall torde emellertid böra närmare utredas. Önskvärt vore, att man därvid kunde komma fram till vissa generella normer. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att taga ställning härtill.

Vad kommittén i övrigt förordat beträffande de prästvalsrättsliga reglerna om tjänstårsberäkning vid konkurrens mellan flera sökande har icke föranlett någon erinran vid remissbehandlingen, och själv kan jag även här i allt väsentligt biträda kommitténs förslag. Jag vill i detta sammanhang endast understryka vikten av den grundläggande princip som kommittén följt, nämligen principen att så långt möjligt anpassa tjänstårsreglerna efter löne- och pensionsförfattningarnas motsvarande bestämmelser.

G. Prästvalsprivilegierna

1. Gällande ordning och dess tillkomst. Tidigare reformförslag

I 19 kap. 11 § kyrkolagen stadgas följande.

De församlingar, som av Oss och förra konungar hava erhållit något särdeles privilegium uti prästvalet, skola njuta detsamma till godo; dock så att biskopen därvid ingalunda förbigås.

Som förut nämnts innehåller 46 § PVL en bestämmelse av den innebörden att i fråga om tillsättning av prästerliga tjänster i privilegierade församlingar skall gälla vad Kungl. Maj:t därom stadgar. Närmare bestämmelser i fråga om de privilegierade församlingarna finns numera i *kungörelsen den 7 december 1934 (nr 578) om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster*. Denna kungörelse är för närvarande tillämplig på tjänster i följande församlingar (pastorat).

<i>A) i fråga om både kyrkoherde- och komministerval</i>	Göteborgs	Gustavi eller domkyrkoförs.
Norrköpings S:t Olai	»	Kristine
» Hedvigs	»	Vasa
» Matteus	»	Johannesbergs
Jönköpings Kristina och Ljungarums	»	Haga
» Sofia	»	Annedals
Malmö S:t Petri	»	Masthuggs
» Slottsstadens	»	Oscar Fredriks
» S:t Pauli	»	Karl Johans
» Kirsebergs	»	Gamlestads
» S:t Johannes	»	Härlanda
» Möllevångens	Stockholms	storkyrkoförs. eller Nikolai
	»	Maria Magdalena
	»	Högalids

= 25 pastorat

<i>B) i fråga om endast kyrkoherdeval</i>		Stockholms	Johannes
Västerviks		»	Hedvig Eleonora
Arboga stads- och landsförs.		»	Oscars
Sala stads		»	Engelbrekts
Karlskrona stads		»	Katarina
	= 4 pastorat	»	Sofia
<i>C) i fråga om endast komministerval</i>			= 8 pastorat
Hamrånge			
Skogs och Lingbo			

För tillkomsten av prästvalsprivilegierna och med dessa skedda förändringar redogöres närmare i bilaga nr 5 till prästvalskommitténs betänkande. Här skall endast anmärkas följande.

Flertalet av de valprivilegier, som avser tillsättning av kyrkoherdetjänst, har tillkommit under 1600-talet och framstår såsom enstaka uttryck för en aldrig fullföljd avsikt hos kungamakten att, med eftergivande helt eller delvis av anspråken å regalrätt till kyrkoherdeutnämningar i städerna, åt stadsförsamlingar ge ett större eller rent av ett bestämmande inflytande vid dessa tjänstetillsättningar. Tillkomsten av komministerprivilegierna är mer oenhetlig. För vissa församlingar har de så att säga utvecklats ur kyrkoherdeprivilegierna: församlingen tillförsäkrad rätt till fritt prästval har i praxis ansetts avse även komministerval eller har av Kungl. Maj:t särskilt utsträckts att omfatta även sådant val. För några församlingar (Hamrånge och Skog) motiverades komministerprivilegierna ursprungligen med att församlingarna frivilligt svarade för ifrågavarande prästers löner. Då några stockholmsförsamlingar under senare hälften av 1800-talet erhöll rätt att kalla fjärde provpredikant till komministertjänst, skedde detta för att trygga att dessa förhållandevis eftersträfvade tjänster ej besattes med alltför ålderstigna präster. Slutligen finnes privilegier, vilka grundats på mera sammansatta motiv (Norrköping).

Prästvalsprivilegiernas rättsliga natur har närmare belysts i ett av *justitiekanslersämbetet* år 1918 avgivet remissyttrande över ett då föreliggande förslag att inskränka de privilegierade församlingarnas rätt. Ämbetet anförde därvid i huvudsak följande.

Ändring i eller upphävande av ett privilegium, som fölle inom den offentliga rättens område, torde i allmänhet kunna äga rum, då de myndigheter, som hade den lagstiftande makten på området, därom beslöte. Hade emellertid privilegiet meddelats såsom ersättning för någon motprestation, torde enligt en om än icke obestridd, så dock ganska stadgad rättsuppfattning för ändringen eller upphävandet erfordras samttycke av den privilegierade. Med hänsyn till innehållet i 46 § av då gällande prästvalslag kunde hinder för genomförandet av det föreliggande förslaget anses möta allenast i de fall, då församling hade förvärvat det ifrågavarande privilegiet mot åtagande av någon församlingen eljest icke åliggande prestation, som av församlingen antingen en gång för alla fullgjorts eller fortfarande fullgjordes, och församlingen motsatte sig förslagets genomförande. Enär emellertid avlöandet av komministrarna i Skogs och Hamrånge församlingar jämlikt 1910 års prästlöneregleringslag och med stöd av denna utfärdade avlönings-

resolutioner åläge församlingarna såsom en skyldighet, syntes det ämbetet, att icke heller beträffande dem hinder borde föreligga att genomföra det uppgjorda förslaget; och då norrköpingsförsamlingarna förmått sig icke ha något att erinra mot förslagets genomförande i vad avsåge komminister-tjänsterna därstädes, mötte härför uppenbarligen icke något hinder.

På grundval av det förut nämnda förslaget om inskränkning i de privilegierade församlingarnas rätt meddelades genom kungörelse den 10 december 1920 enhetliga bestämmelser om förfarandet vid tillsättning av prästerliga tjänster i dessa församlingar. Bestämmelserna överensstämde i huvudsak med dem som nu gäller enligt 1934 års kungörelse.

Vid tillsättning av *kyrkoherdetjänster* i privilegierade församlingar skall enligt 1934 års kungörelse förfaras på följande sätt.

Församlingen beslutar utan föregånget ansökningsförfarande vid sammanträde inför valförrättare, vilka prästmän som skall kallas till provpredikanter. Därvid är församlingen icke bunden till präster inom stiftet utan äger kalla präster från hela riket. Antalet provpredikanter, som får kallas, är icke begränsat. Präst är kallad, därest församlingen utan omröstning beslutar härom eller vid slutet omröstning för hans kallande avges flera jaröster än nejröster eller ock minst etthundra jaröster. Samtliga de präster, som antas kallelse och av domkapitlet befinns behöriga att uppföras på förslag till kyrkoherdetjänst, skall avlägga prov på dem av domkapitlet förelagda dagar. Sedan val härefter förrättats och vunnit laga kraft, skall domkapitlet på förslag till tjänsten uppföra de tre präster, som vid valet erhållit de flesta rösterna, i ordning efter antalet erhållna röster. Domkapitlet insänder med eget och biskopens yttrande ansöknings- och valhandlingar jämte förslagsprotokoll till Kungl. Maj:t, som utnämner en av de å förslaget uppförda. Därest icke tre präster uppförts å förslaget, skall domkapitlet inberätta förhållandet till Kungl. Maj:t och avvakta Kungl. Maj:ts beslut i ärendet.

I fråga om tillsättning av *komministertjänster* i privilegierade församlingar innebär 1934 års kungörelse bland annat följande.

Till dessa tjänster — med undantag för komministertjänsterna i Hamrånge och Skogs pastorat samt i de privilegierade norrköpingsförsamlingarna — står befodringsrätt öppen för hela rikets prästerskap. Samtliga ifrågavarande församlingar äger rätt att kalla en fjärde provpredikant. Om denne av domkapitlet prövas behörig att uppföras på förslag till komministertjänst, får han efter avlagda prov komma under omröstning jämte de övriga på förslaget uppförda. Fullmakt utfärdas av domkapitlet för den som vid valet fått de flesta rösterna.

Det kan anmärkas, att föreskriften om befodringsrätt saknar betydelse i fråga om komministertjänsterna i Stockholm, eftersom dessa tjänster är undantagna från stiftsbandsregeln redan genom PVL:s bestämmelser i ämnet.

Frågan om en revision av prästvalsprivilegierna har behandlats av 1946 och 1948 års kyrkomöten. 1948 års kyrkomöte har hos Kungl. Maj:t hem-

ställt om utredning och förslag till ändrade bestämmelser beträffande tillsättningen av ordinarie prästerliga tjänster i de privilegierade territoriella pastoraten. Det kan anmärkas, att den motion som låg till grund för framställningen avstyrktes av kyrkolagsutskottets majoritet, som därvid bland annat anförde, att privilegiernas bestånd i oförändrat skick utgjorde det naturliga alternativet till deras avskaffande.

2. Prästvalskommittén

Såsom förut nämnts föreslår kommittén, att prästvalsprivilegierna skall upphävas. Som skäl härför anför kommittén i huvudsak följande.

Enligt svensk rättsuppfattning torde fortbeståndet av en i det väsentliga historiskt betingad särlagstiftning av privilegiemässig art vara i hög grad beroende av att de tillförsäkrade särskilda förmånernas innehåll kan få förbli oförändrat. En prövning av sistnämnda spörsmål inrymmer ett övertvägande av om specialreglerna i fråga alltjämt är i sina huvuddrag påkallade och lämpliga.

Såsom inskränkningar i Kungl. Maj:ts och konsistoriets inflytande på prästtillsättningarna torde privilegierna under 1600- och 1700-talen ha haft ett mycket beaktansvärt värde för församlingarna i fråga. Dessas särställning vid kyrkoherdeval har emellertid i högst väsentlig grad förändrats såväl genom 1910 och 1934 års reformer av de allmänna reglerna om tillsättning av kyrkoherdetjänst som genom 1920 års revision av privilegierna. Upphåves stiftsbandet, minskas särställningen ytterligare. Att domkapitlens medverkan vid ifrågavarande kyrkoherdetillsättningar är reducerad kan numera ej anses påkallat. Det för de privilegierade församlingarna föreskrivna kallelseförfarandet erbjuder knappast någon sannolikhet för att församlingen erhåller en för densamma lämpligare kyrkoherde än den skulle få vid tillämpning av de allmänna reglerna. Den av kommittén föreslagna allmänna ordningen för tillsättning av kyrkoherdetjänster bygger på en omsorgsfull avvägning mellan alla de intressen, som är förknippade med dessa tillsättningar, och avser att garantera ett tillfredsställande resultat både genomsnittligt och i det enskilda fallet. Det måste anses både önskvärt och i princip riktigast att denna ordning blir tillämplig på alla kyrkoherdetjänster. En avvikande ordning kan vara motiverad, om viss tjänst uppvisar mycket väsentliga särdrag. Så är icke fallet med kyrkoherdetjänsterna i de privilegierade stadspastoraten. Det är varken ändamålsenligt eller — sett ur prästerskapets eller övriga församlingars synpunkt — rättvist att för en liten, i intet avseende särartad grupp av församlingar ha en avvikande tillsättningsordning.

Risken att stadskommunistraturer besättes med alltför ålderstigna präster är alltsedan 1910 i väsentlig grad undanröjd genom regeln att vid förslagsupprättande hänsyn skall tagas jämväl till tjänstens särskilda behov. Vidare inträder pensionsåldern numera tidigare än förr. Och behovet av yngre prästerlig arbetskraft tillgodoses i ökad utsträckning genom kyrkoadjunkturen.

Sammanfattningsvis uttalar kommittén, att prästvalsprivilegierna tillkommit antingen såsom undantag från huvudregler för det prästerliga be-

fordringssystemet, som ej längre gäller, eller såsom korrektiv mot befarade missförhållanden, vars framträdande numera ej är aktuellt eller motverkas även i annan ordning. Medan sålunda grunderna för denna särreglering helt bortfallit eller åtminstone avsevärt försvagats, talar däremot vägande positiva skäl för att de allmänna reglerna för tillsättning av kyrkoherde- och komministertjänster får bli tillämpliga även å de hittills av privilegier omfattade tjänsterna.

3. Remissyttranden

Förslaget om prästvalsprivilegiernas avskaffande har av det stora flertalet remissinstanser tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Majoriteten bland kyrkoråden i de privilegierade församlingarna vill emellertid ha kvar privilegierna.

Till dem som biträder kommitténs förslag hör *kammarkollegiet, domkapitlet i Uppsala, Skara, Västerås, Härnösand, Luleå, Visby och Stockholm, överståthållarämbetet samt styrelserna för Svenska pastoratens riksförbund och Svenska prästförbundet*. Domkapitlet i Luleå anför, att det från allmän befordringssynpunkt icke kan anses vara försvarligt, att ett antal viktiga kyrkoherdetjänster, däribland två domprosttjänster, genom privilegielagstiftning skall vara undandragna ansökan i vanlig ordning.

Justitiekanslersämbetet anknuter till sitt förut nämnda, år 1918 avgivna remissyttrande om prästvalsprivilegierna samt fortsätter.

Den uppfattning ämbetet därvid gav till känna synes ämbetet allttjämt äga giltighet och har såvitt för ämbetet är känt ej heller rönt motsägelse vid den fortsatta behandlingen av frågan om prästvalslagstiftningen. Efter det av ämbetet sålunda gjorda bedömandet torde ämbetet ha att yttra sig allenast såvitt gäller privilegierna beträffande komministerval i Norrköping, i fråga om vilka ämbetet år 1918 till grund för rätten att genomföra det då föreliggande förslaget åberopade samtycke av församlingarna därstädes.

Ämbetet konstaterar nu, att läget i fråga om norrköpingsprivilegierna är detsamma som beträffande privilegierna i Skog och Hamrånge. Under hänvisning härtill förklarar ämbetet, att det ej finner anledning till erinran mot kommitténs förslag.

Domkapitlet i Växjö och *majoriteten inom Linköpings domkapitel* godtar förslaget endast med tvekan. Om det befunnes skäligt och lämpligt att ändra privilegierna i stället för att helt avskriva dem, vill domkapitlet i Växjö se som en möjlighet, att rätten att vid tillsättning av kyrkoherdetjänst kalla fjärde provpredikant utvidgades, så att flera finge kallas, samt att kallelserätten beträffande komministertjänst finge bibehållas.

Domkapitlet i Göteborg finner för sin del övervägande skäl tala för privilegiernas avskaffande, eftersom det icke kan anses vara rationellt eller rättvist att vissa mer eller mindre slumpvis utvalda församlingar skall ha

större rätt vid prästerliga tjänstetillsättningar än andra församlingar. Om privilegierna avskaffas, synes det emellertid domkapitlet, att särskild vikt bör fästas vid befordringsgrunden »tjänstens särskilda behov» och att rätt att kalla en prästman utöver de på förslag uppsatta bör tillkomma församling vid tillsättning av särskilt kvalificerade komministertjänster, förslagsvis de som i lönehänseende är minst likställda med de lägst placerade kyrkoherdetjänsterna.

För att privilegierna skall bibehållas uttalar sig *domkapitlet i Lund och en skiljaktig ledamot inom Linköpings domkapitel*. Enligt domkapitlet i Lund finns det ej anledning att, endast för att genomföra en likriktning vid tillsättning av de prästerliga tjänsterna, beröva församlingarna den rätt de åtnjutit sedan århundraden. På liknande sätt uttalar sig också reservanten inom Linköpings domkapitel. Denne anför vidare, att även om det givetvis kan påvisas fall, då pastoraten kunnat göra bättre bruk av sitt privilegium, så torde man dock ej ha rätt att påstå, att pastoraten missbrukat det samma.

Bland *kyrkoråden* i de 25 församlingar, som är privilegierade i fråga om både kyrkoherde- och komministerval, avstyrker 17 helt att privilegierna upphäves, medan ett kyrkoråd motsätter sig deras upphävande endast såvitt avser kyrkoherdetjänsten. I några av de tillstyrkande yttrandena uppställs som förutsättning bland annat, att församlingen undantages från bestämmelserna om tredjegångstillsättning.

Av kyrkoråden i de fyra församlingar, vilkas privilegier omfattar endast kyrkoherdeval, motsätter sig tre att privilegierna slopas.

Däremot tillstyrkes privilegiernas upphävande av kyrkoråden i fem av de åtta församlingar, som är privilegierade endast i fråga om komministerval. I ett yttrande (Hamrånge), anmärkes emellertid, att församlingen aldrig torde ha utnyttjat sin ifrågavarande rätt.

De avstyrkande kyrkorådsyttrandena innehåller i stor utsträckning synpunkter som överensstämmer med de av domkapitlet i Lund och reservanten inom Linköpings domkapitel anförda. I många fall hävdas, att privilegierna varit värdefulla och brukats väl samt att ifrågavarande krävande prästtjänster tack vare privilegierna kunnat besättas med yngre krafter. Några kyrkoråd betvivlar, att bestämmelsen om hänsynstagande till tjänstens särskilda behov skall kunna i praktiken bli en fullgod ersättning för privilegierna.

Flera kyrkoråd som önskar behålla privilegierna framhåller emellertid, att det tillämpade kallelseförfarandet är behäftat med brister, i det att flera menighetsomröstningar kan förekomma. Förslag att kallelserätten i stället skall utövas av kyrkorådet har härvid framförts från flera håll men i andra yttranden avvisats som en olämplig utväg.

Av de kyrkoråd, som tillstyrker kommitténs förslag, ställer sig några di-

rekt negativa till privilegierna. Sålunda anför kyrkorådet i en stockholmsförsamling, att rätten att kalla fjärde provpredikant till komministertjänst i realiteten innebär, att församlingens kyrkoadjunker i tur och ordning befordras till komministrar, medan andra sökande, oavsett förtjänst och skicklighet, är uteslagna.

4. Departementschefen

Genom 1910 och 1934 års reformer av prästvalslagstiftningen blev samma system för tillsättning av ordinarie församlingsprästtjänster gällande i territoriella pastorat, oavsett om pastoraten tidigare varit regala, konsistoriella eller patronella. Däremot har en avvikande ordning fått bestå i en liten grupp av territoriella pastorat, åt vilka i stadsprivilegier eller i annat sammanhang av Kungl. Maj:t beviljats särskilda förmåner vid prästvalen. En för dessa pastorat i stort sett gemensam reglering har givits genom en kungörelse år 1934. Beträffande dennas innehåll får jag hänvisa till den nyss lämnade redogörelsen.

Prästvalskommittén har föreslagit, att de allmänna reglerna om prästval och tredjegångstillsättning framdeles skall gälla även i de territoriella pastorat, som hittills varit utrustade med särskilda förmåner. Flertalet kyrkoråd i privilegierade församlingar har motsatt sig detta förslag och önskar behålla privilegierna — antingen oförändrade eller reviderade. Ett domkapitel har avstyrkt att privilegierna upphäves. Övriga myndigheter som yttrat sig i saken har däremot ansett privilegierna omotiverade eller olämpliga; några myndigheter diskuterar nya särbestämmelser beträffande vissa pastorat eller prästtjänster.

När jag nu har att taga ställning till frågan om prästvalsprivilegierna bör bevaras eller ej, vill jag först framhålla att de i vart fall i ett hänseende varit av obestridligt värde. Då valmenigheten i ett privilegierat pastorat haft att kalla provpredikanter har den icke varit hänvisad endast till stiftets prästerskap. Och till flertalet av de komministertjänster, som omfattats av privilegier, har befodringsrätt, alltså ansökningsrätt, stått öppen för hela rikets prästerskap. Privilegierna har sålunda utgjort ett avsteg från den allmänna stiftsbandsprincipen.

Vad angår privilegiernas utformning i övrigt måste jag instämma med 1948 års kyrkomöte, att utformningen visat sig icke alldeles tillfredsställande. Trots att gällande privilegiekungörelse anvisar, att pastoratsmenigheten vid tillsättning av kyrkoherdetjänst skall kalla så många präster, att domkapitlet kan uppföra tre på förslag, har det förekommit att endast en präst kallats. Beträffande åter komministertjänster, har privilegieförmånen att få kalla fjärde provpredikant väl för vissa pastorats del uttryckligen motiverats med intresset att trygga att tjänsterna icke på grund av de för-

hållandervis goda löneförmånerna besättes med alltför ålderstigna präster. Men avsaknaden av varje som helst motsvarighet till regeln i 7 § 2 mom. gällande prästvalslag — vilken regel uppställer ett minimikrav i fråga om tjänstår såsom villkor för behörighet att mottaga kallelse som fjärde provpredikant till kyrkoherdetjänst — har kunnat leda till att kallelserätten används på ett sätt, som ej varit sakligt motiverat. Slutligen har, såsom tidigare nämnts, flera kyrkoråd i privilegierade pastorat önskat ändringar i fråga om kallelseförfarandet.

Av vad jag nu anført framgår, att det sakliga innehållet i nuvarande prästvalsprivilegier inbjuder till erinringar. Å andra sidan vill jag som ofrånkomligt riktig beteckna den av såväl kyrkolagutskottet vid 1948 års kyrkomöte som prästvalskommittén hävdade meningen, att en förutsättning för privilegiernas bestånd är att förmånernas innehåll kan få förbli oförändrat.

Med stiftsbandets slopande förlorar privilegierna en väsentlig del av sitt innehåll. Såsom kommittén påpekat tillgodoses det speciella syftet med komministerprivilegierna numera på andra vägar. För att prästvalsprivilegierna skall ytterligare bevaras måste därför, synes det mig, kunna visas att det är önskvärt och lämpligt att till grund för tjänstetillsättningarna i dessa pastorat lägga en annan avvägning av menighetens och kyrkostyrelsens inflytande än i övriga pastorat. I likhet med nästan samtliga myndigheter har jag blivit övertygad om att skäl för fortsatt särreglering saknas. Jag biträder sålunda förslaget att prästvalslagens allmänna bestämmelser framdeles skall gälla även för de hittills privilegierade territoriella pastoraten.

III. Specialmotivering till lagförslagen

I enlighet med de huvudgrunder, som angivits i det föregående, har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag). Då stiftsbandets upphävande ansetts böra föranleda viss ändring i domkapitelslagen, har inom departementet också upprättats förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Ett genomförande av det förslag om kostnadsersättning åt provpredikant, som jag tidigare förordat, påkallar vidare ändring i 6 § kyrkofondslagen, vilken icke är av kyrkolags natur. Eftersom den nya prästvalslagen torde böra träda i kraft först den 1 juli 1958 och dessförinnan även annan ändring i nämnda paragraf kan komma i fråga, synes det lämpligt att låta spörsmålet om ändring i kyrkofondslagen anstå till ett senare sammanhang.

För att i vissa delar belysa förslaget till prästvalslag torde som *bilaga* till statsrådsprotokollet få fogas *prästvalskommitténs förslag till prästvalsstadga*.

Beträffande det närmare innehållet i de nu framlagda lagförslagen får jag anföra följande.

A. Förslaget till lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag)

Lagens rubrik

Som tidigare nämnts talar regeringsformen § 30 — vid angivandet av prästvalslagstiftningens föremål — om »tillsättning av prästerliga tjänster i församlingarna». Detta stadgande har stått oförändrat sedan år 1909.

Såväl 1910 som 1934 års prästvalslagar har, utan att detta avspeglats i lagarnas rubriker, varit begränsade till att avse tillsättning av *ordinarie* församlingsprästtjänster, d. v. s. domprost-, kyrkoherde- och komminister-tjänster. I fråga om tillsättning av »extra ordinarie prästerlig tjänst — — — i församling» har båda lagarna hänvisat till särskilda bestämmelser.

Den nya prästvalslagen bör uppenbarligen på motsvarande sätt avse endast ordinarie församlingsprästtjänster. Tillsättningen av icke-ordinarie prästtjänster, som avses i prästlönereglementet, bör liksom hittills regleras helt i administrativ ordning. Och det torde ej finnas anledning att — såsom

skett i 4 § i prästvalskommitténs lagförslag — i prästvalslagen skriva in ett stadgande om att kyrkoadjunktstjänst skall tillsättas av domkapitlet genom förordnande. Ej heller synes det erforderligt att låta begränsningen till ordinarie tjänster komma till uttryck redan i lagens rubrik.

De församlingsprästerliga tjänsterna är — som prästvalskommittén också påpekar — inrättade icke i församlingarna utan i *pastoraten*. Detta har iakttagits vid utformningen av lagens rubrik, och i lagförslaget talas genomgående om pastorat, när pastoratet och ej församlingen eller församlingarna avses.

Allmänna bestämmelser

1 §.

Paragrafens första stycke — som samtidigt innefattar en definition och ett angivande av lagens tillämpningsområde — motsvarar 6 § i prästvalskommitténs lagförslag men saknar formell motsvarighet i PVL. Beträffande stadgandets innehåll torde få hänvisas till vad som anförts under lagens rubrik.

Bestämmelsen i paragrafens andra stycke ersätter i viss mån delar av 46 § och 47 § 1 mom. PVL. Den överensstämmer i sak med 5 § i kommittéförslaget.

Som motivering må här anföras följande.

De inom riket befintliga icke-territoriella församlingarna — till antalet sju — företer sinsemellan stora skiljaktigheter i flera rättsliga hänseenden. Bland annat gäller detta beträffande reglerna för tillsättning av prästerliga tjänster.

Pastorstjänsten i *hovförsamlingen* är icke föremål för några förslag från kommitténs sida. Anledning lär icke heller vara att i detta sammanhang beröra tillsättningen av denna befattning.

För ordningen vid tillsättning av kyrkoherdetjänst i finska församlingen i Stockholm samt tyska församlingarna i Stockholm och Göteborg — de s. k. *nationella församlingarna* — redogöres i ett år 1947 avgivet sakkunnigbetänkande (SOU 1947:56) samt i propositionen 1953: 205 (s. 13). Såsom också prästvalskommittén funnit bör denna ordning nu kunna lämnas orubbad. I nämnda sakkunnigutredning uttalades, att de för dessa församlingar gällande prästvalsreglerna torde kunna ändras av Kungl. Maj:t i administrativ ordning med stöd av 46 § prästvalslagen. Huruvida en ändring av äsyftade bestämmelser lämpligen bör ske i sådan ordning kan här lämnas åsido. Klart torde i vart fall vara att, om — såsom jag avser att senare föreslå — icke blott hela gällande prästvalslag, och därmed alltså dess 46 §, utan även 19 kap. 11 § kyrkolagen upphäves, påverkas icke därav ifrågavarande specialbestämmelsers karaktär eller möjligheterna att ändra desamma.

Övriga icke-territoriella församlingar är militära församlingar.

Karlsborgs garnisonsförsamling är organisatoriskt förenad med *Karlsborgs* territoriella församling. Garnisonspastorn är tillika kyrkoherde. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 13 juni 1913 skall befattningen tillsättas av Kungl. Maj:t, sedan församlingen beretts tillfälle att i viss ordning yttra sig över gjorda ansökningar. Kungl. Maj:t har den 1 oktober 1954 uppdragit åt kammarkollegiet att verkställa utredning och framlägga förslag rörande de villkor och bestämmelser, som erfordras för bland annat avskaffande av garnisonsförsamlingen.

Amiralitetspastorstjänsten i *Skeppsholms församling* tillsättes enligt ett cirkulär den 12 februari 1813, vilket icke tillförsäkrar församlingen rätt att medverka. Församlingens fortsatta bestånd sammanhänger med avvecklingen av Stockholms örlogsstation och utflyttning av Stockholms örlogsvärv och torde inom kort bli föremål för närmare utredning. Prästvalskommittén har ansett att om och i den mån församlingen kommer att bestå, bör de tillsättningsregler gälla som kommittén föreslår för *Karlskrona amiralitetsförsamling*.

Enligt ett reglemente av år 1864 (SFS nr 32) tillsättes amiralitetspastorstjänst och amiralitetspredikanttjänst i *Karlskrona amiralitetsförsamling* av Kungl. Maj:t. Härvid utnämnes en av de tre präster, som vid ett av en elektorsförsamling förrättat val erhållit flest röster. Amiralitetsförsamlingen har år 1952 anhållit, att bestämmelserna om val av präster i församlingen måtte så långt möjligt anpassas till de allmänna prästvalsreglerna, och härvid påpekat bland annat att kvinnorna i församlingen med få undantag nu är uteslagna från medverkan vid tillsättningarna. Prästvalskommittén föreslår följande ordning.

Amiralitetsprästtjänst tillsättes, efter föregånget val, av Kungl. Maj:t. Sådan tjänst bör även kunna tillsättas genom förflyttning. Beträffande behörighet och befordringsgrunder tillämpas bestämmelserna i kommitténs förslag till prästvalslag, varvid amiralitetspastor motsvarar kyrkoherde och amiralitetspredikant komminister. Tjänsten ledigförklaras av och sökes hos domkapitlet i Lund, som efter hörande av befälhavande amiralen uppför tre behöriga sökande å förslag. Vidare tillämpas i fråga om amiralitetspastors- och amiralitetspredikanttjänst vad i 16—31 §§ i lagförslaget stadgas om kyrkoherde- respektive komministertjänst, dock att, därest efter förnyat ledigförklarande av amiralitetspredikanttjänst blott en behörig sökande finnes, Kungl. Maj:t förordnar, huru med tjänsten skall förfaras. Icke blott domkapitlet utan även befälhavande amiralen skall efter valet avgiva yttrande till Kungl. Maj:t angående dem som kunna komma i fråga till den lediga tjänsten. Slutligen böra bestämmelserna i 6 kapitlet av lagförslaget (om besvär) samt kommitténs förslag till prästvalsstadga i tillämpliga delar gälla beträffande nu ifrågakvarande tillsättning.

Vad kommittén sålunda föreslagit beträffande tillsättning av prästtjänst i *Karlskrona amiralitetsförsamling* och eventuellt i *Skeppsholms församling* tillstyrkes av *kammarkollegiet* och *chefen för marinen* samt — såvitt avser *karlskronaförsamlingen* — av *domkapitlet i Lund*. *Chefen för marinen* yttr-

rar, att förslaget synes trygga de befälhavande amiralernas berättigade inflytande på tillsättningen av ifrågavarande tjänster. Han delar därvid icke en av *kyrkorådet i Karlskrona amiralitetsförsamling* framförd åsikt, att domkapitlet och amiralen bör yttra sig gemensamt.

Huruvida den nyss berörda utredningen rörande Skeppsholms församling kan komma att få omfatta jämväl karlskronaförsamlingen synes ännu ovisst. Även om så skulle ske bör enligt min mening emellertid sörjas för att inträffande ledighet å prästtjänst i sistnämnda församling icke föranleder att gällande, synnerligen otidsenliga särbestämmelser ånyo tillämpas. Vad prästvalskommittén föreslagit för karlskronaförsamlingens del är enligt min mening väl ägnat att genomföras — dock med de jämkningar som kan följa av ändringar i kommitténs allmänna förslag. Det torde alltså få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga särskilda bestämmelser om prästtillsättningar i denna församling.

Skulle en marinförsamling även framdeles komma att bestå i stockholms-trakten, lär, såsom kommittén förutsatt, i möjligaste mån samma bestämmelser böra gälla för denna som för karlskronaförsamlingen.

I likhet med kommittén finner jag icke påkallat att i sammanhang med detta lagstiftningsärende upptaga fråga om ändringar i de regler för tillsättning av kyrkoherdetjänsterna i *de svenska utlandsförsamlingarna*, som är meddelade i de särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade kyrkoordningarna för dessa församlingar. Någon ersättning för nuvarande bestämmelse i 47 § 1 mom. PVL, att Kungl. Maj:t har att förordna om tillsättning av präst vid utländsk beskickning, kräves icke.

Paragrafens tredje stycke motsvarar delvis 47 § 2 mom. PVL. Det har i klarhetens intresse ansetts lämpligt att — i stället för det i avsnittet om lagens rubrik omnämnda stadgandet i 4 § i kommittéförslaget — upptaga en hänvisning till de särskilda bestämmelserna om tillsättning av kyrkoadjunktstjänst.

I detta sammanhang torde få anmärkas följande.

Kyrkoadjunktstjänst tillsättes enligt 4 § prästlönereglementet av domkapitlet. Ledigkungörande av dylik tjänst är icke föreskrivet men har vid några tillfällen ifrågasatts. Därvid har åberopats å ena sidan prästernas intresse av att kyrkoadjunktstjänsterna tillsättes efter öppen konkurrens och å andra sidan stiftsstyrelsernas intresse att få i fria former meddela förordnanden å dessa tjänster. En framställning av 1935 års riksdag föranledde på sin tid upprättande av förslag till bestämmelser om ledigkungörande av dylika förordnanden, men förslaget blev, sedan 1936 års kyrkomöte avböjt detsamma, icke föremål för någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. I sitt principbetänkande uttalade 1946 års prästlönekommitté, utan att närmare ingå på ämnet, att kyrkoadjunktstjänsterna framdeles borde kungöras till ansökan lediga i sedvanlig ordning. En dylik anordning avstyrktes dock av 1948 års kyrkomöte, och vid författningsregleringen i anslutning till prästlönereformen meddelades icke någon föreskrift därom.

Prästvalskommittén har upptagit spørgsmålet till ny prövning men därvid stannat för att icke föreslå någon ändring. Kommittén har bland annat påpekat, att extra ordinarie präster icke är underkastade förflyttnings-skyldighet och att domkapitlen för att kunna genom uppsägning och nytt förordnande omplacera kyrkoadjunkt behöver fritt disponera över tillsättningen av tjänsterna i fråga.

Till kommitténs ståndpunkt, vilken vid remissbehandlingen allmänt godtagits eller lämnats utan erinran, kan jag ansluta mig. En reform av det diskuterade innehållet synes mig i vart fall icke böra genomföras, innan erfarenhet vunnits om verkningarna av stiftsbandets avskaffande.

2 §.

I denna paragraf fastslås valprincipen som huvudregel för tillsättning av prästerliga tjänster; vidare meddelas vissa grundläggande bestämmelser om principens innebörd. Beträffande dessa spørgsmål hänvisas till den allmänna motiveringen under A och C.

Till paragrafen har sammanförts bestämmelser från olika håll. Sålunda överensstämmer andra stycket i sak med 26 § 1 mom. PVL och 29 § första stycket kommittéförslaget, under det att tredje stycket andra punkten motsvarar 23 § 1 mom. PVL och 23 § kommittéförslaget.

3—5 §§.

Dessa paragrafer motsvarar — jämte stadgandet i 2 § första stycket — reglerna i 1—3 §§ i kommitténs lagförslag. Bestämmelserna har utformats så att de i 40 § och 43 § tredje stycket i kommittéförslaget meddelade stadgandena om förbud mot förflyttning till högre tjänstegrad kunnat utgå.

I PVL har förevarande paragrafer sin närmaste motsvarighet i 41 § och 42 § 1 mom. Det bör anmärkas, att den nya lagtexten icke belastats med någon mot tredje punkten i 41 § 1 mom. PVL svarande regel för det teoretiska fallet att vid en valförrättning icke avgives någon röst.

Beträffande den grundläggande kompetensregleringen pastoratsmenighet — domkapitel — Kungl. Maj:t hänvisas till den allmänna motiveringen under C. Att Kungl. Maj:t ej skall kunna förflytta präst till tjänst i högre tjänstegrad har behandlats under E i den allmänna motiveringen.

Om behörighet till prästerlig tjänst och om befodringsgrunder.

6 §.

Paragrafen motsvarar i sitt förra led 4 § PVL och 11 § första stycket i kommitténs förslag. I sitt senare led svarar stadgandet mot 8 § PVL men har i överensstämmelse med 11 § andra stycket i kommitténs förslag formulerats så att det avser ej blott domkapitlets utan även Kungl. Maj:ts

prövning av prästs behörighet. Stadgandet är sålunda tillämpligt också vid tillsättning av prästerlig tjänst genom förflyttning.

Kommittén har i 11 § i sitt lagförslag intagit ett tredje stycke, innehållande att Kungl. Maj:t förordnar om kunskaper i finska och lapska språken såsom villkor för behörighet till prästerlig tjänst i pastorat, där dessa språk brukas vid gudstjänst. Något dylikt bemyndigande för Kungl. Maj:t finns ej i PVL och synes ej heller vara erforderligt i den nya prästvalslagen.

7 §.

Denna paragraf, som motsvarar 10 § första och tredje styckena i kommitténs förslag, ersätter i vad avser domprost- och kyrkoherdetjänster 7 § 1 mom. PVL samt innehåller såsom ny föreskrift, att för behörighet till komministertjänst erfordras att ha en tjänstålder av minst aderton månader. Denna tid motsvarar aspiranttiden för pastoratsadjunkt, och det får — såsom kommittén framhållit — anses vara en rimlig fordran, att den som uppföres på förslag till ordinarie tjänst under åtminstone så lång tid inhämtat praktisk erfarenhet av prästerlig tjänstgöring.

Syftet med de i denna paragraf givna reglerna om minimitjänstålder förefelas om vid dess bestämmande i mera betydande omfattning medräknas tid, varunder präst faktiskt icke utövat prästerlig verksamhet. För att detta icke skall kunna bli fallet bör beträffande dessa regler stadgas en begränsning av den rätt att tillgodoräkna tjänstledighet som under F i den allmänna motiveringen förordats i fråga om tjänstårsberäkning vid konkurrens mellan flera sökande. I berörda minimitider bör sålunda icke utan Kungl. Maj:ts medgivande få inräknas vare sig tjänstledighet med C-avdrag av annan anledning än predikoprov eller tjänstledighet för militärtjänstgöring. En bestämmelse av denna innebörd har upptagits i 6 § av kommitténs förslag till prästvalsstadga.

Det bör anmärkas, att i förevarande paragraf icke angivits, vid vilken tidpunkt behörighetsvillkoren skall vara uppfyllda. Någon ändring i sak är här icke avsedd: den avgörande tidpunkten bör alltjämt vara ansöknings- tidens utgång respektive kallelsetillfället. Det synes emellertid lämpligt att föra över föreskriften härom till prästvalsstadgans bestämmelser om tjänstårsberäkning. Motsvarande spörsmål uppkommer i 9—11 §§ förslaget till prästvalslag och har där lösts på samma sätt.

8 §.

Paragrafen motsvarar, fränsett redaktionella jämkningar, 8 § i kommitténs förslag; i PVL svarar den närmast mot 5 §.

Såsom kommittén erinrar kräver ett tillsättningssystem, som är fotat på avläggande av prov och menighetsval, såväl att präst, vilken sökt viss tjänst, i regel kvarstår som sökande ända till dess valet förrättats som att präst ej samtidigt får ha förlagsrum till flera tjänster.

Stadgandena i första och andra styckena förhindrar till en början i likhet med 5 § PVL att en präst kommer att samtidigt stå på förslag till flera tjänster, som skall tillsättas efter val. Vidare regleras i första och andra styckena den situationen att präst, som sökt en tjänst, vilken skall tillsättas genom tredjegångstillsättning, därefter önskar söka eller antaga kallelse till en tjänst, som skall tillsättas efter val. För att bli behörig att uppföras på förslag till sistnämnda tjänst, måste han återkalla sin ansökning till den förstnämnda tjänsten. Situationen i tredje stycket är den omvända: förslagsrum till tjänst, som skall tillsättas efter val, hindrar att präst får komma i fråga till tjänst, som skall tillsättas genom tredjegångstillsättning. Syftet med samtliga dessa bestämmelser är att så vitt möjligt minska risken för att en valprocedur förlöper men senare visar sig ha varit meningslös.

Något förbud föreslås ej för präst att samtidigt stå som sökande till flera tjänster, vilka skall tillsättas genom tredjegångstillsättning. I 37 § ges en regel för det fallet att präst i denna ordning utnämnts till innehavare av flera tjänster. Genom bestämmelser i prästvalsstadgan bör man — för att i möjligaste mån undanröja risken att präst, som samtidigt söker flera tjänster, blir utnämnd till innehavare av mer än en tjänst — utvidga den uppgiftsskyldighet som nu är föreskriven i 4 § kungörelsen 1934: 574. Bestämmelser med detta syfte har upptagits i 10 § förslaget till prästvalsstadga.

9 §.

Denna paragraf, som motsvarar 10 § andra stycket i kommitténs förslag, ersätter 7 § 2 mom. och viss del av 13 § 2 mom. PVL.

I fråga om kravet på minst tio tjänstår skall icke tillämpas sådana begränsningar i rätten att tillgodoräkna tjänstledighetstid som under 7 § föreslagits beträffande där angivna minimitider.

10 §.

Paragrafen har behandlats under B i den allmänna motiveringen. Jämför 3 § PVL och 7 § i kommitténs förslag.

11 §.

Paragrafen motsvarar 9 § i kommittéförslaget.

I första stycket har upptagits den för kyrkoherde i 6 § 2 mom. PVL stadgade transportspärren men samtidigt införts befogenhet för Kungl. Maj:t att dispensera från densamma. *Kommittén* har som motiv för dispensbestämmelsen anfört följande.

Undantagsvis kunna en kyrkoherdes personliga förhållanden eller tjänstgöringsförhållanden vara sådana att det framstår som obilligt att han icke före utgången av femårstiden på grund av egen ansökan får uppföras på förslag till viss annan tjänst. Vidare må erinras att han är oförhindrad att

mottaga kallelse till annan kyrkoherdetjänst. Slutligen kan framhållas att nuvarande ovillkorliga förbud icke skulle stå i god inre överensstämmelse med prästs skyldighet att underkasta sig transport till annan tjänst. Kommittén förutsätter, att dispens endast medges på grund av vägande skäl.

I paragrafens andra stycke har införts en motsvarande spärregel beträffande komminister. Till stöd för sitt förslag härom har kommittén anfört, att församlingarnas intresse synes motivera, att även för komminister stadgas en principiell bundenhet under viss tid, att denna uppenbarligen bör vara kortare än för kyrkoherde samt att den för förslaget anförda grunden ej kan åberopas i fråga om annan tjänst i samma pastorat.

Kommitténs förslag till regler om transportspärr har under remissbehandling nästan allmänt godtagits, och själv kan jag helt biträda desamma.

12 §.

Denna paragraf motsvarar med vissa jämkningar 9 § PVL och 13 § i kommitténs lagförslag. Utöver vad som anförts under F i den allmänna motiveringen må följande anmärkas.

I 9 § PVL talas om »det kall honom i kyrkans eller läroverkens tjänst dittills varit anförtrött». Uttrycket »kyrkans eller läroverkens tjänst» har i kommitténs lagförslag utbytt mot »kyrkans tjänst». Eftersom hänsyn rimligen bör tagas även till skicklighet, som ådagalagts i tjänst utanför kyrkan, exempelvis vid teologisk fakultet, synes det riktigast att bestämningen i fråga helt får utgå.

För att underlätta ett i särskilda fall välmotiverat hänsynstagande till andra vetenskapliga meriter än teologiska har kommittén något jämkat de nuvarande bestämmelserna om lärdomsmeriter. Enligt 9 § PVL skall nu tagas i betraktande bland annat sökandes »offentligen ådagalagda lärdom i teologiska ämnen»; endast om flera sökande är jämgoda i teologiska insikter, får avseende fästas även vid lärdom i andra kunskapsämnen. I kommitténs förslag nämnes endast sökandes »offentligen ådagalagda lärdom». Det blir enligt kommitténs mening självfallet, att lärdomsmeriter beaktas i den mån de kan anses utgöra en saklig merit för en sökande till prästtjänst. Att ett försteg regelmässigt måste ges åt teologisk lärdom anser kommittén icke behöva utsägas i lagtexten.

Kommitténs förslag på denna punkt har icke mött någon erinran i sak. Kammarkollegiet har emellertid gjort gällande, att tanken att lärdomsmeriter bör beaktas i den mån de kan anses utgöra en saklig merit för tjänsten, bör avspeglas i själva lagtexten. Kollegiet föreslår därför, att till orden »ådagalagd lärdom» fogas »i den mån den kan vara av betydelse för tjänsten».

Det av kammarkollegiet sålunda föreslagna tillägget synes ej vara erforderligt. Jag kan i denna del helt ansluta mig till vad kommittén anfört.

Om tillsättning av prästerlig tjänst efter val

13 §.

I paragrafen — 14 § i kommittéförslaget — har upptagits del av innehållet i 1 § PVL. Återstoden av 1 § PVL har kommittén överfört till 7 § i förslaget till prästvalsstadga.

En remissmyndighet har beträffande nämnda stadgebestämmelse ansett att domkapitlet borde äga befogenhet att sprida ledigförklarandet av samtidigt ledigblivna kyrkoherdetjänster. Härmed skulle präst i mindre grad bli hindrad genom ansökan till viss tjänst att söka annan. En dylik anordning synes mig dock kunna leda till att domkapitlens opartiskhet sättes i fråga.

På sätt kommittén föreslagit i 8 § samma stadgeförslag bör ansöknings tiden minskas från nuvarande trettio dagar till den tid av tre veckor, som upptagits i allmänna verksstadgan.

14—16 §§.

Dessa paragrafer motsvarar 15—17 §§ i kommittéförslaget. Innehållet i 14 § är hämtat från 2 och 9 §§ PVL. 15 och 16 §§ svarar mot 13 § PVL.

Reglerna i 15 § innehåller inga sakliga nyheter.

Bestämmelserna i 16 § innebär en avsevärd inskränkning av de fall, då tjänst skall ånyo ledigförklaras. *Kommittén* anför härom.

Enligt 13 § 1 mom. PVL skall domkapitlet, där ej tre behöriga sökande anmält sig till ledigförklarad tjänst, utsätta ny ansökningstid. Ansökningsrätt står därvid öppen för hela rikets prästerskap. Med stiftsbandets avskaffande förlorar detta förnyade ledigförklarande av tjänster självfallet i betydelse. Redan av denna anledning kan man icke underlåta att pröva, om tillräckliga skäl finnas att i oförminskad utsträckning ledigförklara tjänster två gånger. Men härtill kommer att ett itererat ledigförklarande förlänger tillsättningsproceduren högst avsevärt. Vid bedömandet av hit hörande spörsmål synes man böra hålla fast, att församlingsmedlemmarnas valrätt blott kan utövas, då mer än en sökande finnes till den lediga tjänsten. Försöken att genom förnyat ledigförklarande locka fram ytterligare sökande till en mindre eftertraktad tjänst böra därför icke begränsas så hårt, att församlingens medverkan vid tillsättningen i ökat antal fall blir, genom att endast en sökande finnes, illusorisk. I fråga om kyrkoherdetjänst erbjuda reglerna om kallande av präst å frågodag en möjlighet för de röstberättigade att själva komplettera ett ofullständigt förslag med ytterligare ett namn. Kommittén anser det därför ej erforderligt att kyrkoherdetjänst, som blott lockat en eller två behöriga sökande, ånyo förklaras ledig. Beträffande komminister-tjänst, där någon kallelserätt icke finnes, bör däremot allttjämt gälla, att ny ansökningstid utsättes, såframt endast en behörig sökande anmält sig vid det första ledigförklarandet. Finnas två behöriga sökande kan enligt kommitténs mening icke anses erforderligt att ett försök göres att kalla fram en tredje sökande. Är en ledig komminister-tjänst så föga åträdd, att även efter andra ledigförklarandet blott en behörig sökande finnes, böra inga ytterligare ansträngningar göras att framkalla

en konkurrens om tjänsten; denna bör då utan prov och val tillsättas med den ende sökande.

Vid remissbehandlingen har *länsstyrelsen i Örebro län* ansett det omotiverat att utsätta ny ansökningstid, när endast en behörig sökande till komministertjänst anmält sig, samt föreslagit att denne då utan vidare utnämnes till innehavare av befattningen. Å andra sidan har *domkapitlet i Lund* gjort gällande, att förhållandena i något enstaka fall kan vara sådana, att det skulle vara till skada för det kyrkliga livet i församlingen, om den ende behörige sökanden till komministertjänst erhöle fullmakt å tjänsten. De nuvarande bestämmelserna bör därför enligt domkapitlets förmenande kvarstå.

För egen del har jag ansett kommitténs förslag tillgodose, så långt sig lämpligen låter göra, intresset att undvika onormalt utdragna tillsättningsprocedurer. Då endast en sökande till komministertjänst finnes, skall den- nes skicklighet till tjänsten självfallet prövas efter 6 §.

Stadgandet i 16 § tredje stycket om företrädesrätt för sökande, som anmält sig under första ansökningstiden, får ses mot bakgrunden av att motsvarande regel i 13 § 1 mom. PVL allmänt tillämpas på det sättet, att företräde ges ej blott till rum å förslaget utan även till högre rum. Detta har lett till att ordningsföljden å förslaget icke, såsom eljest, återspeglar domkapitlets bedömning av förhållandet de sökande emellan i fråga om förtjänst och skicklighet. En dylik jämförelse har måhända icke ens skett. Till undvikande av dessa olägenheter och med hänsyn till att en längre gående företrädesrätt för tidigare sökande än att överhuvud bli uppförd på förslaget icke synes motiverad, föreslås nu allenast att sådan sökande städse skall uppföras på förslaget. Innebörden av regeln åskådliggöres, därest på sätt kommittén föreslagit i prästvalsstadgan föreskrives att ordningsföljden mellan präst, som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet och kvarstår såsom sökande, samt övriga sökande som uppföres på förslag skall avgöras genom omröstning (jfr 14 § i kommitténs stadgeförslag).

17 §.

Om paragrafen, som motsvarar 18 § i kommitténs förslag anför *kommit- ten* i huvudsak följande.

Första stycket svarar närmast mot 14 § PVL. Enligt förslaget inträder emellertid prästens bundenhet vid gjord ansökning senare än enligt PVL. Ansökning skall nämligen få återkallas intill dess att förslag är upprättat. Härigenom minskas risken av att en präst blir — på grund av en ansökning som han ingivit utan att äga kännedom om vilka andra präster som avsåge att i sista stund inlämna sina ansökningar — bunden vid ett förslag, som icke innebär någon reell utsikt för honom att erhålla tjänsten. Någon bestämmelse om att ansökning får återkallas intill tidpunkten för förslagens upprättande kräves icke; en dylik rätt föreligger självfallet om ej motsatsen stadgas. (För närvarande finnes dock i 5 § kungörelsen 1934: 574 ett stadgande härom.)

Uttrycket »annan befordran» har övertagits från 14 § PVL. I den av Wilh. Beskow år 1905 utgivna kommentaren till 1883 års prästvalslag anges innebörden av detta uttryck sålunda: »på grund av extra ansökning, såsom prebendarie eller i patronellt pastorat». Enligt det nu föreslagna systemet för tillsättning av församlingsprästtjänster kan erhållen annan prästerlig befordran sällan tänkas bliva åberopad som skäl för befrielse från förslagsrum. Att vederbörande erhållit en icke prästerlig tjänst torde kunna åberopas för rätt till avgång från förslag. Det synes vara en fördel att bevara ett så pass obestämt uttryck som »annan befordran». Något intresse finnes ju icke att binda en präst vid ett förslagsrum, därest hans förhållanden så förändrats att det står utom tvivel att han aldrig i händelse av utnämning skulle komma att tillträda tjänsten.

I några remissyttranden har yrkats att prästs bundenhet alltså skulle inträda med utgången av ansökningstiden. Härvid har anförts, att den av kommittén föreslagna regeln skulle möjliggöra för en präst att genom en taktisk, ej allvarligt menad ansökning gynna viss annan prästs intressen samt att en sökande skulle kunna bli utsatt för otillbörlig påverkan att återkalla sin ansökning.

Möjligheten av dylika förfaranden synes mig icke böra hindra den av kommittén föreslagna — för en präst otvivelaktigt mången gång värdefulla — minskningen av bundenheten vid ansökning.

Andra stycket svarar närmast mot 40 § PVL. Förslaget innebär den ändringen i förhållande till nuvarande ordning, att befrielse från förslagsrum vinnes redan genom en anmälan och ej först genom bifall till en härom gjord ansökan.

18 §.

Paragrafen svarar mot 15 § PVL och 12 § i kommitténs förslag. Om konsekvenserna av obehörighet som här avses stadgas ytterligare i 19 §.

I 38 och 39 §§ PVL regleras verkan av att präst, som stått under val, blir obehörig efter valet men innan domkapitlet utfärdat fullmakt respektive Kungl. Maj:t tillsatt tjänsten. Det synes icke erforderligt att i lagen upptaga bestämmelser för dessa i och för sig tänkbara men mycket säregna situationer.

19 §.

Denna paragraf, som har samma nummer i kommittéförslaget, svarar närmast mot 16 § PVL. I stort sett är reglerna utformade som motsvarigheter till bestämmelserna i 15 och 16 §§. I första stycket första punkten stadgas om komplettering av förslag — utan nytt ledigförklarande — med ursprungligen överbliven sökande. Enligt andra punkten i samma stycke skall sådan komplettering ej ske, då fråga är om kyrkoherdetjänst och kallelse kommit till stånd å frågodag. Anledningen till undantagsregeln är att situationen kan antagas vara sådan, att den, varmed förslaget skulle kunna kompletteras, icke skulle ha några utsikter att bli utnämnd till innehavare av tjänsten.

20—22 §§.

Dessa paragrafer, vilka har samma nummer i kommittéförslaget, motsvarar respektive 17 §, 19 § och 21 § PVL.

Beträffande utformningen av regeln om frivilliga prov hänvisas till den allmänna motiveringen under D.

Den i 19 § PVL förekommande fyrtiofemdagarsfristen kan anmärkningsvärt uppehålla fortgången av tjänstetillsättningar och har därför förkortats till fyra veckor.

Stadgandena i 20 § sista stycket och 22 § har i sak oförändrade upptagits från PVL. Förstnämnda bestämmelse fanns redan i 1843 års prästvalsförordning. Den i 22 § upptagna regeln återgår på flera under 1700-talet utfärdade cirkulär och har sedan år 1883 funnits i prästvalslagen. Med bestämmelsen avses att förekomma, att sökande under tjänstgöring i pastoratet utövar obehörigt inflytande å de röstberättigade.

23—27 §§.

Dessa paragrafer motsvaras i kommittéförslaget av paragrafer med samma nummer. Av innehållet i kommittéförslagets 23 § har dock det mesta upptagits i 2 § tredje stycket.

Då predikoproven enligt förslaget icke skall vara obligatoriska, kan den traditionella beteckningen »fjärde provpredikant» ej lämpligen behållas i författningstexter. Såsom också kommittén funnit kan ej anses erforderligt att tillskapa någon ny beteckning för präst som efter kallelse uppföres å förslag.

Första stycket av 24 § ansluter sig i formellt hänseende nära till 28 § 1 mom. PVL. Beträffande höjningen av rösttalet trehundra till fyrahundra hänvisas till den allmänna motiveringen under C. Stadgandet i sista punkten av 28 § 1 mom. PVL om möjlighet att uppskjuta omröstning å frågodag till annan söndag har lika litet som andra bestämmelser, som fixerar tidsmoment i tillsättningsproceduren, upptagits i lagförslaget. Anmärkas må att kommittén funnit bestämmelsen onödig och därför icke heller låtit den inflyta i sitt stadgeförslag.

Hänvisningen i 24 § andra stycket avser samtliga bestämmelser i 28 och 29 §§, alltså reglerna om rösträtt, fullmaktsröstning, röstlängd och slutna sedlar.

I 25 § har sammanförts regler från 28 § 3 och 4 mom. PVL. Bestämmelsen i 26 § om prov av präst, som kallats, svarar mot 28 § 5 mom. PVL; rätten att avstå från prov har utformats i överensstämmelse med 20 §. Reglerna i 27 § motsvarar 29 § PVL; den av kommittén föreslagna lydelsen av andra stycket har efter påpekande av kammarkollegiet jämkats så att det tydligt framgår att i avsedda situationer ny frågodag alltid skall hållas.

28 §.

Första stycket motsvarar 26 § 3 mom. PVL och 29 § första stycket andra punkten i kommitténs lagförslag. Andra stycket svarar mot 26 § 2 mom. PVL och 29 § andra stycket kommittéförslaget.

Enligt 26 § 2 mom. PVL må rösträtt ej utövas av annan än den, som personligen infinner sig vid valtillfället. Är äkta makar båda röstberättigade, äger dock den ena av dem genom fullmakt överlåta sin rösträtt till andra maken. I dessa regler föreslås ingen annan ändring än den, att kravet på att make, som röstar för andra maken, skall själv vara röstberättigad får bortfalla. Förslaget sammanhänger därmed att riksdagen år 1956 såsom vilande antagit ett förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen av innebörd att det för makes rätt att vid val till riksdagens andra kammare avgiva valsedel genom andra maken gällande villkoret, att den av makarna som framlämnar valsedeln själv är röstberättigad, upphäves.

I fråga om formkraven å fullmakt föreslås den ändringen, att fullmakt hädanefter ej skall behöva vara bevittnad av två personer: ett vittne skall räcka. Förslaget innebär på denna punkt en anpassning till 63 § lagen om val till riksdagen och 29 § kommunala vallagen. I olikhet mot kommittén, som ej upptagit någon föreskrift om vittnesjäv, anser jag — med instämmande i en av kammarkollegiet anförd kritik — att prästvalslagens bestämmelser även härutinnan bör anpassas efter de politiska vallagarna.

29 §.

Första stycket svarar mot 27 § PVL och 30 § i kommitténs förslag.

I andra stycket, som motsvarar 31 § kommittéförslaget, har upptagits förra ledet av 32 § 1 mom. PVL. Innehållet i senare ledet av sagda moment är en underordnad procedurregel och kan icke anses ha sin plats i prästvalslagen.

Vid remissbehandlingen har *Uppsala domkapitel* föreslagit, att det skall föreskrivas att röstsedel skall inneslutas i valkuvert. Detta förslag finner jag ej skäl biträda.

30 §.

Första stycket överensstämmer fränsett en redaktionell jämkning med 42 § i kommitténs lagförslag. Medan hittillsvarande möjligheter att vid tillsättning av kyrkoherdetjänst efter val söka tjänsten utom förslag hos Kungl. Maj:t föreslås skola försvinna, har för domprosttjänster bibehållits möjlighet till sådant sökande. För att tillsättningen av tjänst ej skall häri-genom fördröjas, föreslås att den som i denna ordning önskar söka tjänst skall inge sin ansökning inom klagotiden för valet eller, därest särskild valförrättning ej erfordras, inom klagotiden för frågodagsförrättningen. Kommitténs förslag har på dessa punkter allmänt godtagits eller lämnats utan anmärkning vid remissbehandlingen.

Beträffande andra stycket, som svarar mot 41 § andra stycket i kommittéförslaget, hänvisas till vad som anföres under 31 §.

31 §.

Paragrafen motsvarar i sak 28 § i kommitténs lagförslag.

I 43 § 1 mom. PVL stadgas att när Kungl. Maj:t skall utnämna till kyrkoherdetjänst, infor drar Kungl. Maj:t yttranden av biskopen och domkapitlet angående dem som kan komma i fråga till tjänsten. Kommittén anmärker — i sitt delbetänkande — att denna bestämmelse tillkom under riksdagsbehandlingen av 1934 års prästvalsproposition samt att det icke synes helt klart, varför särskilt yttrande i tillsättningsärenden skulle avges av biskopen. Enligt kommitténs mening är en dylik föreskrift icke heller särskilt lämplig. Härom anför kommittén.

Bestämmelser av innebörd, att ordföranden i ett kollegialt organ skall vid sidan av organets yttrande i en fråga avgiva ett eget yttrande, torde vara sällsynta. Där ett dylikt förfarande över huvud taget får någon reell innebörd, torde denna snarast vara ogynnsam: ordföranden kan bindas i sin ståndpunkt före den kollegiala diskussionen och därigenom komma att utöva ett onödigt starkt tryck på denna. Skulle häremot invändas att biskopen i sin egenskap av stiftschef hade att tillvarata andra synpunkter än som ordförande i domkapitlet, måste denna synpunkt betecknas som en fiktion. Vanlig administrativ praxis ifråga om utvecklande i protokoll av särskild mening ger tvivelsutan biskopen erforderligt tillfälle att utveckla egna synpunkter. Enligt kommitténs mening är stadgandet icke heller motiverat såsom en garanti för att biskoparna skola delta i behandlingen av tjänstetillsättningsärenden.

Under hänvisning till detta uttalande har kommittén i sitt förslag till prästvalslag ej upptagit några föreskrifter om särskilt yttrande av biskopen. I remissyttrandena har detta genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Också själv ansluter jag mig härtill.

Med 31 § överensstämmer i nu ifrågavarande hänseende 30 § andra stycket, 36 § andra stycket och 39 § andra stycket.

Om tredjegångstillsättning annorledes än genom förflyttning

32 §.

Denna paragraf har samma nummer i kommittéförslaget.

Liksom i kommitténs lagförslag har uttrycket tredjegångstillsättning använts såsom beteckning för tillsättning av kyrkoherde- eller komminister-tjänst vid var tredje ledighet, oavsett om tjänsten tillsättes efter ansökningsförfarande eller genom förflyttning av präst. De båda tillsättningsformerna har dock synts böra särskiljas i lagtexten genom underrubriker.

33 §.

Paragrafen motsvarar 33 § i kommitténs förslag. Ätminstone ett förnyat ledigförklarande synes motiverat av möjligheten att som sökande därvid framträder präst, som tidigare varit uppförd på förslag till annan tjänst och därför varit jämlikt 8 § hindrad att söka nu ifrågavarande tjänst.

34 §.

Till denna paragraf finnes ingen motsvarighet i kommitténs lagförslag. Tydligtvis bör dock regleras hur det skall förfaras i förevarande situation. Vål vore tänkbart att i analogi med 16 § tredje stycket föreskriva att tjänsten skall ledigförklaras ånyo. Tillräckliga skäl härtill synes dock icke finnas. Vad vid 16 § anförts om prövning av att ende sökande uppfyller de allmänna behörighetskraven i 6 § har motsvarande giltighet vid tillsättning enligt 34 §. Paragrafen innebär ett av praktiska skäl förestavat undantag från regeln att kyrkoherdetjänst skall vid tredjegångsledighet tillsättas av Kungl. Maj:t.

35 §.

Beträffande denna paragraf, som motsvarar 34 § i kommitténs lagförslag, hänvisas i första hand till den allmänna motiveringen under C. Där församlingarna i ett flerförsamlingspastorat utgör en fullständig samfällighet och därför blott har ett gemensamt kyrkoråd, ankommer det på detta att yttra sig över de sökande. Den befattning, som kyrkoråden enligt förslaget har att taga med tillsättning av prästtjänster, är i och för sig sådan, att det vore motiverat att densamma finge avspeglas i 41 § andra stycket församlingsstyrelselagen. Med hänsyn till att nämnda lag är föremål för en allmän revision, synes en detaljändring dock kunna underlåtas.

Huruvida stadgandet i andra stycket om ny remiss till kyrkoråd skall i det särskilda fallet tillämpas, lär närmast böra bero av den ståndpunkt kyrkorådet i sitt redan avgivna yttrande intagit till å ena sidan den präst, som bortfallit såsom sökande, och å andra sidan övriga sökande.

36 §.

Första stycket överensstämmer i sak med 35 § första stycket i kommittéförslaget.

Andra stycket avviker däremot från kommitténs förslag. Enligt kommittén skulle domkapitlet vid tredjegångstillsättning av kyrkoherdetjänst efter ansökning alltid ange, vilka av de sökande som borde komma i fråga i andra och tredje rummen. Härvidlag synes dock naturligare att efter mönster av allmänna verksstadgan föreskriva att dylikt uttalande skall avgas, om skäl därtill är. Domkapitlet kan finna en sökande klart överlägsen sina medsökande och bör då ej vara tvunget att mellan dessa göra en gradering, vilken ter sig onyttig i det föreliggande tillsättningsfallet men kan komma att prejudicera vid senare konkurrens mellan samma sökande.

37 §.

Kommittén har i sitt lagförslag under 36 § upptagit den regeln, att därest präst genom tredjegångstillsättning blir utnämnd till innehavare av flera tjänster, skall den utnämning gälla som skett tidigast. Har präst samma dag utnämnts till flera tjänster, skall han äga att själv välja mellan dem.

Det torde vara klokt att icke lämna de av kommittén åsyftade situationerna helt oreglerade. Ty även om man genom att föreskriva skyldighet för domkapitlet att i vissa fall underrätta om meddelade utnämningsbeslut och för präst att underrätta om samtida ansökningar och om vunnen befordran, kan man icke utesluta att präst, som sökt flera tjänster, kan bli utnämnd till innehavare av mer än en. De situationer, som härvid är tänkbara, visar dock så stora variationer, att det torde vara befogat att för samtliga ge allenast den gemensamma regeln, att Kungl. Maj:t avgör vilken utnämning som skall gälla. Uppenbarligen bör härvid tagas hänsyn till prästens önskemål. Anmärkas må vidare, att med Kungl. Maj:ts beslut kan behöva anstå, till dess det visat sig, huruvida av domkapitel gjord utnämning vunnit laga kraft.

Om tillsättning av prästerlig tjänst genom förflyttning

38 och 39 §§.

Den i dessa paragrafer givna regleringen av förflyttningstillsättningar överensstämmer i stort sett med innehållet i 37—39 och 43 §§ kommittéförslaget. För det huvudsakliga innehållet hänvisas till den allmänna motiveringen under E. Härutöver må anmärkas följande.

Då kommitténs förslag om inrättande av prästerliga disponibilitetsbefattningar icke upptagits i sammanhang med förevarande lagstiftningsfråga, har andra punkten i kommittéförslagets 37 § fått utgå. Vidare har 38 § andra punkten i samma förslag uteslutits såsom obehövlig.

Med föreskriften i 39 § första stycket avses att förhindra bland annat att ett tillsättningsbeslut kommer att föregås av en i det föreliggande fallet onyttig procedur.

Om besvär

40—42 §§.

Av ifrågavarande paragrafer svarar 40 § mot 34 § 1 mom. PVL och 46 § i kommitténs lagförslag, 41 § mot 34 § 2 mom. PVL och 47 § i kommittéförslaget samt 42 § mot 44 § PVL ävensom 44 och 45 §§ i kommittéförslaget.

I samtliga fall har besvärstiden bestämts till tre veckor, d. v. s. den tid vilken numera antagits som normal administrativ besvärstid. Det sakliga innehållet i 40 och 41 §§ överensstämmer i övrigt med vad som hittills gällt.

Däremot innehåller 42 § på ett par punkter ytterligare nyheter. Sålunda föreslås, att besvär över domkapitels beslut skall ingivas direkt till ecklesiastikdepartementet, icke som hittills till domkapitlet. Vidare lämnas i paragrafen en bestämning av besvärssubjekten i vissa viktigare fall — ett spörsmål som PVL helt förbigår. I fråga om besvärssubjekten är särskilt att märka bestämmelsen att över beslut, varigenom präst, som kallats att uppföras på förslag, förklarats obehörig därtill, skall besvär få anföras även

av röstberättigad. Kommitténs förslag om införande av en dylik bestämmelse har vid remissbehandlingen icke mött erinran i vidare mån än att *kammarkollegiet* ifrågasatt det påkallade i bestämmelsen och framhållit, att den kan tänkas leda till att tillsättningsförfarandet i onödan fördröjes. För egen del finner jag saken i viss mån tveksam men anser dock övervägande skäl tala för att även röstberättigad skall ha besvärsrätt i fall som här avses.

Särskilda bestämmelser

43 §.

Denna paragraf motsvarar 45 § PVL och överensstämmer med 48 § i kommittéförslaget. Jämför även 5 § 1 mom. tredje stycket prästlönereglementet. Enligt sistnämnda författningsrum skall vad av ålder gällt om kyrkoherdetjänstens i Visby pastorat egenskap av prebende åt biskopen i Visby stift fortfarande äga tillämpning.

44 §.

Paragrafen motsvarar 49 § i kommittéförslaget. I PVL återfinns på skilda ställen bemyndiganden för Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tilläggsbestämmelser, nämligen i 1 § 2 mom., 22 § 4 mom., 33 §, 42 § 3 mom. samt 43 § 2 mom.

Beträffande bestämmelsernas uppdelning mellan lag och stadga hänvisas till vad som härutinnan anförts under A och F i den allmänna motiveeringen. I förevarande sammanhang torde böra särskilt anmärkas, att prästvalskommittén i 21 § andra stycket i förslaget till prästvalsstadga upptagit en bestämmelse om skyldighet för pastorat att gälda resekostnadsersättning och traktamente åt valförrättare m. fl. Denna bestämmelse motsvaras nu av 22 § 4 mom. PVL. Det är här alltså ej fråga om att ålägga pastoraten någon i princip ny förpliktelse; och för egen del vill jag förorda kommitténs lösning på denna punkt.

Övergångsbestämmelser

Som förut nämnts torde den nya prästvalslagen böra träda i kraft den 1 juli 1958.

Kommitténs förslag att 19 kap. 11 § kyrkolagen skall formligen upphävas har icke mött någon erinran vid remissbehandlingen, och själv biträder jag detta förslag.

Den i 46 § PVL intagna hänvisningen till särregler med avseende å domkapitels förfarande vid tillsättning av viss kyrkoherde- eller komminister-tjänst täckes numera endast av de särskilda regler som enligt reglementet för lappmarks ecklesiastikverk gäller i fråga om kyrkoherdetjänsten i Karesuando pastorat och komministertjänsten i Kvikkjokk. Dessa regler innebär i huvudsak att ifrågavarande tjänster tillsättes av domkapitlet

utan föregånget val. Kommittén har för sin del icke kunnat finna, att några prästvalsrättsliga särregler erfordras för lappmarken utöver vad som ligger i krav på kunskaper i lapska språket, och har därför föreslagit, att §§ 6, 7, 8 och 10 i lappmarks ecklesiastikverk skall upphävas genom den nya prästvalsstadgan. Detta förslag har vid remissbehandlingen ej mött några invändningar. För egen del ansluter jag mig till förslaget utom såtillvida att jag av formella skäl anser ifrågavarande specialbestämmelser böra upphävas redan genom övergångsbestämmelserna till den nya prästvalslagen.

Punkterna 3—5 av de nu föreliggande övergångsbestämmelserna bör jämföras med tredje och femte styckena i övergångsbestämmelserna till PVL.

B. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel

I 13 § 4 och 5 mom. domkapitelslagen finns intagna bestämmelser om den ordning, vari präst under vissa förutsättningar skall av domkapitlet skiljas eller avstängas från det prästämbete som förlänats honom genom prästvigningen. Vidare har i 5 mom. stadgats att det tillkommer domkapitlet att upptaga och avgöra fråga om skyldighet för prästerlig befattningshavare att avgå från sin befattning på den grund att han övergivit svenska kyrkans lära. För den händelse fråga är om präst, som innehar eller avsatts från eller avgått från befattning, som lyder under domkapitel, är det detta domkapitel som har att företaga dylik åtgärd eller prövning. Beträffande präst, som innehar eller innehaft prästerlig befattning vilken icke lyder under domkapitel — dock ej biskop — liksom beträffande präst som ej innehar respektive innehaft prästerlig befattning, ankommer enligt ett av chefen för justitiedepartementet vid tillkomsten av 1948 års ändringar i domkapitelslagen gjort uttalande vidtagandet av åtgärd av nu ifrågavarande art på domkapitlet i det stift, prästmannen genom prästvigningen kommit att tillhöra eller till vilket han senare må ha överförts (prop. 1948: 94 s. 45).

Med hänsyftning på detta uttalande har kommittén anfört följande.

Efter ett upphävande av stiftsbandet kommer den så att säga rättsliga anknytningen till ett visst stift att för en präst, vilken innehar en prästerlig befattning, som ej lyder under domkapitel, eller som ej har någon prästerlig befattning, att bli mycket svag. Åtminstone under vissa omständigheter kan det till och med bli tveksamt om man alls kan anse att sådan prästman i sin egenskap av präst tillhör ett visst stift. I vart fall synes det icke lämpligt att avgörandet av frågan, vilket domkapitel som skall vara behörigt att vidtaga åtgärd enligt 4 och 5 mom., skall bero av en prövning av spörsmålet vilket stift prästen finge anses närmast tillhöra. Kommittén föreslår på dessa grunder, att i 13 § såsom ett nytt 6 mom. införes ett stad-

gande om att befogenhet, varom nu är fråga, skall tillkomma domkapitlet i det stift, varinom prästen har sitt hemvist. Då nu ifrågavarande regel har en tydlig karaktär av forumregel, lärer någon tvekan ej kunna uppstå där-om, att prästs hemvist är att bedöma efter 10 kap. 1 § andra och sista styckena rättegångsbalken.

I 6 mom., som i övrigt utformats enligt kommitténs förslag, har med beaktande av ett påpekande från Västerås domkapitel även stadgats, att ifrågavarande befogenhet tillkommer Uppsala domkapitel i det fall, att prästen icke äger känt hemvist inom riket.

Då nuvarande 6 mom. i 13 § domkapitelslagen beröres av ifrågavarande lagändring, synes det lämpligt att i detta sammanhang låta det där meddelade stadgandet om en månads besvärstid utgå och sålunda göra lagen den 4 juni 1954 om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut tillämplig.

Det synes vidare lämpligt att även i 7 § 1 mom. domkapitelslagen införa tre veckors besvärstid.

Hemställan

Enligt vad nu anförts föreligger alltså förslag¹ till

1) *lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag)* samt

2) *lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.*

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslagen måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Lars Lindén

¹ Det under 2) angivna förslaget, som här uteslutits, är, fränsett redaktionella jämkningar, likalydande med det vid propositionen fogade förslaget i ämnet.

Förslag

till

Lag**om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag)**

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser**1 §.**

Med *prästerlig tjänst* avses i denna lag tjänst som domprost, kyrkoherde eller komminister.

Denna lag äger endast i den mån Konungen förordnar tillämpning å prästerlig tjänst i icke-territoriellt pastorat.

Om tillsättning av kyrkoadjunktstjänst är särskilt stadgat.

2 §.

Prästerlig tjänst tillsättes efter val, såvitt ej annat följer av 3—5 §§.

Rösträtt vid prästval tillkommer envar, som äger rösträtt å kyrkostämma i församling inom pastoratet.

Valet sker mellan sökande, som av domkapitlet uppförts på förslag till tjänsten. Före val, som avser domprost- eller kyrkoherdetjänst, äga dock de röstberättigade kalla präst att uppföras på förslaget jämte de av domkapitlet uppförda.

3 §.

Domprosttjänst tillsättes efter val, om ej Konungen till tjänsten förflyttar präst, som redan innehar dylik tjänst.

Efter val till domprosttjänst utnämner Konungen till tjänsten antingen präst, som stått under val, eller präst, som sökt tjänsten jämlikt 30 §.

4 §.

Var tredje gång kyrkoherdetjänst är ledig tillsättes tjänsten utan föregående val, antingen genom att Konungen eller, i fall som avses i 34 §, domkapitlet utnämner präst, som sökt tjänsten, eller genom att Konungen till tjänsten förflyttar präst, som redan innehar domprost- eller kyrkoherdetjänst.

Är jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erforderlig vid tillsättning av kyrkoherdetjänst, skall domkapitlet till tjänsten utnämna den präst som är ensam uppförd på förslaget.

Har under val till kyrkoherdetjänst stått präst, som av de röstberättigade kallats att uppföras på förslaget, tillsättes tjänsten av Konungen. Till tjänsten utnämnes därvid en av dem som stått under val.

Efter val till kyrkoherdetjänst i annat fall än ovan sägs skall domkapitlet till tjänsten utnämna den som vid valet erhållit de flesta rösterna eller, om högsta röstetalet tillfallit flera, den bland dessa som domkapitlet finner mest lämplig.

5 §.

Var tredje gång komministertjänst är ledig i pastoratet tillsättes tjänsten utan föregånget val, antingen genom att domkapitlet utnämner präst, som sökt tjänsten, eller genom att Konungen till tjänsten förflyttar präst, som redan innehar prästerlig tjänst.

Att domkapitlet i vissa fall har att, utan föregånget val, till komminister-tjänst utnämna präst, som är ensam behörig sökande till tjänsten, därom stadgas i 16 § tredje stycket.

Efter val till komministertjänst skall domkapitlet utnämna innehavare av tjänsten; och skall därvid gälla vad i 4 § fjärde stycket stadgas för kyrkoherdetjänst.

Om behörighet till prästerlig tjänst och om befodringsgrunder

6 §.

Till prästerlig tjänst må ifrågakomma endast den som är behörig att utöva prästämbetet och som prövas äga den förmåga och de egenskaper, vilka erfordras för tjänstens nöjaktiga bestridande.

7 §.

Särskilda villkor för behörighet äro

a) i fråga om domprost- och kyrkoherdetjänster: att hava fyllt trettio år och att under minst tre år hava bestritt tjänst, varå allmänt avlöningsreglemente för präster är tillämpligt; samt

b) i fråga om komministertjänst: att under minst aderton månader hava bestritt tjänst som nyss sagts.

Från dessa behörighetsvillkor må dock Konungen medgiva undantag.

8 §.

På förslag till prästerlig tjänst må ej uppföras

a) sökande, som innehar eller vid ansökningstidens utgång innehade förslag till annan prästerlig tjänst eller som över dylikt förslag anfört besvär, vilka äro eller vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda; eller

b) sökande, som tillika är eller vid ansökningstidens utgång var sökande till kyrkoherde- eller komministertjänst vid tredjegangstillsättning av dylik tjänst.

Beträffande präst, som kallats att uppföras på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst, skall vad i första stycket stadgas äga motsvarande tillämpning, därest prästen vid kallelsen innehade förslag eller anfört besvär, som under a) sägs, eller vid antagandet av kallelsen var sökande till tjänst, som avses under b).

Vid tredjegangstillsättning av kyrkoherde- eller komministertjänst må präst ej komma i fråga, därest han vid ansökningstidens utgång innehade förslag till annan prästerlig tjänst eller över dylikt förslag anfört besvär, som vid nämnda tidpunkt voro oavgjorda.

9 §.

Präst, som kallats att uppföras på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst, må ej uppföras därå, om han ej innehar minst samma tjänst-ålder som den med lägsta antal tjänstår på förslaget uppförde eller ock hans tjänstålder utgör minst tio år. Detta skall dock ej gälla, därest på förslaget äro uppförda färre än tre sökande.

10 §.

Har präst ej inom det stift, till vilket han efter prästvigningen först knutits, under minst fem år bestritt tjänst, varå allmänt avlöningsreglemente för präster är tillämpligt, må han endast under villkor, som Konungen föreskriver, på grund av egen ansökan komma i fråga till prästerlig tjänst inom annat stift.

11 §.

Har domprost eller kyrkoherde ej under minst fem år innehaft den tjänst, till vilken han senast blivit utnämnd, må han ej utan Konungens tillstånd på grund av egen ansökan komma i fråga till annan prästerlig tjänst.

Vad i första stycket sägs skall även gälla komminister, då fråga är om tjänst i annat pastorat. Dock skall för komminister minsta tiden vara tre år.

12 §.

På förslag till prästerlig tjänst skola behöriga sökande av domkapitlet uppföras efter som de, med hänsyn jämväl till tjänstens särskilda behov, finnas äga företräde i förtjänst och skicklighet. Därvid bör tagas i betraktande såväl det nit, det allvar och den skicklighet, varmed sökande skött det kall honom dittills varit anförtrött, jämte hans tjänstålder, som ock hans genom examina, utgivna skrifter eller annorledes offentligen ådaga-lagda lärdom.

Samma befordringsgrunder skola gälla vid utnämning jämlikt 36 § och avgivande av förord, som där sägs.

Om tillsättning av prästerlig tjänst efter val

Om ansökning och förslag

13 §.

Skall prästerlig tjänst tillsättas efter val, sökes tjänsten hos domkapitlet inom förelagd tid.

14 §.

Domkapitlet har att, om så kan ske, uppföra tre behöriga sökande på förslag.

15 §.

Har vid ansökningstidens utgång ingen behörig sökande anmält sig, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

16 §.

Har på förslag till prästerlig tjänst kunnat uppföras endast två sökande, skall med tillsättningen så förfaras som om förslaget vore fullständigt.

Vad i första stycket sägs skall även gälla, då på förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst kunnat uppföras endast en sökande. Om i dylikt fall ej å frågodag kallas präst att jämte den sökande uppföras på förslaget eller fråga om kallelse förfaller jämlikt 25 §, skall dock den omständigheten att kallelse ej kommer till stånd anses lika med val av den på förslaget uppförde och särskild valförrättning således ej äga rum.

Är fråga om komministertjänst och finnes endast en behörig sökande, skall domkapitlet, om ej tjänsten jämlikt 15 § varit ånyo ledigförklarad, utsätta ny ansökningstid. Finnas vid utgången därav flera än tre behöriga sökande, skall den som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet städse uppföras på förslaget, om han alltjämt kvarstår som sökande. Är nu eller efter förnyat ledigförklarande jämlikt 15 § endast en behörig sökande, skall domkapitlet utnämna honom till tjänsten.

17 §.

Präst, som uppförts på förslag, må ej avsäga sig detta före valet, utan så är att han vunnit annan befordran.

Efter valet må präst, som därvid ej erhållit de flesta rösterna, avsäga sig förslaget.

18 §.

Har präst, som uppförts på förslag, före valet blivit obehörig till tjänsten, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

19 §.

Har sökande, som uppförts på förslag, före valet avlidit eller fått avsäga sig förslaget eller blivit därifrån skild, skall domkapitlet på förslaget upp-

föra annan behörig sökande, om sådan finnes och på förfrågan förklarar sig vidhålla sin ansökan. Vad nu sagts skall dock ej gälla, då fråga är om domprost- eller kyrkoherdetjänst och präst efter kallelse uppförts på förslaget.

Därest efter avgång från förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst på förslaget endast kvarstår präst, som kallats, skall kallelsen anses lika med val och särskild valförrättning således ej äga rum. Härom skall domkapitlet ofördröjligen underrätta de röstberättigade.

Finnes efter avgång från förslag till prästerlig tjänst ingen behörig sökande och är ej fall, som i andra stycket sägs, skall tjänsten ånyo förklaras ledig. Kommer då ingen behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

Beträffande förfarandet efter avgång från förslag till prästerlig tjänst skall i övrigt 16 § äga motsvarande tillämpning.

Om prov

20 §.

Prov med predikan och altartjänst skall avläggas av envar på förslaget uppförd sökande, som ej i sin ansökning förklarat sig avstå därifrån. Dylikt prov skall äga rum vid högmässogudstjänst inom pastoratet.

Domkapitlet bestämmer, om prov skall avläggas i en eller två kyrkor, samt utsätter dag för prov.

Är sökande, som uppförts på förslag, ej anställd i pastoratet och finnes annan präst att tillgå, må sökanden ej i pastoratet utföra annan prästerlig förrättning än i första stycket sägs.

21 §.

Hindras präst av laga förfall att å utsatt dag fullgöra prov, skall han ofördröjligen anmäla detta hos domkapitlet. Kan han ej inom fyra veckor efter nämnda dag inställa sig till prov, skall han utan hinder därav komma under omröstning. Har den uteblivne ej anmält laga förfall, som domkapitlet godkänner, skall domkapitlet skilja honom från förslaget.

22 §.

Ej må präst i annat fall än i 20 § sägs anvisas tjänstgöring inom pastorat, där han söker prästerlig tjänst och icke redan är anställd.

Om kallande av präst att uppföras på förslag till domprost- och kyrkoherdetjänster

23 §.

Innan val till domprost- eller kyrkoherdetjänst äger rum, skall frågodag hållas.

24 §.

Väcker röstberättigad å frågodag förslag om kallelse av präst att uppföras på förslaget jämte de av domkapitlet uppförda, skall omröstning företagas sålunda, att den som ej vill att kallelse skall ske röstar nej, och den det vill på sin röstsedel uppför namnet på den präst han anser böra kallas. Därest vid sådan omröstning nejrösterna ej uppgå till hälften av de avgivna rösterna, samt röstsiffran för den präst, som erhållit högsta röstetalet, antingen uppgår till minst en femtedel av samtliga i röstlängden upptagna röstberättigade eller utgör minst fyrahundra, är denne kallad. Hava flera präster var för sig erhållit högsta röstetalet och sådan röstsiffra, som nu är sagd, skiljer lotten mellan dem. Uppgå nejrösterna till hälften av de avgivna rösterna eller har ej tillräckligt röstetal tillfallit någon av de präster, som varit under omröstning, är frågan om kallelse förfallen.

Beträffande omröstningen skall i övrigt gälla vad i denna lag stadgas för val.

25 §.

Avböjer den kallade att antaga kallelsen eller har domkapitlet genom beslut, som vunnit laga kraft, funnit honom obehörig att uppföras på förslaget, förfaller frågan om kallelse.

Har fråga om kallelse förfallit, skall domkapitlet ofördröjligen underätta de röstberättigade härom.

26 §.

Antager präst kallelse och finner domkapitlet honom behörig, skall domkapitlet uppföra honom på förslaget. Har han ej vid antagandet av kallelsen förklarat, att han avstår från prov, skola 20—22 §§ äga motsvarande tillämpning.

27 §.

Har efter frågodag, varå kallelse ej kommit till stånd, men innan val är hållet, någon av de på förslaget uppförda avgått från förslaget, skall, oavsett om förslaget enligt 19 § första stycket kunnat utfyllas, hållas ny frågodag.

Därest präst, som kallats att uppföras på förslag, före valet avlidit eller förlorat behörighet, som han hade å frågodagen, skall ny frågodag likaledes hållas.

Om val

28 §.

Varje röstberättigad äger vid valet en röst.

Rösträtt må ej utövas av annan än den som personligen infinner sig vid valförrättningen. Make äger dock genom fullmakt överlåta sin rösträtt till andra maken. Fullmakt skall vara ställd till andra maken samt av utställaren egenhändigt underskriven med angivande av den dag underskrivandet skett ävensom bevittnad av en person. Till vittne må ej tagas utställarens make och ej heller barn till utställaren eller hans make. Är fullmakt ej så underskriven och bevittnad som nyss angivits, är den ogill.

29 §.

Vid valet skall den röstlängd följas, som gäller för omröstning å kyrkostämman, samt jämväl i övrigt tillämpas vad om sådan röstlängd finnes stadgat.

Valet skall ske med slutna sedlar.

*Vissa bestämmelser om förfarandet efter val till domprost-
och kyrkoherdetjänster*

30 §.

Domprosttjänst må sökas jämväl utom förslag. Ansökning skall därvid ingivas till domkapitlet inom klagotiden för valet eller, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, inom klagotiden för frågodagsförrättningen.

Domkapitlet skall till Konungen avgiva yttrande angående dem som kunna komma i fråga till tjänsten.

31 §.

Har under val till kyrkoherdetjänst stått präst, som kallats att uppföras på förslaget, skall domkapitlet till Konungen avgiva yttrande i ärendet.

Om tredjegångstillsättning annorledes än genom förflyttning

32 §.

Vid tredjegångstillsättning av kyrkoherde- och komministertjänster skall tjänsten, såvitt ej annat följer av 39 §, sökas hos domkapitlet inom förelagd tid.

33 §.

Har vid ansökningstidens utgång ingen behörig sökande anmält sig, skall domkapitlet utsätta ny ansökningstid. Kommer ej heller då behörig sökande, förordnar Konungen, huru med tjänsten skall förfaras.

34 §.

Finnes endast en sökande och är han behörig, skall domkapitlet utnämna honom till tjänsten.

35 §.

Finnas flera sökande, skall domkapitlet bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att inom viss av domkapitlet bestämd tid yttra sig angående dem.

Har sökande, efter det kyrkoråd yttrat sig, avlidit eller återkallat sin ansökning eller blivit obehörig, skall domkapitlet, om skäl därtill äro, bereda kyrkorådet tillfälle att avgiva nytt yttrande.

36 §.

Sedan yttranden enligt 35 § inkommit eller härför bestämd tid gått till ända, skall domkapitlet, då fråga är om komministertjänst, till tjänsten utnämna behörig sökande.

Är fråga om kyrkoherdetjänst, skall domkapitlet hos Konungen förorda en av de sökande till tjänstens erhållande. Om skäl därtill äro, må domkapitlet jämväl angiva, vilka av de sökande som anses böra komma i fråga i andra och tredje rummen.

37 §.

Är präst samtidigt sökande till flera vid tredjegångstillsättning lediga tjänster och blir han utnämnd till innehavare av mer än en av dessa, förordnar Konungen, vilken utnämning som skall gälla.

Om tillsättning av prästerlig tjänst genom förflyttning

38 §.

Prästerlig tjänst må tillsättas genom förflyttning endast om åtgärden påkallas av att annan prästerlig tjänst indrages eller eljest synnerliga skäl äro att innehavare av dylik tjänst förflyttas.

39 §.

Uppkommer fråga om att tillsätta prästerlig tjänst genom förflyttning, förordnar Konungen, att tjänsten ej skall ledigförklaras.

Domkapitlet skall därefter bereda kyrkorådet i envar församling inom pastoratet tillfälle att inom viss av domkapitlet bestämd tid yttra sig angående präst, om vars förflyttning är fråga, samt till Konungen avgiva eget yttrande i ärendet.

Om besvär

40 §.

Över frågodagsförrättning må, därest jämlikt 16 § andra stycket eller 19 § andra stycket särskild valförrättning ej erfordras, besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad.

Besvären skola hava inkommit till domkapitlet, därest å frågodagen ej kallats präst att uppföras på förslaget, inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades, samt eljest inom samma tid från det klaganden erhöll del av underrättelse enligt 19 § andra stycket eller 25 §.

I annat fall än i första stycket sägs må klagan över frågodagsförrättning föras endast i sammanhang med besvär över valförrättningen.

41 §.

Över valförrättning må besvär hos domkapitlet anföras av röstberättigad och av präst, som stått under omröstning vid valet.

Besvären skola hava inkommit till domkapitlet inom tre veckor från den dag, då förrättningen avslutades.

42 §.

I domkapitlets beslut i fråga om tillsättning av prästerlig tjänst må ändring sökas genom besvär hos Konungen.

Besvären skola ingivas till ecklesiastikdepartementet inom tre veckor från den dag, då beslutet tillkännagavs genom anslag i domkapitlets lokal.

Över beslut om förslag så ock över beslut om utnämning jämlikt 34 eller 36 § eller förord jämlikt 36 § må besvär anföras endast av sökande; dock må besvär över beslut, varigenom präst, som kallats att uppföras på förslag, förklarats obehörig därtill, anföras av den kallade och av röstberättigad.

Särskilda bestämmelser

43 §.

Kyrkoherdetjänsten i Visby pastorat tillsättes i och genom tillsättning av biskopstjänsten i Visby stift.

44 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

2. Genom lagen upphävas lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster, 19 kap. 11 § kyrkolagen samt §§ 6, 7, 8 och 10 reglementet den 31 januari 1896 (nr 3) för Lappmarks ecklesiastikverk.

3. Med tillsättning av prästerlig tjänst, som kungjorts till ansökning ledig före denna lags ikraftträdande, skall förfaras efter hittills gällande lag.

4. Den indelning av kyrkoherdetjänsterna, som gjorts för tillämpning av 41 § 4 mom. i 1934 års lag, skall ligga till grund för tillämpning av 4 § första stycket i den nya lagen. Konungen bestämmer i vilken ordning sistnämnda stadgande skall tillämpas å kyrkoherdetjänst, varå stadgandet i 1934 års lag i följd av 46 § samma lag icke tillämpats, ävensom å kyrkoherdetjänst, som nyinrättas.

5. För att bestämma den ordning, i vilken 5 § första stycket i den nya lagen skall tillämpas, skola domkapitlen, vart inom sitt stift, medelst lottning fördela de pastorat inom stiftet, i vilka vid lagens ikraftträdande komministertjänst är inrättad, i tre så långt möjligt jämstora, med A, B och C betecknade grupper; och skall stadgandet första gången tillämpas beträffande pastorat, som hänförts till gruppen A, första gången komministertjänst i pastoratet efter denna lags ikraftträdande blir ledig, beträffande pastorat, som hänförts till gruppen B, andra gången dylik ledighet föreligger samt beträffande pastorat, som hänförts till gruppen C, tredje gången detta inträffar. Inrättas komministertjänst i pastorat, där dylik tjänst ej tidigare funnits, bestämmer Konungen, i vilken ordning 5 § första stycket skall tillämpas beträffande pastoratet.

Prästvalskommitténs förslag till prästvalsstadga

Med stöd av 49 § lagen den 19 (nr) om tillsättning av prästerlig tjänst i pastorat (prästvalslagen) förordnas som följer.

1 kap. Om tjänstårsberäkning

1 §.

Vid beräkning jämligt 13 § prästvalslagen av prästs tjänstålder skall denna, där ej annat följer av 2—5 §§ denna stadga, räknas efter den tid, prästen fullgjort prästerlig tjänstgöring inom svenska kyrkan.

Tjänstår må icke i något fall räknas för mer än en tjänst eller befattning, där någon samtidigt bestritt flera.

2 §.

Tid, varunder präst åtnjutit tjänstledighet utan att han enligt prästlö-nereglementet fått vidkännas C-avdrag å lönen eller, därest detta regle-mente ej varit tillämpligt å honom, fått avstå hela sin kontanta lön, skall tillgodoräknas honom. Har tjänstledigheten avsett fullgörande av offentligt uppdrag eller militärtjänstgöring eller avläggande av predikoprov, skall le-digheten tillgodoräknas, även om prästen fått i sagda utsträckning avstå avlöningsförmåner. Tid, varunder prästen åtnjutit tjänstledighet för att fullgöra uppdrag inom personalsammanslutning, vilken avser att tillvara-taga prästernas intressen i tjänsten eller främja deras prästerliga utbildning, ävensom tid, varunder prästen åtnjutit partiell tjänstledighet, skall tillgodo-räknas i den mån den enligt tilläggsbestämmelser till prästlö-nereglementet må tillgodoräknas för uppflyttning i löneklass.

Tid, varunder präst varit överförd till disponibilitetsbefattning utan att hava fullgjort prästerlig tjänstgöring, skall tillgodoräknas honom såsom prästerliga tjänstår.

3 §.

Om rätt för präst, som inom Härnösands eller Luleå stift tjänstgjort med avsides belägen stationeringsort, att räkna dubbla tjänstår stadgas särskilt.

4 §.

Har präst åtnjutit ledighet för socialt arbete av sådan beskaffenhet att, ehuru tiden därför ej må tillgodoräknas såsom tjänstår enligt 2 §, erfaren-het av arbetet kan anses vara av väsentlig betydelse för prästkallet, må Kungl. Maj:t medgiva, att sagda tid helt eller delvis räknas prästen till godo.

Kungl. Maj:t må jämväl i särskilda fall medgiva, att prästerlig verksam-

het, som ej utövats inom svenska kyrkan men är med tjänstgöring i samma kyrka jämförlig, i fråga om tjänstårsberäkning helt eller delvis tillgodoräknas.

5 §.

På Kungl. Maj:ts beslut i särskilda fall beror i vad mån tid för lärartjänstgöring vid teologisk fakultet vid universitet i riket må tillgodoräknas såsom prästerliga tjänstår.

6 §.

Vid prövning, huruvida i 10 § första och tredje styckena prästvalslagen föreskriven minimitjänstgöring är fullgjord, skall prästens tjänstålder beräknas enligt 1 och 2 §§ denna stadga med den avvikelsen, att präst icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må tillgodoräknas tid, varunder han av annan anledning än fullgörande av predikoprov åtnjutit tjänstledighet med C-avdrag å lönen, eller tid, varunder han varit tjänstledig för militärtjänstgöring.

2 kap. Om ledigförklarande och ansökning

7 §.

Då ordinarie församlingsprästtjänst blir ledig, utfärdar domkapitlet, där ej annorlunda föreskrivits, ofördröjligen kungörelse, som införes i allmänna tidningarna och anslås i domkapitlets lokal.

I kungörelsen skall utsättas ansökningstid samt angivas, huruvida tjänsten skall tillsättas efter val eller genom tredjegångstillsättning.

8 §

Ansökning skall ingivas till domkapitlet senast inom tre veckor från det kungörelse om ledigheten varit införd i allmänna tidningarna.

Om tid för ansökning till domprosttjänst utom förslag gäller vad i 42 § prästvalslagen är stadgat.

9 §.

Vid ansökning skola fogas styrkt meritförteckning samt, där ansökningen ingives till domkapitlet i stift, vari sökanden icke redan är verksam, betyg över hans lära och leverne, utfärdat inom sex månader före ansökningstidens utgång av domkapitlet i det stift, vari sökanden har sin verksamhet, eller, om han är verksam utom riket, av domkapitlet i Uppsala.

Efter anmodan skall sökanden förete åldersbetyg och vederbörligt läkarintyg.

10 §.

I ansökning till tjänst skall präst uppgiva, huruvida han vid tiden för ansökningens ingivande är uppförd å förslag till tjänst, vilken skall tillsättas efter val, eller sökt någon tjänst, till vilken förslag ännu ej upprättats, eller antagit kallelse enligt 23 § prästvalslagen eller sökt någon tjänst, vilken skall tillsättas genom tredjegångstillsättning.

Skulle sökande, sedan ansökningen ingivits men innan förslag till den sökta tjänsten upprättats eller, där fråga är om tredjegångstillsättning, tjänsten tillsatts, bliva uppförd å förslag till annan tjänst eller antaga kallelse enligt 23 § prästvalslagen eller söka annan tjänst, som skall tillsättas genom tredjegångstillsättning, skall han ofördröjligen härom underrätta det domkapitel, varunder förstnämnda tjänst lyder.

11 §.

Förklarar präst i ansökning till tjänst, som skall tillsättas efter val, att han önskar avlägga prov, må han ej till denna förklaring knyta något villkor eller förbehåll. Sker så likväl, skall domkapitlet förfara såsom om prästen avböjt att avlägga prov. Dock må sökande, som är bosatt utom riket, göra förbehåll om rätt att för provs fullgörande erhålla ersättning som avses i 23 §.

3 kap. Om tillsättning efter val

Om förslag

12 §.

Skall tjänst tillsättas efter val, skall domkapitlet, sedan ansökningstiden gått till ända, så snart ske kan och senast inom en månad vidtaga å domkapitlet enligt 15 §, 16 § och 17 § tredje stycket prästvalslagen ankommande åtgärder.

13 §.

Vid omröstning till förslag skall röstas om vart förslagsrum särskilt från det första och vidare nedåt, och skall på vart rum uppföras den som därtill erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna. Har vid sådan omröstning icke någon erhållit mer än hälften av de avgivna rösterna, skall ny omröstning anställas mellan de två, vilka högsta röstetalet tillfallit. Hava flera än två erhållit sådant röstetal, att företrädet dem emellan är oavgjort, skall först skiljas mellan dem genom särskild omröstning. Falla vid sådan ny eller särskild omröstning rösterna lika, giver ordförandens röst utslaget.

14 §.

Finnas till komministertjänst, som varit jämlikt 17 § tredje stycket prästvalslagen ånyo ledigförklarad, flera behöriga sökande, skall ordningsföljden mellan präst, som sökt tjänsten vid första ledigförklarandet och kvarstår såsom sökande, samt övriga sökande, som uppföras å förslag, avgöras genom omröstning.

15 §.

I förslagsprotokollet skall för varje sökande upptagas ett kort sammandrag av hans meritförteckning samt utföras den tjänstålder, han enligt domkapitlets prövning ägt vid ansökningstidens utgång räkna sig till godo.

Uppföres präst å förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst efter kal-

lelse, skall i förslagsprotokollet antecknas den tjänstålder, han ägde vid tiden för kallelsen, samt angivas, huru domkapitlet finner honom enligt de i 13 § prästvalslagen stadgade grunderna förhålla sig till övriga å förslaget uppförda präster.

Om valförrättare m. m.

16 §.

Till *valförrättare* förordnar domkapitlet vederbörande kontraktsprost eller, där han veterligen är jävig eller har förfall, någon annan inom kontraktet eller nära därintill boende präst. Till suppleant för valförrättaren förordnar domkapitlet någon inom kontraktet eller nära därintill boende präst.

Ej må den vara valförrättare eller suppleant för denne, som med någon av de på förslaget uppförda är i den släktskap eller det svågerlag, som enligt allmän lag utgör jäv mot domare, ej heller röstberättigad, såvida han ej nedlägger sin röst.

Har valförrättaren laga förfall, eller vet han att jäv är mot honom, skall han ofördröjligen härom underrätta domkapitlet och suppleanten. Inträffar för suppleant, som erhållit sådan underrättelse, laga hinder så nära frågodag eller valdag, att annan valförrättare dessförinnan ej kan hinna utses av domkapitlet, skall han avlysa förrättningen och ofördröjligen underrätta domkapitlet.

17 §.

Skall frågodagsförrättning eller val ske i två eller flera lokaler, förordnar domkapitlet lämplig person att såsom *särskild valförrättare* leda förhandlingarna i lokal, varest dessa icke skola ledas av valförrättaren. Domkapitlet förordnar tillika suppleant för särskild valförrättare.

I fråga om jäv mot särskild valförrättare eller suppleant för sådan gäller vad i 16 § stadgas om jäv mot valförrättaren och dennes suppleant.

Har särskild valförrättare laga förfall, eller vet han att jäv är mot honom, skall han ofördröjligen härom underrätta domkapitlet och sin suppleant. Inträffar för suppleant, som erhållit sådan underrättelse, laga hinder så nära frågodag eller valdag, att annan särskild valförrättare dessförinnan ej kan hinna utses av domkapitlet, skall han genast anmäla förhållandet hos valförrättaren, som då har att avlysa förrättningen och ofördröjligen underrätta domkapitlet.

18 §.

Skall frågodagsförrättning eller val inom samma lokal ske på avdelningar, förordnar domkapitlet på framställning av valförrättaren såväl en eller flera lämpliga personer att tjänstgöra såsom *biträdande valförrättare* som suppleant för dylik.

Varder biträdande valförrättare av laga förfall hindrad att fullgöra uppdraget, skall han ofördröjligen härom underrätta domkapitlet och sin suppleant.

leant. Inträffar för suppleant, som erhållit sådan underrättelse, laga hinder så nära frågodag eller valdag, att annan biträdande valförrättare dessförinnan ej kan hinna utses av domkapitlet, skall han genast anmäla förhållandet hos valförrättaren; och ankommer på denne att bestämma, huruvida förrättningen skall avlysas eller äga rum utan uppdelning å avdelningar eller med uppdelning å färre avdelningar än förut varit bestämt. Avlyses förrättningen, skall valförrättaren ofördröjligen underrätta domkapitlet.

19 §.

Förutom i de fall, som avses i 16—18 §§, skall suppleant tjänstgöra i vederbörande valförrättares eller särskilde eller biträdande valförrättares ställe, då denne på grund av förrättningens långvarighet eller andra omständigheter påkallar sådant.

20 §.

Till *valnotarie*, som å frågodag eller valdag för protokoll, utser valförrättaren lämplig person.

Skall frågodagsförrättning eller val ske i två eller flera lokaler, skall valförrättaren därjämte anlita lämplig person att såsom *särskild valnotarie* föra protokoll i lokal, varest protokollet icke skall föras av valnotarien.

Yppas behov av suppleant för valnotarien eller för särskild valnotarie, skall valförrättaren utse sådan.

Där frågodagsförrättning eller val skall inom samma lokal ske på avdelningar eller valförrättaren eljest så prövar nödigt, äger han förordna en eller flera lämpliga personer till *biträdande valnotarie*. Sådan befogenhet tillkommer ock särskild valförrättare.

21 §.

I 16—18 samt 20 §§ nämnda förrättningsmän äga för fullgörande av sina uppdrag åtnjuta resekostnadsersättning och traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet, suppleant dock endast under förutsättning att han vid frågodags- eller valförrättning tjänstgjort i vederbörandes ställe. Förrättningsman skall hänföras till rese- och traktamentsklass B.

Resekostnadsersättning och traktamente skola gäldas av pastoratet och utbetalas av pastoratskyrkorådet enligt räkning, attesterad av den som vid förrättningen tjänstgjort såsom valförrättare.

Om provpredikanter

22 §.

För provpredikant utfärdar domkapitlet missiv till avläggande av prov på därtill utsatt dag; i missivet skall ock angivas den eller de kyrkor, där prov skall avläggas. Provpredikant har att ofördröjligen underrätta domkapitlet om framkomsten av missivet.

23 §.

Inom riket bosatt präst, som ej är bosatt i det pastorat, där han skall avlägga prov, äger åtnjuta resekostnadsersättning och traktamente enligt bestämmelserna i allmänna resereglementet. Prästen skall härvid hänföras till rese- och traktamentsklass B.

I första stycket avsedd präst, till vilken avlöning utgår enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser, äger åtnjuta ersättning för de avlöningsförmåner, om vilka han jämlikt sådana bestämmelser gått miste under tjänstledighet för avläggande av prov.

Fråga, huruvida och i vad mån ersättning som avses i första och andra styckena eljest må utgå, prövas och avgöres av Kungl. Maj:t efter framställning i varje särskilt fall.

Ansökning om ersättning och traktamente skall ingivas till det domkapitel, varunder den lediga tjänsten lyder. I fall, som avses i första och andra styckena, fastställer domkapitlet ersättnings- och traktamentsbeloppens storlek.

Om provdag, frågodag och valdag

24 §.

Prov skall avläggas samt frågodagsförrättning och val hållas å söndag.

Ej må frågodagsförrättning eller val hållas å böndag, nyårsdagen, påskdagen, pingstdagen, juldagen eller dagen före eller dagen efter juldagen, ej heller å dag då allmänna val eller allmän folkomröstning äger rum.

25 §.

Provdagar äro så många på varandra följande söndagar som provpredikanterna äro till antalet; provpredikanterna skola avlägga prov, var å sin dag, i ordning efter sina rum å förslaget. Inställes visst prov eller kommer det eljest ej till stånd å utsatt dag, må övriga provdagar ej ändras.

Domkapitlet skall utsätta första provdagen att, om ej förhållandena påkalla annat, infalla å andra söndagen efter utgången av tiden för anförande av besvär över förslaget. Anføres sådana besvär, meddelar domkapitlet, sedan besvären blivit slutligen avgjorda, nytt beslut om provdagar, och skall därvid första provdagen, om ej förhållandena påkalla annat, utsättas till tredje söndagen efter det underrättelse kommit domkapitlet till handa om att besvären avgjorts.

Är provpredikant uppförd å förslag jämlikt 19 § första stycket prästvals-lagen eller är provpredikant uppförd å förslag till domprost- eller kyrkoherdetjänst efter kallelse, skall domkapitlet förelägga honom särskild provdag.

26 §.

Vid tillsättning av domprost- eller kyrkoherdetjänst är söndagen näst efter sista provdagen frågodag. Skall icke någon å förslag till tjänsten upp-

förd sökande avlägga prov, hålles frågodagsförrättning å andra söndagen efter utgången av tiden för anförande av besvär över förslaget eller, om sådana besvär anföras, å dag som domkapitlet bestämmer.

Skall ny frågodag hållas jämlikt 27 § prästvalslagen, bestämmer domkapitlet dag härför.

27 §.

Val till domprost- eller kyrkoherdetjänst skall, där ej annat följer av vad nedan i denna paragraf sägs, hållas å andra söndagen efter frågodagen eller, om prov avlagts efter frågodagen, å andra söndagen efter dagen för detta prov.

Har fråga om kallelse av präst förfallit jämlikt 25 § prästvalslagen, skall valet förrättas å andra söndagen efter det de röstberättigade på sätt nedan i 51 § sägs härom underrättats.

Skall präst, som på grund av kallelse uppförts å förslag, icke avlägga prov, utsätter domkapitlet dag för valet. Där ej särskilt förhållande påkallar annat bör till valdag bestämmas första härför möjliga söndag.

Att i vissa fall särskild valförrättning ej tarvas sägs i 17 § andra stycket och 19 § andra stycket prästvalslagen.

28 §.

Val till komministertjänst hålles å andra söndagen efter sista provdagen.

Förekommer intet prov, utsätter domkapitlet dag för valet. Där ej särskilt förhållande påkallar annat, bör till valdag bestämmas första härför möjliga söndag.

29 §.

Frågo- eller valdag, som vid tillämpning av 26—28 §§ skulle komma att infalla å dag som sägs i 24 § andra stycket, skall i stället infalla å närmast påföljande söndag, varå hinder enligt sistnämnda stadgande ej möter.

30 §.

Hava besvär över förslag anförts eller prövar eljest domkapitlet hinder föreligga mot att prov, frågodags- eller valförrättning äger rum, skall domkapitlet ofördröjligen inställa provet eller förrättningen i avbidan på besvärens avgörande eller hindrets undanröjande.

Har frågo- eller valdag ej blivit vederbörligen kungjord, skall valförrättaren utsätta ny frågo- eller valdag.

31 §.

Valförrättaren må förordna, att på frågo- eller valdag högmässogudstjänsten skall börja tidigare än vanligt och aftongudstjänsten inställas.

Finnas i pastoratet flera kyrkor och skall frågodags- eller valförrättning äga rum i allenast en av dem, äger valförrättaren tillika, efter inhämtande

av domkapitlets tillstånd, förordna att gemensam högmässa skall på frågo- eller valdagen förrättas i den kyrka, där förrättningen skall äga rum.

Skriftermål och nattvardsgång må ej av vederbörande prästerskap anordnas vid gudstjänst, som föregår frågodagsförrättning eller val.

32 §.

Valförrättaren skall, vid behov efter hörande av pastoratskyrkorådet, bestämma timmarna för valet ävensom, där detta skall förrättas i två eller flera lokaler, tid och rum för röstsammanräkningen.

Om plats för frågodags- och valförrättning

33 §.

Frågodagsförrättning och val skola försiggå i pastoratets kyrka eller, om inom pastoratet finnas flera kyrkor, i den kyrka domkapitlet bestämmer.

Där med hänsyn till pastoratets folkrikhet eller av annan orsak prövas nödigt, att frågodags- eller valförrättning sker i två eller flera lokaler, äger domkapitlet förordna härom.

Där valförrättaren, vid behov efter hörande av pastoratskyrkorådet, så finner lämpligt, må frågodags- eller valförrättning inom samma lokal, under inseende av den som där leder frågodags- eller valförhandlingarna, äga rum på två eller flera efter pastoratets lokala indelning bestämda avdelningar.

Om kungörande av prov, frågodagsförrättning och val

34 §.

Om förestående prov, frågodagsförrättning och val skall tillkännagivande ske genom kungörelse, som valförrättaren å nedan angiven tid har att låta uppläsa i de kyrkor i pastoratet, där gudstjänst då hålles.

Hålles ej gudstjänst i kyrka å dag, då kungörelsen eljest skulle där uppläsas, skall valförrättaren låta anslå kungörelsen på kyrkdörren.

35 §.

Kungörelse om prov, för vilka dagar bestämts enligt 25 § andra stycket, skall innehålla uppgift om dag och plats för prov ävensom sammandrag av samtliga å förslaget uppförda prästers meritförteckningar.

I fall, som avses i 25 § tredje stycket, skall ny kungörelse utfärdas innehållande, där präst uppförts å förslaget efter kallelse, jämväl uppgifter, varom sägs i 15 § andra stycket.

36 §.

Kungörelse om frågodagsförrättning skall innehålla uppgift om dag och plats för förrättningen och om tiden för dess början ävensom om valförrättarens beslut jämlikt 31 §.

I fall, då ingen sökande avlägger prov, skall kungörelsen tillika innehålla i 35 § första stycket angivet sammandrag.

37 §.

Kungörelse om val skall innehålla uppgift om dag och plats för förrättningen ävensom om valförrättarens beslut jämligt 31 och 32 §§.

I fall som avses i 27 § tredje stycket samt 28 § andra stycket skall kungörelsen tillika innehålla i 35 § angivet sammandrag.

38 §.

Kungörelse om prov skall av domkapitlet tillställas valförrättaren med åläggande för denne att, ändock han skulle finna jäv mot sig föreligga, låta uppläsa kungörelsen söndagen näst före första provdagen, där kungörelsen avser flera utsatta provdagar, men eljest söndagen näst före den dag, kungörelsen avser.

Kungörelse om frågodagsförrättning skall, där frågodagen infaller å söndagen näst efter sista provdagen eller å dag som valförrättaren bestämt jämligt 30 § andra stycket, utfärdas av valförrättaren. Om annan frågodagsförrättning skall kungörelse utfärdas av domkapitlet och tillställas valförrättaren. Kungörelse om frågodagsförrättning skall genom valförrättarens försorg uppläsas söndagen näst före den dag kungörelsen avser.

Om val utfärdas kungörelse av valförrättaren i fall, som avses i 27 § första och andra styckena, 28 § första stycket och 30 § andra stycket. I övriga fall skall kungörelse utfärdas av domkapitlet och tillställas valförrättaren. Kungörelse om val skall genom valförrättarens försorg uppläsas söndagen näst före den dag kungörelsen avser.

39 §.

Har domkapitlet inställt eller uppskjutit prov frågodags- eller valförrättning, skall domkapitlet ofördröjligen härom underrätta valförrättaren med åläggande för denne att, därest kungörelse om provet eller förrättningen hunnit uppläsas, å närmast infallande söndag kungöra förhållandet.

Om frågodagsförrättnings fortgång

A. Frågodagsförrättning i en lokal

40 §.

Vid frågodagsförrättning skall valförrättaren tillspörja valmenigheten, om den önskar att präst skall kallas att uppföras å förslaget till tjänsten jämte de av domkapitlet föreslagna. Då äger röstberättigad, som det vill, väcka förslag om sådan kallelse, varefter omröstning företages på sätt i 24 § prästvalslagen och nedan i denna stadga föreskrives.

Innan omröstning äger rum skall valförrättaren underrätta valmenigheten, huru vid omröstningen skall tillgå.

41 §.

De röstande böra i den ordning, i vilken de framträda, var för sig avlämna sina röstsedlar. I röstlängden skall antecknas vilka röstberättigade som röstat. Valförrättaren äger föreskriva av vilka vid förrättningen tjänstgörande personer dessa anteckningar skola verkställas.

42 §.

När omröstningen är slutad, öppnas röstsedlarna och sammanräknas godkända röster. Härvid skall, därest omröstningen ägt rum å skilda avdelningar i samma lokal, varje biträdande valförrättare närvara.

Valförrättaren tillkännagiver härefter, huru omröstningen utfallit.

43 §.

Har å frågodagen någon kallelse icke kommit till stånd och är laga hinder mot det förestående valet ej veterligt, skall valförrättaren tillkännagiva, vilken dag valet kommer att förrättas. Han skall ock meddela valmenigheten, huru jämlikt 46 och 47 §§ prästvalslagen besvär över frågodagsförrättningen må anföras.

44 §.

Vid frågodagsförrättning skall föras protokoll, som vid förrättningens slut justeras och underskrives av valförrättaren, valnotarien och minst två röstberättigade.

B. Frågodagsförrättning i flera lokaler

45 §.

Hålles frågodagsförrättning i två eller flera lokaler, gälla i tillämpliga delar bestämmelserna i 40, 41, 43 och 44 §§. Därvid skall vad i dessa paragrafer sägs om valförrättaren eller valnotarien avse, beträffande förhandlingar som ledas av särskild valförrättare, denne eller särskild valnotarie. Härutöver skola tillämpas föreskrifterna i 46—48 §§ nedan.

46 §.

Väckes i någon lokal förslag om kallelse, skall omröstning företagas i samtliga lokaler. Särskild valförrättare har att, så fort ske kan, underrätta valförrättaren, huruvida i den lokal, där han leder förhandlingarna, sådant förslag blivit väckt. Valförrättaren skall meddela särskild valförrättare, huruvida omröstning skall äga rum eller förrättningen avslutas utan omröstning.

47 §.

Protokoll och andra handlingar, vilka förekomma vid frågodagsförrättning, som handlägges av särskild valförrättare, skola omedelbart efter förrättningens slut av denne förseglas samt, så fort ske kan, tillställas valförrättaren.

48 §.

Har omröstning ägt rum, skola röstsedlarna öppnas och rösterna sammanräknas av valförrättaren i närvaro av varje särskild och biträdande valförrättare. Tid och rum härför skola vid omröstningen av valförrättaren ut sättas samt av honom och särskild valförrättare tillkännagivas.

Vissa åtgärder efter frågodagsförrättning

49 §.

Har å frågodag präst blivit kallad att uppföras å förslaget, skall valförrättaren skyndsamt insända frågodagsprotokollet till domkapitlet, så ock samtidigt genom utdrag därav underrätta den kallade. Denne åligger att ofördröjligen hos domkapitlet skriftligen giva tillkänna, huruvida han är villig antaga kallelsen, och för sådant fall bifoga de för ansökning föreskrivna handlingar och uppgifter.

Därest å frågodag icke kallats någon präst, skall valförrättaren intill valdagen hos sig förvara frågodagsprotokollet.

Bestyrkt avskrift av frågodagsprotokollet skall till valdagen förvaras hos den som förvaltar kyrkoherdeämbetet i pastoratet.

50 §.

Är på grund av bestämmelse i 17 § andra stycket eller 19 § andra stycket prästvalslagen särskild valförrättning ej erforderlig, skall valförrättaren, där han ej redan till domkapitlet insänt frågodagsprotokollet, snarast möjligt översända bestyrkt avskrift därav. Har förslag om kallelse varit föremål för omröstning, skall valförrättaren tillika till domkapitlet insända röstlängden jämte vid förrättningen avlämnade fullmakter. Efter det förrättningen vunnit laga kraft eller däröver anförda besvär blivit slutligen avgjorda, skall röstlängden återställas till vederbörande. Frågodagsprotokollets huvudskrift skall förvaras bland kyrkans handlingar.

51 §.

Där domkapitlet jämlikt 19 eller 25 § prästvalslagen har att underrätta de röstberättigade om att kallelse av präst skall anses lika med val eller att fråga om sådan kallelse förfallit, skall domkapitlet tillsända valförrättaren kungörelse härom. Kungörelsen skall genom dennes försorg å närmast infallande söndag uppläsas i varje kyrka i pastoratet, där gudstjänst då hållles, och anslås å dörren till varje annan kyrka i pastoratet.

*Om valförrättnings förtgång**A. Valförrättning i en lokal*

52 §.

Domkapitlets kungörelse om de föreslagna och deras förtjänster skall finnas anslagen på minst ett ställe i vallokalen.

Skall valet förrättas å skilda avdelningar i samma lokal, skola erforderliga anvisningar härom finnas anslagna.

53 §.

Valförrättningen må inledas med avsjungande av en psalm. Valförrättaren äger i ett tal erinra valmenigheten om den förestående förrättningens vikt.

54 §.

Valsedel skall vara av vitt papper utan kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt, och upptaga namnet på en av de präster, som vid valet komma under omröstning.

55 §.

De röstande böra i den ordning, i vilken de framträda, var för sig avlämna sina valsedlar. I röstlängden skall antecknas vilka röstberättigade som röstat. Valförrättaren äger föreskriva av vilka vid förrättningen tjänstgörande personer dessa anteckningar skola verkställas.

När alla, som vid det för valets slut fastställda klockslaget äga tillträde till valet, avlämnat sina valsedlar, skall omröstningen förklaras avslutad.

56 §.

När omröstningen är slutad, öppnas valsedlarna och sammanräknas godkända röster särskilt för envar av dem som kommit under omröstning. Härvid skall, därest valet förrättats å skilda avdelningar i samma lokal, varje biträdande valförrättare närvara.

Valförrättaren tillkännagiver härefter, huru valet utfallit samt huru jämlikt 47 § prästvalslagen besvär över valet må anföras.

57 §.

Vid valet skall föras protokoll, som vid förrättningens slut justeras och underskrives av valförrättaren, valnotarien och minst två röstberättigade.

B. Valförrättning i flera lokaler

58 §.

Förrättas val i två eller flera lokaler, gälla i tillämpliga delar bestämmelserna i 52—55 och 57 §§. Därvid skall vad i dessa paragrafer sägs om valförrättaren eller valnotarien avse, beträffande förhandlingar som ledas av särskild valförrättare, denne eller särskild valnotarie. Härutöver skola tillämpas föreskrifterna i 59—61 §§ nedan.

59 §.

Vid förrättning, som handlägges av särskild valförrättare, förekommande protokoll och andra handlingar skola omedelbart efter förrättningens slut

av den särskilda valförrättaren förseglas samt, så fort ske kan, tillställas valförrättaren.

60 §.

Valsedlarna öppnas och rösterna sammanräknas å utsatt tid och rum av valförrättaren i närvaro av varje särskild och biträdande valförrättare. Här-
efter förfares på sätt i 56 § andra stycket stadgas.

61 §.

Har vid omröstning i någon av vallokalerna tiden framskridit så långt, att röstsammanräkningen ej kan äga rum å utsatt tid, skall sammanräkningen uppskjutas till annan dag och tidpunkt, som av valförrättaren vid valtillfället utsättes och tillkännagives. Valsedlarna skola under tiden av valförrättaren hållas förseglade.

Vissa åtgärder efter valförrättning

62 §.

Valförrättaren skall efter valets slut ofördröjligen till domkapitlet insända dels röstlängden jämte avlämnade fullmakter, dels ock bestyrkta avskrifter av protokollet över frågodagsförrättningen, där sådan ägt rum, och av valprotokollet. Efter det valet vunnit laga kraft eller däröver anförda besvär blivit slutligen avgjorda, skall röstlängden återställas till vederbörande. Protokollens huvudskrifter skola förvaras bland kyrkans handlingar.

63 §.

De avgivna valsedlarna skola av valförrättaren inläggas under försegling och förvaras till dess valet vunnit laga kraft.

Särskilda bestämmelser

64 §.

Försegling av frågodags- och valhandlingar skall ske under minst två närvarandes sigill, vilka före förseglingen skola avtryckas å vederbörande protokoll.

65 §.

Över valförrättarens eller särskild valförrättares åtgärd till valets beredning må besvär ej anföras annat än i sammanhang med besvär över valförrättningen eller, där fråga är om tillsättning av kyrkoherdetjänst och jämlikt 17 § andra stycket eller 19 § andra stycket prästvalslagen särskild valförrättning ej tarvas, över frågodagsförrättningen.

66 §.

Skall kyrkoherdetjänst jämlikt 2 § andra stycket prästvalslagen tillsättas av Kungl. Maj:t, skall domkapitlet, sedan valet vunnit laga kraft, ofördröjligen till Kungl. Maj:t med yttrande som sägs i 28 § samma lag insända samtliga handlingar i ärendet.

67 §.

Vid tillsättning av domprosttjänst skall domkapitlet, sedan den i 42 § prästvalslagen angivna ansökningstiden gått till ända, ofördröjligen till Kungl. Maj:t med yttrande som sägs i 41 § andra stycket samma lag insända samtliga handlingar i ärendet.

68 §.

Skall, sedan val till kyrkoherde- eller komministertjänst hållits, domkapitlet utfärda fullmakt å tjänsten, och är, innan detta skett, den som erhållit de flesta rösterna ställd under åtal, på vars utgång beror, om han må vara obehörig till förslag, skall med fullmaktens utfärdande anstå, till dess över åtalet blivit slutligen dömt.

Vad nu stadgats gäller ock då någon, som jämlikt 17 eller 19 § prästvalslagen skall anses vald till kyrkoherdetjänst, blivit ställd under sådant åtal.

69 §.

Skall kyrkoherdetjänst jämlikt 2 § andra stycket prästvalslagen tillsättas av Kungl. Maj:t och inträffar att präst som vid val till tjänsten stått under omröstning blivit obehörig till förslag, innan valhandlingarna insänts till Kungl. Maj:t, skall domkapitlet skilja honom från förslaget; i sådant fall ävensom om någon av de föreslagna blivit ställd under åtal, som i 68 § sägs, eller efter valet avlidit eller jämlikt 18 § andra stycket prästvalslagen avsagt sig förslaget, har domkapitlet att utan förslagets fyllande vid handlingarnas insändande till Kungl. Maj:t göra anmälan härom.

4 kap. Om tredjegångstillsättning

70 §.

Skall tjänst, som ledigförklarats, tillsättas genom tredjegångstillsättning, skall domkapitlet, sedan ansökningstiden gått till ända, så snart ske kan och senast inom en månad vidtaga på domkapitlet enligt 33 § och 34 § första stycket prästvalslagen ankommande åtgärder.

71 §.

Domkapitlet skall uppgöra förteckning å sökandena och däri för envar av dem upptaga ett kort sammandrag av hans meriter samt utföra den tjänst-ålder, han enligt domkapitlets prövning ägt vid ansökningstidens utgång räkna sig till godo. Denna förteckning skall jämte utdrag av protokoll över domkapitlets prövning av sökandenas behörighet till tjänsten biläggas ansökningshandlingarna, innan tillfälle beredes vederbörande kyrkoråd att för avgivande av yttrande enligt 34 § prästvalslagen taga del av dessa.

72 §.

Därest kyrkoråd i yttrande jämlikt 34 § prästvalslagen förordar en av de sökande till tjänstens erhållande, bör kyrkorådet tillika angiva, vilka sökande kyrkorådet anser böra komma i fråga i andra och tredje rummen.

73 §.

Är fråga om tillsättning av kyrkoherdetjänst skall domkapitlet, sedan den jämlikt 34 § prästvalslagen bestämda tid gått till ända, till Kungl. Maj:t med yttrande som avses i 35 § andra stycket samma lag insända samtliga handlingar i ärendet.

Övergångsbestämmelser

1. Denna stadga träder i kraft den — — —

2. Genom stadgan upphävas *dels* stadgan den 7 december 1934 (nr 575) om prästval, *dels* följande samma dag utfärdade kungörelser, nämligen (nr 574) med vissa föreskrifter angående vad som bör iakttagas vid ledighet i prästerlig tjänst samt ansökning till sådan tjänst,

(nr 576) om ordningen för utbetalning av resekostnads- och traktamentsersättning, varom förmåles i 22 § 4 mom. lagen den 7 december 1934 (nr 573) om tillsättning av prästerliga tjänster,

(nr 577) om insändande i vissa fall till Kungl. Maj:t av ansökningshandlingar till kyrkoherdetjänst m. m., samt

(nr 578) om särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster, *dels ock* §§ 6, 7, 8 och 10 i reglementet den 31 januari 1896 (nr 3) för lappmarks ecklesiastikverk.

3. Vid tillsättning av prästerlig tjänst, som kungjorts till ansökning ledig före denna stadgas ikraftträdande, skola hittills gällande bestämmelser tillämpas.

4. Tjänstålder, som enligt hittills gällande bestämmelser skolat vid utgången av år 19. . räknas präst till godo, skall även härefter tillgodoräknas honom.

Präst, som vid utgången av år 19. . innehar lärartjänst, vari han jämlikt allmän författning eller särskilt av Kungl. Maj:t meddelat beslut äger räkna prästerliga tjänstår, skall så länge han innehar samma tjänst vara bevarad vid denna rätt. Motsvarande skall gälla om präst som vid sagda tidpunkt innehar annan befattning, vari han efter medgivande av Kungl. Maj:t räknar prästerliga tjänstår.

För godkända prov till filosofie doktorsgrad, vilka avlagts inom fyra år från denna stadgas ikraftträdande, skall präst äga tillgodoräkna tre tjänstår.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 29 mars 1957.

Närvarande:

justitieråden WALIN,
 SJÖWALL,
 HAGBERGH,
regeringsrådet KLACKENBERG.

Enligt lagrådet den 23 mars 1957 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 mars 1957, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag); och

2) lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av förste arkivarien Å. Bohman.

Lagrådet yttrade:

Förslaget till prästvalslag

Det remitterade förslaget till ny prästvalslag föranleder ej någon väsentlig erinran från lagrådets sida. Beträffande förslaget i stort har lagrådet endast det redaktionella önskemålet, att avfattningen förenklas där det låter sig göra utan att kravet på tydlighet åsidosättes. Vidare synes lagen, oaktat den upptager även vissa regler för de fall då tillsättning skall ske utan val, kunna erhålla enbart den korta rubriken lag om prästval.

I redaktionellt hänseende vill lagrådet också anmärka, att termen tredje-gångstillsättning synes mindre lämpad att införas i lagtexten och utan olägenhet kan ersättas av uttrycket »tillsättning utan val». I så fall bör lämpligen rubriken till 13—31 §§ lyda »Tillsättning efter val» och 32—39 §§ erhålla den gemensamma rubriken »Tillsättning utan val».

1 §.

Förevarande paragraf synes böra mera konsekvent utformas så att den anger lagens tillämpningsområde. Någon särskild definition av vad som i lagen skall förstås med prästerlig tjänst torde icke vara erforderlig. Första och andra styckena torde lämpligen böra sammanföras och innehålla, att domprost, kyrkoherde eller komminister i territoriellt pastorat så ock, i den mån Konungen förordnar därom, motsvarande befattningshavare i icke-territoriellt pastorat tillsättes i den ordning som i lagen sägs.

4 §.

Av skäl som i det följande angivas under 34—36 §§ torde ur förevarande 4 § i förslaget böra utgå det i första stycket angivna undantaget för fall som avses i 34 §.

7 §.

I fråga om behörighetsvillkoren talas i denna paragraf liksom i 10 § om tjänst, varå allmänt avlöningsreglemente för präster är tillämpligt. Enligt lagrådets mening bör undvikas att i lagen hänvisa till reglementet.

8 §.

Den föreslagna paragrafen kräver, att behörighetshinder som där sägs ej må föreligga vare sig vid ansökningstidens utgång eller vid tiden för upprättande av förslag till val. Beträffande präst som kallats gälla motsvarande krav med avseende å tiden för frågodagsförrättningen respektive antagandet av kallelsen.

Enligt lagrådets mening är det, exempelvis när fråga är om behörighetshinder på grund av anförda besvär, opåkallat att vederbörande ej skall kunna uppföras på förslag om besvären återkallats eller ogillats. Och även i övrigt synes med hänsyn till ordningen för tillsättning av prästerliga befattningar naturligare, att präst må kunna välja mellan olika lediga tjänster — av vilka någon kanske tillsättes utan val — så länge han ej därigenom orsakar svårigheter för valproceduren. Lagrådet hemställer därför, att 8 § ändras och förenklas så, att frågan om behörighetshinder prövas med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för upprättande av förslag, respektive beträffande kallad präst den tidpunkt då domkapitlet har att uppföra honom på tidigare upprättat förslag. I administrativ väg kan understrykas, att domkapitlet skall skyndsamt upptaga frågan om upprättande av förslag eller dess komplettering.

Enligt lagrådets mening bör vidare sista stycket icke tillämpas, när fråga är om tillsättning genom förflyttning, och lagrådet hemställer att detta utmärkes.

10 §.

Lagrådet erinrar om vad som anförts under 7 §.

16 §.

Enligt tredje stycket skall det åligga domkapitlet att, när efter förnyad ledigförklaring endast en behörig sökande finnes till komministertjänst, utnämna denne till tjänsten. Domkapitlet kan härigenom nödgas tillsätta präst som på grund av särskilda förhållanden inom pastoratet eller eljest icke borde komma i fråga till tjänsten. Detta synes icke lämpligt, helst som pastoratet i här avsett fall icke haft tillfälle att uttala sin mening vid frågodagsförrättning eller val. Som det allmännas intresse av att erhålla lämplig befattningshavare bör gå före den enskilde sökandens anspråk att erhålla tjänsten, synes stadgandet böra inskränkas till att ge domkapitlet befogenhet att utnämna vederbörande. Domkapitlet har i så fall möjlighet att ånyo förklara tjänsten ledig eller utverka Konungens tillstånd att tills vidare låta anstå med tillsättande av ordinarie befattningshavare. Något särskilt stadgande härom för ifrågavarande undantagsfall torde ej behöva intagas i lagen.

17 §.

Uttrycket »befordran» i förevarande paragraf läser icke avse att utmärka, att prästen blivit i vanlig bemärkelse befordrad utan allenast att han erhållit annan befattning. Lydelsen av paragrafen torde därför böra jämkas.

34—36 §§.

Enligt 34 § i förslaget skall vid tredjegangstillsättning av kyrkoherde- eller komministertjänst domkapitlet, om endast en behörig sökande finnes, utnämna denne. Någon förnyad ledigförklaring av tjänsten skulle sålunda icke kunna ske, ej heller skulle vederbörande kyrkoråd beredas tillfälle att yttra sig såsom i 35 § är föreskrivet då flera behöriga sökande finnas. Av samma skäl som anförts under 16 § finner lagrådet en dylik skyldighet för domkapitlet att utnämna den ende behörige sökande olämplig. Innan ärendet avgöres synes vidare även i fall som nu nämnts vederbörande kyrkoråd böra erhålla tillfälle att yttra sig.

Sedan yttranden inkommit eller utsatt tid därför utgått, bör domkapitlet när fråga är om komministertjänst, på samma sätt som lagrådet föreslagit under 16 §, äga att utnämna den ende behörige sökanden.

I fråga om kyrkoherdetjänst stadgas i 36 § av det remitterade förslaget att domkapitel skall, om tjänsten sökts av flera, hos Konungen förorda en av dem till tjänstens erhållande. Därest i enlighet med vad lagrådet nyss förordat skyldighet att inhämta yttrande från kyrkoråd stadgas även för fall, då endast en sökande finnes, synes för alla tillsättningar av kyrkoherdetjänst utan val lämpligen böra gälla att Konungen utnämner vederbörande.

Lagrådet förordar, att 34—36 §§ jämkas i enlighet med det anförda, därvid även ordningsföljden mellan stadgandena bör ändras. Av det sagda föranledes även — förutom tidigare anmärkt ändring i 4 § — att hänvisningen i 12 § till 36 § och hänvisningen i 42 § till 34 och 36 §§ anpassas efter den nya ordningsföljden.

37 §.

Förevarande stadgande reglerar endast ofullständigt tänkbara konkurrenssituationer och torde utan olägenhet kunna utgå. I så fall bör paragrafnumret för stadgandet i 38 § ändras och 39 § lämpligen uppdelas i två paragrafer. Vidare bör hänvisningen i 32 § till 39 § ändras därefter.

Förslaget om ändring i lagen om domkapitel

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Torsten Johansson

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 29 mars 1957.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON, HENRIKSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, lagrådets denna dag avgivna utlåtande över de till lagrådet den 15 mars 1957 remitterade förslagen till

1) lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag) samt

2) lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel.

Efter redogörelse för lagrådets yttrande anför föredraganden följande.

De av lagrådet förordade ändringarna i förslaget till prästvalslag är av övervägande formell natur, och jag finner mig på alla punkter utom en böra beakta lagrådets påpekanden. Undantaget hänför sig till vad lagrådet anfört om att 8 § borde ändras och förenklas så att frågan om behörighets hinder provas med hänsyn till förhållandena vid tidpunkten för upprättande av förslag, respektive beträffande kallad präst den tidpunkt då domkapitlet har att uppföra honom på tidigare upprättat förslag. Den av lagrådet förordade lösningen skulle väl under vissa omständigheter innebära fördelar, främst ur billighetssynpunkt, men jag anser övervägande skäl föreligga att som huvudregel bibehålla den i gällande prästvalslag fastslagna ordningen, att hänsyn skall tagas även till förhållandena vid ansökningstidens utgång respektive vid kallelsetillfället. Denna princip, som lämnats utan erinran vid ärendets remissbehandling, har bland annat den bestämda fördelen, att den hindrar att utfallet av behörighetsprövningen blir beroende av vilken dag domkapitlet väljer att handlägga ärendet.

Utöver de redaktionella ändringar, som särskilt anvisats i lagrådets yttrande, har ytterligare sådana vidtagits. Även förslaget om ändring i domkapitelslagen har jämkats i redaktionellt hänseende.

Föredraganden hemställer härefter att Kungl. Maj:t måtte genom proposition jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga de sålunda ändrade lagförslagen.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margareta Almling

INNEHALLSFÖRTECKNING

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	
Förslag till lag om prästval	3
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel	12
Utdrag av statsrådsprotokollet den 15 mars 1957	14
I. Inledning	14
II. Huvudgrunderna för en reform av prästvalslagstiftningen	17
A. Allmänna synpunkter	17
1. Översikt över gällande bestämmelser	17
2. Grundlinjer i prästvalskommitténs förslag	20
3. Remissyttranden	23
4. Departementschefen	24
B. Stiftsbandet	25
1. Gällande bestämmelser m. m. Reformförslag berörande sär- skilda stift	25
2. Prästvalskommittén	27
3. Remissyttranden	35
4. Departementschefen	42
C. Menighetsval — myndighetsinflytande — rättvis befordran ...	46
1. Gällande bestämmelser och dessas tillkomst. Tidigare reform- förslag	46
2. Prästvalskommittén	48
3. Remissyttranden	54
4. Departementschefen	59
D. Predikoproven	63
1. Gällande bestämmelser och tidigare reformförslag	63
2. Prästvalskommittén	65
3. Remissyttranden	68
4. Departementschefen	71
E. Tillsättning av tjänst genom förflyttning	73
1. Allmänna utgångspunkter	73
2. Prästvalskommittén	74
3. Remissyttranden	76
4. Departementschefen	78

	Sid.
F. Befordringsgrunder och tjänstårsberäkning	80
1. Gällande bestämmelser m. m.	80
2. Prästvalskommittén	81
3. Remissyttranden	85
4. Departementschefen	87
G. Prästvalsprivilegierna	89
1. Gällande ordning och dess tillkomst. Tidigare reformförslag ..	89
2. Prästvalskommittén	92
3. Remissyttranden	93
4. Departementschefen	95
III. Specialmotivering till lagförslagen	97
A. Förslaget till lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (prästvalslag)	97
B. Förslaget till lag angående ändrad lydelse av 7 § 1 mom. och 13 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel	114
Hemställan	115
Förslag till lag om tillsättning av prästerliga tjänster i pastorat (präst- valslag)	116
Bilaga. Prästvalskommitténs förslag till prästvalsstadga	125
Utdrag av lagrådets protokoll den 29 mars 1957	140
Utdrag av statsrådsprotokollet den 29 mars 1957	144